

Irodalmi Jelen

XVIII. évfolyam, 198. szám
2018. ÁPRILIS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szőcs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)

Munkatársak: **Laik Eszter** (helyszíni tudósítások),

Varga Melinda (vers, interjú), **Király Farkas** (próza, műfordítás),

Simon Adri (kritika), **Szőcs Tekla** (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **Oleg Shuplyak** (1967–) festménye

Böszörményi Zoltán

Melled szelíden ringó, örök tavasza

*Álmodjunk egymással,
a szerelem tüze fűtötte nyárral,
amit az éber képzelet
egymással művelni késztetett.
Álmodjunk egymással,
vetköztessük le a hegyet,
a völgyet, a rétet,
vegyük le egymás testéről
a gondok terhét,
mint ki könnyű ujjal érinti az idő bőrét.
Álmodjunk egymással,
amikor csak mi vagyunk a vágynak vágya,
lángot szór felhevült pillantása,
ajkát ajkadra szorítja,
s tudja, hogy szava elakad,
ha melled szelíden ringó,
örök tavaszába önfeledten szalad.
Álmodjunk egymással,
minden menyegzőt szédítő
násszal, a kopár szikla kopár
ormával, hol kézen fogva libben
a test öröme, s az álomból kilépő
kikelet.*

Polgár Vera

Kék batyu

– Majd írja alá!

2 hálóing, 1 köntös, 1 pár papucs, 2 pár zokni, 2 bugyi, 2 törülköző, 1 mobiltelefon, 1 fésű, 1 kanál, 1 kés, 1 villa, 1 bögre, 1 konyharuha, 2 gyűrű, 2 db 500 Ft-os bankjegy, 1 db...

Egy pillanatra megbillen köröttem a világ. Valahogy mégis odafirkantom a nevem a lap aljára.

– És itt van még ez is.

Fehér boríték, rajta az intézmény pecsétje.

– Hivatalos?

– Nem, de csak ilyet tudtam adni.

A nővér kék kukászacskót húz elő a sarokból. Szélesre nyitja a zsák száját.

– Nézzen meg mindent!

Nem nézek bele.

– Rendben. – Egy mozdulattal összefogom, és felkapom az egész cuccot. Pillekönnyűnek érzem. A borítékot a zsebembe gyűröm.

Köszönésként motyogok valamit, aztán elindulok. Egy élet utolsó napjait viszem a bilikék műanyag zsákban. Mintha csak a szemetet vinném ki a kapu melletti tárolóba. Kék ég, kék ne-felejcs, kék halál. Kék... anyám kedvenc színe... És a boldogság szimbóluma. Haha!

Fogást váltok. Kézfejemre tekerem a hosszú zsák végét. Cipőm sarka ütemesen kopog a foltos linóleumon. Bántóan éles a hangja a papucscsoszánáshoz szokott délutáni pihenő idején.

A főzelékszagú folyosó két oldalán üldögélők szemében fénytelen rettegés, borzongató iszonyat és némi káröröm afölött, hogy nem ők cipelik a csomagot, mert itt pengeélen siklik a halál. Meglóbálom a zsákot. A bögre az evőeszközökhöz koccan. Anyám

reggelizik. Hallom, amint kevergeti a bögre alján megült cukrot, aztán szürcsöli a tejeskávét. Kiráz a hideg, valahányszor meghal-
lom hajnalban ezt a hangot a fal túloldalán. Az ágyam a konyhával
közös, vékony falra tapad, minden moccanás áthallatszik.

A büfénél utat nyitnak előttem a kávéra várakozók. A kék színű
zsák megálljt parancsol az élvezeteknek, megdermednek a moz-
dulatok. Hátrálnak a papucskok. Az elmúlás elsőbbséget élvez.
Anyám és én szótlánul áthaladunk a pizsamás és szabadidőruhá-
ba öltözött lábadozók között. Kopp, kopp... még csak le sem kell
lassítanom. Figyeled, anya? Mienk a pálya! Kopp, kopp... sietek,
húzzunk el innen minél hamarabb!

A folyosó végén a portás kinyitja előttem a szárnyas üvegajtót.
Kezét a sapkája felé emeli. Neked tiszteleg, anya! Anyám kuncog
a zsákban. Utálja a protokollt.

Biccentek. Mit mondjak? Viszontlátásra? Frászt!

Az utcára kilépve hirtelen nehéz lesz a zsák, ólomsúllyal húzza
a karom. Fülembé felkúszik a szívem dobogásának hangja, ke-
serű lé buggyan fel a gyomromból, marokra szorítja a torkom.
Nyelvem szárazon tapad a szájpadlásomhoz, testem szétfoszlott
a kabát alatt, zsigereim légüres térben remegnek.

Szoknom kell a hirtelen lett árvaságot.

Megrázom a zsákot, de anyám hallgat. A lábam mellé leteszem
a kék batyut, és a ház falának dőlök. Hideg a levegő, hamar ar-
comra fagy a könnyem. Jeges maszkot öltve lépek a felnőtté válás
aknamezejére.

Ujjaim tétován kotorásznak a kabátom zsebében, végül a bal
kezemmel kihúszom a borítékot. Gyenge a ragasztás, könnyen
nyílik a boríték. Kettéhajtott fehér szalvéta van benne, amolyan
egyszerű, sima tapintású, amelyet a büfében adnak sütemény
vagy szendvics mellé. Óvatosan hajtom szét a vékony papírt.
Anyám kusza betűit látom: *NE SÍRJ!* Mellette reszketős vonallal
húzott szmájli. Jó vicc!... Anyám mindent elbagatellizál.

Felnézek az égre. Az ólomszínű végtelenből apró pelyhek szál-
lingóznak. Egyre sűrűbbé válik a hóesés, és csakhamar fehér
mázzal vonja be az utat.

A kék zacskó a lábamnál kuporog. Gyorsan befedi egy vékony réteg hó. Mindaz, ami még tegnap anyámat ehhez a világhoz kötötte, ma idegenül lapít a zsákban: 2 hálóing, 1 köntös, 1 pár papucs, 2 pár zokni, 2 bugyi, 2 törölköző, 1 mobiltelefon, 1 fésű, 1 kanál, 1 kés, 1 villa, 1 bögre, 1 konyharuha, 2 gyűrű, 2 db 500 Ft-os bankjegy, 1 db...

Előveszem a telefonom, és megnyomom az ötöst a gyorshívón. A cipőm mellett megszólal az *O, sole mio*. Nyálas, poros nóta, de anyám ragaszkodott ahhoz, hogy ezt töltssem fel. A negyedik kicsengés után hallom a hangját: *Üdvözlöm, hívjon később, vagy a sípszó után hagyjon üzenetet!* Sípszó. Dermedten állok kezemben a telefonnal. Aztán megszállottként hívom újra és újra. Fülelmemre szorítom a készülékem: *Üdvözlöm, hívjon később, vagy a sípszó után hagyjon üzenetet!* Anyám hangja duruzsol a fülemben, és képzeletemben összeszövi magát élet és halál.

Hogyan tovább?, kérdezném, de nem csúszik ki hang a torkomon. Hányingerem van. Mélyeket lélegzem. Orron be, szájon ki. Fehér párát okádok a levegőbe. Az órámra nézek. Állásinterjúm kellene lennem. Két hónapja nincs állásom. Legalább lenne egy rohadt pasim... vagy egy gyerekem...

Megszakad a vonal, lejárta az üzenetre szánt idő. Újra hívom. Szól a dal: *O sole mio. A francba! Szólalj meg már, anya!* Cipőm orrával megbököm a zsák oldalát. A telefon becsúszik az evőeszközök közé. Ott világít és rezeg. Csörömpöl a kanál és a kés. Anyám ebédel. Az ebéd nála szent dolog. *Üdvözlöm, hívjon később, vagy...*

Az arcom elé tartom a készülékem. Szemtől szemben állok vele.

Nem! Nem hívlak később, nincs később! Most van! Kibálok. Érzem, orrom alatt megdermedt a takony. Kivörösödött ujjaimmal szorítom a telefonomat, míg anyám arcába köpöm a szavakat. *... mert te csak magadnak akartál jót... ezzel a halállal is csak te jártál jól... ezt üzenem, anya, és nem hívlak később, mert már nem tudsz mást mondani, csak azt a hülye szöveget... anya...*

Lenézek a lábamnál kushadó kék batyura. Megrogyott, szánalmas kupac. A megkeményedett műanyag ráncaiból kibuggyan a hólé, és végigfolyik a zsák oldalán. Anyám sosem látott könnyei. Nocsak.

Zsebre vágom a telefont. Megrázom a zsákot, majd egy hirtelen mozdulattal fölé hajolok, és beletúrok. Anyám testét keresem, kutakodom utána, de elbújik előlem, és csak a bolyhos frottírt meg a puha flanelt érzem az ujjaim között.

Miért nem vállaltad fel az utolsó küzdelmet? Miért? Egész életedben harcoltál... harcoltál értem, hogy legyek... küzdöttél apáért, hogy maradjon még köztünk. Pusztá kézzel csatáztál a halállal... de magadért nem mertél szembeszállni vele, miért... Vinnyogok, akár egy megvert kutya.

Szemérmetlenül a képembe bámul egy férfi, amint elhalad előttem. Dühödten felmutatom a középső ujjam.

Aztán már csak a gondolataim dübörögnek, míg újra összerendezem a szétzilált holmikat. *Miért hagytad, hogy szétrobbantson, mint egy...?* Nagy levegőt veszek, keresem a szót, amellyel megüthetném, most, így halálában, de csak a zihálásom hallatszik. Apró felhőkben szökik ki belőlem a levegő, egy rövidke pillanatig játszik a szám körül, aztán elillan.

A zsák mellett kucorog. Gömbölyű, akár egy nagyra kelesztett cipő. Megadóan dől a csizmám szárához.

Felemelném, ölbe venném, vinném a törülközőbe, pongyolába tapadt emlékmorzsákat, a bögre peremén hagyott anyamolekulákat, de nem mozdul a lábam.

Hátammal végigsúrolok a ház falán a vakolatot, míg lassan leereszkedek, és összehúszom magam. Alig vagyok nagyobb, mint a kék zsák. Gubbasztunk egymás mellett. Reszketek. A kapucnim mélyen a fejembe húzom, és a műanyag zsákot magamhoz szorítom. A sovány leltár összelappad az ölelésemben: 2 hálóing, 1 köntös, 1 pár papucs, 2 pár zokni, 2 bugyi, 2 törülköző, 1 mobiltelefon, 1 fésű, 1 kanál, 1 kés, 1 villa, 1 bögre, 1 konyharuha, 2 gyűrű, 2 db 500 Ft-os bankjegy, 1 db...

Kuporgok a fal tövében, anyám zsákba gyűrűt, testetlen lényébe kapaszkodok, és minden csontomban érzem hiányának össze-roppantó nehézségét.

Lógó hasú macska surran el mellett, aztán beugrik a szomszédos pinceablakon. Elnyeli a sötétség, csak a kölykei nyávogása hallatszik valahonnan a pókhálós mélységből.

Simon Adri és Zsille Gábor négykezese

A hétköznapiok teológiája

Búcsú Vasadi Pétertől

Az álom (Zs. G.)

*Van itt valami, Péter, amiről
nem lehet levelet írni,
valami mérhetetlen erő, látosság
a záporozó fényben, a földben,
rettentő szelídség a tárgyak,
a tolongó testek fölött, között.*

*Van itt valami, Péter, amiről
már nem lehet beszélni. Talán
csak versben vallhatunk róla,
de sután, még neked sem
sikerült gyakran, pedig több
polccal fölöttem voltál, vagy.*

*Van itt valami, talán egy pont,
egy vonás, egy mozdulat,
talán egyetlen könnyű lélegzet
álom és ébrenlét határán,
mikor Jozsif Brodskij aludni
tért, s fejét a párnára hajtotta.*

*Ha John Donne hunyt szemmel
feküdt, ha Pilinszky János
villanyt oltott éjjel, ha Pessoa
elfújta a gyertyát, vagy mikor
te elszenderedtél, Péter: kinyílt
egy ajtó egy szent folyosóra,*

*jobb híján hadd mondjam így,
egy misztikus térre, ahol
veletek együtt álmodik
a szőnyeg, a lakat, a padló,
és színről színre elénk tárul
a hétköznapok teológiája.*

*Az egyszerű dolgok teológiája
kimondhatatlan költészet, fény,
mérhetetlen szelídség, erő,
s ti ezt már mind látjátok,
tudjátok, aludni tért költők.
Imádkozz értem, Péter.*

A temető kertben (S. A.)

*A férfi a sírkertben, aki a felettébb
ellenszenves költő jobbán jött szembe,
jóságos bohémnak tűnt. Kissé megdőlt az egész
alak, válla előreesett, kabátja
úgy lógott rajta, mint kopott madárijesztő
fakeresztjén, arcát ősz szakáll nőtte be.
Aztán elmesélted, hogy különböző
álneveken, ám azonos kézírással címzett
leveleket küldözgetett – s emlékeztem is,
hogy annak idején mutattál egyet –, melyekben
magát ajánlja mint kitűnő költőt*

*vigasztaltál. Mécsesét gyújtottunk, előbb bénáztam,
majd sikerült,
tíz vers vagy tizenöt, állt az idő,
s mintha üvegből lennék, keresztüljárt a fény.*

A találatok (Zs. G.)

*A mécses kissé körülményes
meggyújtása után
eljött a perc, hogy sírodnál
a verseid olvassuk,*

*Péter. Szeretem ezt a játékot,
az évek során már
többször próbára tettem a sorsot,
találomra felütve*

*egy-egy költő kötetét a hantjánál
állva, s mindannyiszor
elképesztő találatok jöttek. Most
elővettem táskámból*

*Fényromok című könyved, és
vaktában kinyitottam.
Tíz soros versedre leltem, címe
Elgondolom haláloedat,*

*s már olvastam is félhangosan
Adrinak, Neked,
majd folytattam egy másik verssel
az előző oldalról,*

*s mikor odáig értem a szövegben:
„a fáról turbékolás
hallatszik, a magasból repülőmoraj”,
fejünk fölött tonnás*

*zajjal éppen elszállt egy gépmadár.
Aztán persze Adri is
felolvasott néhány verset, szintén
csak úgy, találomra*

*nyitva a könyvet, mindegyik
szöveg szorosan
kapcsolódott a halálhoz. Az utolsó
azzal végződött:*

*„itt halsz meg, vagy visszajössz ide
meghalni – nem ugyanaz.”
Kicsit még álltunk a sírodnál, Péter,
egy fáról lehullt egy darab*

*kéreg, öregnek képzeltem magam,
Adri úgy érezte,
átjárja a fény. Öt nappal karácsony,
a Születés előtt.*

Sárfi N. Adrienn

Puhányhitűek

Válogatás nélkül megnéz minden dokumentumfilmet. Az ismétléseket is. Átkapcsolhatna másik csatornára, vagy akár kikapcsolhatná a készüléket, de nem teszi. Az ápolónő azt hiszi, azért van ez, mert neki már édesmindegy, úgysem fogja fel, mit néz. Nem szól rá a betegre, nem nyúl a távirányítóhoz, az örökös kuncogását pedig időskori elhülyülésnek véli. Kevés van már hátra az öregnek. Egy kis nyugalom, szeretet kell neki a végére.

– Jól van, Albert bácsi! – igazítja meg elnéző mosollyal a csontsovány testen a takarót.

Pedig egyébként Albert pontosan tudja – és képes is lenne elmagyarázni bárkinek, ha érezne a magyarázkodásra egyetlen csepp készttetést is –, hogy min kuncog, és miért. Ő inkább magában vitatja meg a dolgokat, mint egyetlen lojális, megbízható, még valódi értékeket képviselő elemmel, méghozzá röviden és lényegre törően, ahogy egy bátor, kőkemény veteránhoz illik.

Itt van például David Attenborough filmjéből, a Tengerek élővilága című sorozatból a bőröndhal, amely valóban úgy néz ki, mint egy bőrönd. „Hát hogy az anyjába? Mégis ki volt előbb? Az ember, a bőrönd vagy a bőröndhal? Ki ihletett meg kit?“, kuncog. Az ápolónő feljebb állítja a fejtámláját, megigazítja a párnáját.

– Nemsokára jön az ebéd, Albert bácsi!

Pislog az öreg a képernyőre. A főzőműsorokat nem kedveli, szabályos hányingere támad az étkek látványától, öklendezni bírna a tévéműsorból valahogy kiszabadulni és orrába kúszó illatoktól, de hősiesen állja a sarat, rezzenéstelenül végignézi ezeket is, mert ő, Szomori Albert, igenis sosem rettent meg a szenvedéstől. Világéletében büszke volt szikár, mozgékony alkatára, arra, hogy a céltalan habzsolás mindig távol állt tőle, többek között éppen e veleszületett fegyelmezettség miatt élte túl a háborút, és

a mértéktartással párosult szívóssága által válhatott a kibontakozó rendszer megingathatatlan katonájává.

Tisztában van vele, hogy a világ ma nagyon más, mint amilyen az ő idejében volt, de bölcsen megbocsát az újaknak, félreáll az új, idegen ideák útjából, csak a sarokból figyelgeti azt a puha sutaságot, amellyel ezek a rózsaszínbe öltözött, simára borotvált, mobiltelefonáló nyálasak birtokba veszik a régi világ elárult helyszíneit. A rendszer egységet és hűséget követelő hivatalából mosolygó napocskás egészségház lett, a megannyi aljas ellenséget megtörő börtönből múzeum, és kerekre nyírt bokrok meg fák, színes virágágyak, selymes, zöld fű, kutyafuttató és famászókás játszótér az emlékezetekből kizuhant háború elfeledett romjain.

Jenő annak idején milyen büszkén mutogatta a bajtársaknak, nekik, a zsinórra fűzött, véres füleket, és bár sokan úgy gondolták, hogy ez örülség, mégis mindenki tudta, hogy Jenő a legrendesebb, legmelegebb szívű ember a falujában meg az egész vidéken. Kicsit olyan a kórház, gondolja Albert, mint a csatamező: fekália- és hűgyszag van. Meg a rothadó vagy rothadni készülő testek sajátos szaga. A fáradékony orr nagy barátja a szenvedőknek. Kuncog.

– Minden rendben, Albert bácsi? – szagol a kórterem levegőjébe kissé elfintorodva a nővér, majd eltűnik, és néhány perc múlva visszatér a szükséges eszközökkel: gumikesztyű, egy lavór meleg víz, szappan, törülköző, tiszta pelenka.

Albert oda sem figyel a szakszerűen zajló műveletre, a tévéről is megfélekedzik, kiesik ez a néhány pillanat, maga sem tudná megmondani, merre jár ilyen helyzetekben a gondolata, tán el is hagyja a fejét, a testét. Amikor feleszmél, egy hüvelykujjat lát az orra előtt.

– Albert bácsi, á-á-á!

Albert bólint, érti a helyzetet, de a mozdulattól az állát megérintő kanálból visszacsorog a leves a tányérba.

– Semmi baj, Albert bácsi, na még egyszer!

Kicsit megnyílnak száraz ajkai.

– Hamm, úgy, nagyon ügyes!

Reklámok után újabb dokumentumfilm következik a tévében: Veterán motorok.

Albert tisztán emlékszik, hogy kétféle ember létezett a múltban: „aki velünk van, meg a többi”. Sokáig nem változott semmi, de aztán valahogy hirtelen minden elromlott. Lehet, hogy nem is hirtelen, mindenesetre ő nem vette észre az átmenetet. Vagy nem emlékszik rá. Anno a közös ellenség iránti színtiszta, egységes és jogos gyűlölet mozgatta a dolgokat. Ma meg itt az a rengetegféle orientáltság, szertehúzó irányvonalak, és e romlás tetejében ott pózol az egységes rendet feldúló, millió cél érdekében bármire kész „szeretet”, az ő ezernyi érdekarcával.

Albert kuncog. Hogy eltorzult a világ. Jó, hogy neki már befellegzett, és nem kell alkalmazkodnia.

– Na, még egyet, Albert bácsi!

Régen füleket gyűjthetett az ember, majd kitüntetések. A mai fiatalok meg mit gyűjtenek? Kreditpontokat. Albert felkacag, szertefújja az ajka elé emelt kanálból a levest. A nővér a partdlivel letörölgeti a férfi állát.

– Ejnye, Albert bácsi, ne rosszalkodjunk, szükség van az ételre, hogy felépüljön az a szívecske!

Mit tudják ma ezek, hogy kell olyan egyenesen, olyan ráérzéssel hinni, hogy kirajzolódjon a „mások” torzult körvonala... Ő tapasztalatból tudja: minél szilárdabban áll az ember a mélyen magába szívott hitében, annál tisztábban látja az ellenséget. Csak így lehet... Csak így érdemes...

– Albert bácsi, rám tessenék most nézni, jó?

Albert képernyőre meredt tekintete megrebben, mélyet sóhajt, mintha eddig nem is vett volna levegőt, kitisztul előtte a kép, éppen filmelőzetes van: Plasztikai műtétek a címe. Albert száján kicsorog a leves.

Gyors, szakszerű törlés az állon.

Mit tudják ezek.

– Az én kedvemért, még egy utolsó kanálkával, Albert bácsi!

Puhányhitűek!

– Kinyitjuk a szánkat, Albert bácsi!

Albert a nővére emeli hárttyás szemét, elkékvült ajkai lassan megnyílnak, szinte erőszakosan nyomul be közéjük a kanál, de a leves azonnal kiömlik.

– Ejnye, no – újabb törlés –, akkor végeztünk, Albert bácsi!

– Lelépni – tátogja Albert, de hamar észbe kap, hogy nem ott van, hanem itt, és itt ilyen nincs, és ezt már oly sokszor eltévesztette, de nem azért, mert feledékeny, hanem mert húzza a múlt a két erős kezével, ahogy a David Attenborough-filmben az a fura polip a tapadókorongos karjával a táplálékát, vonná magához a múlt, és hát ő, Albert, mi tagadás, oly szívesen visszaöleli.

Ma olyan világ van, amelyben elszabadult, sőt elvadult az élet, ezt a kóros túlbujánzást kellene valami erős akaratú vezérnek megállítani! Belealszik a gondolatába; mire felriad, hűvös, egyre töményedő kékség árad befelé az ablakon. Alkonyodik.

– Rend! – kiáltja a vibráló tévékészülék felé, petyhüdt karját a magasba lendítve.

Benyit a nővér, nézi a levegőben lengedező, ökölbe szorult kezét.

– Minden rendben, Albert bácsi? – kérdezi halkán, és állít az infúzió görgőjén.

Albert karja ernyedten aláhull, majd görcsösen megmarkolja a takarót, és duzzogva néz a gömbölyded, kedélyes ápolónőre.

– Holnap meglátogatja a fia, örül, Albert bácsi?

Albert zárkózottan pislog, örül, de ez véletlenül sem látszik faarcán. Pedig valóban örül, hogy csak ritkán jönnek. Mert elviselhetetlenül mások. Békés, lagymatag, tűztelen, elkötelezetlen, hitetlen mai polgárok: a fia, a menyé, az unokák. Nem érti: hogy ennyire ne hasonlítson őrá senki?! Hát ennyire semmi ő?! A kőszikla-kemény parancsnok, a lehetetlent nem ismerő végrehajtó hatalom, az ellenség legfőbb ellensége?!

Este tizenegykor halk léptekkel bejön a kórterembe az éjszakás nővér, beköt a nyitott szájjal hortyogó Albertnek egy új infúziót, és kikapcsolja a tévét.

Álmában a férfi, mint a rend őre, kineveti Isten rendetlen teremtményeit, de valahogy szétcsúszik a kép, valami koppan, zu-

hanás, majd szélesebb emelkedés, magas ormokat pillant meg maga alatt, és látja, ahogy a sziklák tele szájjal röhögnek. Nem máson röhögnek, mint az élőkön, mert szerintük nevetségesek, hiszen mind meghalnak. Mind meghalnak! – ordítanak a kövek, és folyni kezd rajtuk valami. Albert vörösborszagot érez. Szomjasan nyel, száraz torkát szinte karcolva tapogatja végig a lecsúszó lepedék. Pereg eszméletében a végtelenített természetfilm: ...há-

romszázmilliárd csillag a Tejúton; a galaxisok kozmikus virágok; az oxigén zöld, a nitrogén kék, a hidrogén rózsaszín; ...a növényt megeszi az állat, az állatot egy másik állat, a másik állatot az ember, az embert elpusztítja az ember, az ásványt az eső eszi meg, az esőt a szél.

De a szelet nem eszi meg semmi.

Akkor a szél az Isten!

A szíve iszonyút mar, mintha kénsavval lötytyintették volna mellkason.

Oleg Shuplyak festménye

Kupihár Rebeka versei

akkor ki

*szentmise helyett az erdőre járok,
tág a freskó, több az angyal,
megtéveszthetem az istenséget
cserjékkel és önmagammal.
több jut a szent testből,
nem csupán egy falat.
az erdei apostolok
máig virrasztanak.*

vasárnap

*pici istenek közt sétálok,
azt mosolygom magamban,
bár győzni látszik rajtunk a kór,
nincs gyógyíthatatlan.*

asszonycsend

*tárd szét az ujjaim
a hajad kibontom
a víz és ég is
csak kék a horizonton*

*az én kékem
a te kékedig ér
ikrek vagyunk
egymásba nőttünk*

szépszomj

*mohó vagyok, mint egy gyerek,
szám teli, ahogy régen.
közös forrás, boldog forrás,
minden fa a tejtestvérem.*

kétlábú örömök

*nyílik minden tenyér
szüntelenül élni kér
melletted a horgom
végre elég mélyre ér*

kétfelől imádkozók

*összekulcsolom a két kezem,
és magamban azt képzelem,
hogy az egyik kéz a tiéd.*

*félünk. de érzem,
mindig gondunkat viselik,
minket mindig jó kezek etetnek.
köszönlek és áldalak,
őrizlek és szeretlek.*

*apróként hiába is kovácsolnék tervet,
tudják, hogy találják meg egymást a lelkek.*

Pruzsinszky Sándor

Kék szerető

Alkonyodott. A festő szobájában iszonyú rendetlenség honolt. A lemenő téli Nap árnyakat vetett, emberfelettivé növesztette a tárgyak zűrzavarát.

Ábris – görnyedt, borzas öregember – a vászna előtt állt, gémberegett ujjaival tartva a palettát és ecsetet. Egy asztalkán a modellek: kristályváza, szőlőfürtök, almák.

Órák óta egyetlen ecsetvonást se húzott, de türelmesen várt. Arra a bizonyos pillanatra, mely számúzi majd a józan megfontolást. Nem volt tudatos festő, aki megtervezi a képet, majd szívos aprómunkával kidolgozza. Nála mindig a hangulat döntött. A munkája nagy részét a várakozás töltötte ki. Még most is, hogy nem festett többé aktot. Görcsösen figyelte a csendet, hogyan araszol benne az idő, hogy megérlelje a gondolatot. S aztán egyszer csak lángra gyűjtsa. Ilyenkor szokta érezni azt a különös izgalmat, amivel kikeveri a színt, és felrakja a festéket oda, ahová kell.

De nem mozdult a lelkében semmi. Oly kihalt volt, akár a téli mező.

Haragra gerjedt. Földhöz csapta a palettát, az ecsetet. Szédelt a gyengeségtől, de éhséget, szomjúságot nem érzett. Vette a kabátját, kifordult az utcára. Odakint, az éles levegőn kissé viszatért az ereje.

Két utcával odébb – ahogy esti sétáin mindig – betért az antikváriumba. A nagy, koszlott helyiségben élvezettel szívta be a könyvek porszagát. Váltott néhány rövid mondatot a bolt vezetőjével, majd szokásához híven a hátsó traktusba ment, ahova a mások által megunt képek kerültek.

A tárlóban, mindenféle festmények között, ezúttal egy régi vásznára bukkant. A kép címét annak idején nem pingálta rá, de rögtön emlékezett: a Kék szerető volt. Vagy harminc éve készült, az adriai tengerpart homokján, lágy, késő délutáni fényben. A homok sárga háttere előtt – legfőképpen az ég vagy a tenger sötétkék

csíkja – mintha csak napozna, halványkéken fekszik az akt. Annak idején ez a test boldoggá tette: ezért is festette kéknek. Volt valami édesen mulandó abban az egy hétig tartó viszonyban. Boldoggá tette őt: mintha érezte volna, hogy később mennyire kínzó lesz a hiánya. Most is, ahogy elnézte a kezével kifeszített vásznat, szívébe hirtelen fájdalom nyilallt: a test tónusából, ebből az éteri levegő-kékből ma is az örök mulandóság áradt. Emlékezett arra, ahogy éjjel a szél zúgását hallgatták egy tengerparti viskóban, miközben ő vörös szívekkel festette tele a lány – Anettnek hívták – barna testét. Arra is emlékezett, hogy ez volt az utolsó éjszakájuk. Anett másnap eltűnt. Soha többé nem bírt aktot festeni, bárhogy is erőlködött: folyton ez a kép kínozza, miközben az új modell ült vele szemben.

Az egérszagú boltban is egyből arra gondolt: mi lehetett azóta a lányból? A kissé vastag lábú, lapos mellű Anettnek telt, szív alakú feneké és örökké durcás arca volt. Mélyen ülő, álmos szemei, de könnyed, ringó járása. Nehezen lehetett betelni ezzel a sok ellentmondással, s órá később is az ilyen testek voltak hatással. De soha többé nem volt az ecset s a festék oly engedelmes, mint a *Kék szerető*nél. Árnyékot ölelünk, álmot szeretünk: mintha az anyag, melyből a szellem kisugárzott, maga is ezt sugallta volna.

– Ezt mennyiért adja? – kérdezte mohón a kövér boltost.

– Azt? Azt ingyen is elviheti – legyintett amaz, folyton izzadó nyakát törölgetve.

A festő megdöbbsent.

– Hogyhogy ingyen? Ennyire értéktelennek tartja?

– Nézze, művész úr, ha annyit kérnék, amennyit szeretnék, maga kinevetne. Ezért odaadom ingyen is.

– Kinevetném? – hördült fel Ábris. – Tudja talán, ki festette? – rivallt rá a boltosra durván. Meg volt sértve, vérig.

– Fogalmam sincs. A bizományiból kaptuk, ott raktáron maradt... Szóval becsomagolhatom?

– Csomagolja – legyintett Ábris –, csomagolja csak.

– Örülök, hogy örömet szerezhettem – lelkendezett a kövér, s a festő, hóna alatt az újságpapírba tekert képpel, szótlánul caplatott ki a havas éjszakába.

A lelke sajgott, akár egy fölkapart seb. Nem mintha meglepete volna a dolog. Ellenkezőleg. Régóta érezte, hogy aligha fogja szárnyára venni a hírnév. Sejtette azt is, hogy az Alap már csak humánumból rendeli tőle a dekoratív csendéleteket. De mégis fáj. Talán majd a haláлом után, vigasztalta magát keserűn és kajánul, a legnagyobbakkal is ez szokott történni.

Megszomjazott, mint mindig, amikor kudarc érte.

Betért a kis alagsori kocsmába.

Már hozta is a csapos a fél deci törkölyt. Ábris villámgyorsan bevágta, de nem érezte azt a könnyű lebegést, amit máskor már az első korty után.

„A bizományinak se kellett...” – olyan volt ez a mondat, mint ha kést forgatnának a szívében! – Még egyet? – és a lószagú italos a hatalmas, szőrös kezével már hozta is a másodikat. És rögtön a harmadikat is, magától. Ábris meghatódott ennyi bölcsesség láttán. Barátkozni támadt kedve, hát kicsomagolta a festményt.

– Mit szól hozzá? – fordult a kopaszodó szeszgazdához.

Amaz egy percig meglepetten bámulta.

– Kék nő? – s vizeskék szemében huncutság bujkált. – Csak nem maga festette? – Dehogyan – hazudta gyorsan Ábris –, dehogyan. Valakitől kaptam. Tetszik?

– Hiányzott egy kereke annak, uram – biggyesztette el vastag, örökké nedves ajkát a csapos –, aki ezt elkövette.

– Mi nem tetszik rajta? – komorodott el Ábris.

– Ne vicceljen! Látott már maga kék nőt? Halszemekkel!?

Látszik, te bunkó, hogy nem ismered Picassót, gondolta a festő. De csak az ujját mutatta fel, mint a gladiátorok. Ami ma kocsmanyelven azt jelenti: még egyet! Le volt taglózva. Hirtelen reménytelennek látszott minden. Értelmetlennek az élet. Nem tudta magát vigasztalni azzal, hogy ez csak egy csapos véleménye. Csordultig volt kudarcral.

Oly üres volt a lelke, hogy már elmondani se tudta volna, mi bántja.

Az újabb féldecis pohárra meredt. Hirtelen elment a kedve az italtól is.

– Baj van, művészem? – kérdezte együttérzőn a csapos, vigasztaló fokhagymaszagot lehelve a szomorú festőre. Ábris

csak a fejét ingatta. S akkor a kricsmiben valami mozgolódás támadt.

Egy kövér, csuklyás alak jött be, s fölborítva egy széket, a festő asztalához telepedett.

– Megengeded, szivi – mondta inkább, mint kérdezte, a gyakorlott ívő mozdulatával magába öntve az árválkodó féldecit. – A Jóisten tartson meg soká, hogy engem vártál!

Dohányfüsttől karcos hangjából irónia érződött. A csuklyát nem hajtotta fel, csak kövér kezével simított egyet – mintha gyermeket vigasztalna – Ábris ruháján. Ketten is rávetették volna magukat, szitkozódva: hogy mer ez idejönni?

– Hagyják csak, hagyják, legyintett ernyedten a festő, és felállt: – Nem olyan nagy dolog... Fizetek inkább.

A zsebébe nyúlt, hogy elővegye kopott kígyóbőr pénztárcáját. De nem találta. – Ejnye – mondta, de mire visszafordult, a csuklyás kövérségnek hült helye volt.

– Ellopta a pénztárcáját, mi? – nevetett fel csikorogva egy vendég. – Az enyémet is, a múlt héten!

Ábrisanak visszarémlt a tolvaj furcsa, simogató mozdulata, amitől most hirtelen melegség támadt a szívében.

– Ki ez a nő? – kérdezte.

– A vörös Anett – mondta a csapos. – Közismert zsebtolvaj, már följelentettük. Biztosan elfogják. Nagyon sajnálom, művészem... Majd legközelebb kifizeti...

Odahaza Ábris nyugtalan álomba zuhant. Azt álmodta, hogy az Adrián jár, s a homokos tengerparton egy fiatal festővel találkozik: saját magával. Anettet festette. Pont úgy, ahogy *akkor*. A kontúrokat a gyerekes halszemekkel már kirajzolta, s épp a kéket – az utolérhetetlent – keverte ki. Késő délután volt, Anett barna bőrén, fekete haján a víz visszfénye játszott. Mosolygott – fogai, akár a tenger fehér kavicsai. A lány hullámverésben egy sirály távoli vijjogása hallatszott. Épp úgy, mint *akkor*.

Reggel sziréna visítására ébredt Ábris. Feje sajgott, mintha falba verte volna. Ilyen az, amikor minden elmúlik, gondolta keserűen. Ez lenne minden?

A festmény az asztalon hevert. Nézte, és elviselhetetlenné nőtt benne a keserűség. Bevágta az ágy alá, rátaposott a földre dobott palettára. Nincs megváltás. Kiment a konyhába, hideg víz alá dugni lüktető fejét.

Ekkor csengettek. Ajtaja előtt, közrefogva a tolvaj nőt, két rendőr állt.

– Hatósági tanút keresünk – mondta az egyik.

– Felismeri ezt a nőt? – kérdezte a másik, és lerántotta róla a csuklyát.

Anett volt az, a Kék szerető. Ovális arcát az idő széles parasztarccá torzította, melyet most vörösre festett, őszülő haj keretezett. Voltaképp csak a mélyen ülő, álmos szeméről ismerte meg. S a saját szívveréséről.

– Sose láttam!

– Magától is lopott, uram. Ezt a címet adták meg.

– Sajnálom. Tévedés – felelte hidegen, és becsapta az ajtót.

Fel-alá sétált a szobában, gondolkodásra képtelenül. De a szívverésében, akár a születés fájdalma, agresszív remény tombolt. Feltépte az ajtót: már csak Anett állt odakint, vastag lábain. Cigarettazott, és mosolygott: a fogai feketék voltak, mint a föld.

– Köszönöm – mondta nikotinos hangján. – Itt a pénztárcád – és a festő felé nyújtotta –, nem hiányzik semmi.

– Ugyan, hagyjad – legyintett Ábris. Közönyös arcot vágott, csak hogy lelkének szárnyalását leplezze.

– Ülj le – mutatott befelé, az öblös fotelre –, lefestelek. Ahogy akkor.

– Meztelenül, *engem?* – a kövér Anett rikácsolva felnevetett.

– Nem látsz a szemedtől, vén bolond? – de leült a nyikorgó bútorra. – Van valami italod?

A kék ég a légyiszkos ablakon át ránevetett, ahogy Ábris a förtelmes szagú pálinkát kitöltötte. Rögtön belekortyolt.

– De ugye nem tart soká? – kérdezte, miközben vörös haját szétterítette meztelen vállán.

– Estig befejezem – mondta szerelmesen a festő, és ifjú, vad vágygal emelte fel a megtaposott palettát.

Az az arc nézett vissza rá, amelyet egész életében magában hordott.

Ughy Szabina versei

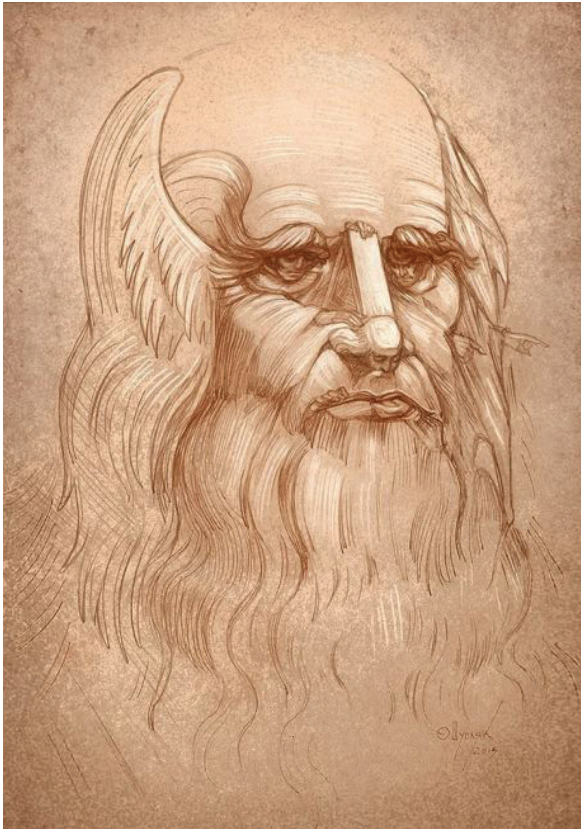
Hiányos szerkezet

Vasadi Péter emlékének

*A Duna sodrásában,
a háztetőkön hagyott légvédelmi szirénák csöndjében,
egy kórházkerti sétában,
a meghámozott őszibarackban,
a mag rovátkáiban,
a szomszéd udvarán álló fenyő királyi pompájában,
a kibolyhosodott harisnyában,
a Szent György-hegyi panorámában,
a megkínzott kutya szemében,
a feltárt tömegsírból kiásott csecsemő kóchájában,
egy korty citromos teában,
a tetteinkhez tapadó büntudatban,
a száműzöttek testvériségében,
Bach és Ray Charles zenéjében,
magatehetetlen párunk kézzorításában,
a gyászbeszéd szavait elnyomó légkalapács zajában,
a decemberi hidegben gomolygó lélegzetben,
a szavakat hátrahagyó szabadság szárnyzuhogásában –*

Hatodik

*Megszámolni a kivágott tölgy évgyűrűit,
kézbe venni a nyers fahasábot,
felszisszenni, mikor a szálka bőrünk alá szalad,
lenyalni a kibugyanó vért,
melegedni a pattogó tűznél,
belélegezni a füstöt –
Öt érzékünk bizonyossága kevés,
csak a kérdés, a hatodik, segít,
mi végre a lobogás hamuágya.*

*Oleg Shuplyak
festménye*

Nagy Zopán

Latens, no. II. — XXIX. rész

(A „Regény” mögött. Szimultánok szinopszislappjai,
mint esetlegesség-rétegződések.)

A *leíró*t hivatalosan (SMS-ben) felkérlik! Az alföldi kisváros Téli Tárlatának kurátora, baráti hangnemben, egy „szakmai írásművet” rendel.

ÁLLATOK! – Ez a tematika, ez az idei *hívószó!*

A *leíró* (megnyitószöveg gyanánt, de inkább helyett) az alábbi személyes írást adja le, amely majd a kiállító tér központi falára kerül. Hatalmas (200 × 200-as) méretű molinóra nyomtatják. Tömegek olvassák.

Többek között: általános iskolai osztályok (uzsonnaszünetben), rajztanárnők, takarítónők, a csivavatenyésztő alpolgármester, karbantartók, delegált közművelődés-ügyi tanácsadók, néptáncos növendékek (két átöltözés között), újságírók, mazsorettsoportok (átöltözés után), a helyi UFO Klub elnöke (volt nőgyógyász, illetve egykori polgármester), a leszázalékolt biológiatestőrész vezetője (és sertésenyésztő), az öreg Veréb doktor (gyermekpszichológus), Medve úr, a Nimród Vadásztársaság jeles tagja (aki nyúlhajtóból tornázta fel magát fővadásszá), a tönkrement Halfeldolgozó Üzem volt igazgatója, a nyugdíjas tűzoltódalárda tagjai, a nyugdíjas nyenyerekör tagjai, a nyugdíjas csigagyűjtők tagjai, és többek között (de nem utolsósorban) a helyi állatorvosok...

A központi falon tehát ez állt:

Monológ

Lényemben többféle állapot és form(ul)a lakozik.
Több „én”, többféle személyiség: többféle életminőségben...
Egyének, állati, növényi, démoni, illetve *ismeretlen* létezők az *Egyben*.

Fél-álmokban, alfa-állapotokban,
más szférákban való bolyongásokban,
el-elrévülésekben, dimenziók közötti átjárások közepette:
szimultán módban is gyakran beszélnek bennem...

Helyettem és velem együtt is cselekednek, állati
és másvilági nyelveken közvetítenek, intuitív jelenléttel,
definiálhatatlan rezgésekkel töltenek (f)el...

dog – god / god – dog =
nem szükséges *gondolkodnod*:
az események (sok esetben) zsigeri, szellemi energiák által
is megtörténnek – súgja a *belső gondnok*...

Íme, egy alvás helyetti emlékleírás:
nyitott csakrák és elme-vibrátor hatás,
mely történik ez év *őszén-telén-nyarán*,
idősík-rétegekben, éppen Gyomán:

Túlvilági üvöltések, négyes fogsorú mutáns, kristályszemekkel,
parázslóan, nyálkás-pikkelyesen, jég-kékes, tépett szőrccsim-
bókokkal...

Indri-majom két fejjel, amely hét métereket ugrott, és egy ősfa
liánjairól az erkélyemen beropülve szakította át padlásszobám
üvegajtáját...

Madagaszkár élőlényei keveredtek ismerős emberekkel...

Bal fülemben mérgezett tücsök lakik, élesen ciripel, szálkás kis
lábaival szurkál.

Pofacsontom recseg-ropog-repedez, a kis lény moco-rog, időnként „próbál”,
a kagylójáratban fészkelődik, de az agy-rétegekben is elidőzik...

Belső állat beszélt hozzám (visszatérő kísérőm ő),
megnyugtató, hangja csiszolt, mint gyomromban a fekete kő...

Egy egyszarvú kaméleon is megjelent, mely a sarokból, kétméteres nyelv-csápjával szippantotta ki szembogaram helyéről a nagy, sárga pöttyös, mély-sötét legyet... Élénk narancssárga majomfélék is özönlöttek, hogy szétbontsák, szétrugdossák a még csak tervezett kiállítást, majd sipítva, nyávogva-hahotázva, egymásnak gurgatva: a hulahopp-karika méretűre zsugorodott teliholdat görgették végig a sötét mellékutcákon, le a ligetbe (a nádas lángolt körülöttük), a *Dög-Körös* felé...

--

A *leíró* ekképpen idézte fel emlékeit („idézve” önmagát kétszeresen is), *intertextuális* elemeket is beemelve, az Irodalmi Jelen olvasóit oda-vissza tisztelve és *tesztelve is...*

Losonczy Attila

Napirend

– Nem értem... Lajcsi hétfőn mindig fél hétkor szokott nyitni – pislogott értetlenül a szemüveges, idős férfi. Endrére a sarki bolt lehúzott redőnyei olyan hatással voltak, mint annak idején IV. Henrikre Canossa, a zárt kapuival. Endre titkon reménykedett, hátha csoda történik, ám az esze azt súgta, Lajcsiékhoz ma hiába is kérne bárki emberfia bebocsátást.

– A fene vigye el ezt az újabb ünnepet! – zökkenetette ki az öreg révedezéséből egy rikácsoló hang. – Rogyassza rájuk az Isten az eget, ezek az ingyenélők mást se tudnak, csak munkaszüneti napokat gyártani! Mit érdekli őket, hogy más ilyenkor vásárolna be! – a panaszőzön gazdája egy bottal hadonászó, fonott kosarat cipelő, idős hölgy volt. Endre látásból ismerte őt: az asszony mindennap Lajcsi boltjában vásárolt, és sosem fukarkodott az áru minőségére és persze drágaságára vonatkozó kritikus megjegyzésekkel. A keresetlen szavak legtöbbször a pénztáros Zsófinál, Lajcsi élettársánál tört elő belőle.

– Csak kenyérért akartam beugrani... – szabadkozott Endre, mintha ő tehetne a rendkívüli bezárásról.

– Nálam meg most fogyott el a zsír és a hagyma! Mit gondolnak ezek, ünnepnap nem főzünk? Persze, őket ingyen zabáltatják! Azt sem tudják, mennyibe kerül egy liter tej! Dögölne meg az összes képviselő a kölkeikkel együtt!

A hölgy billegve, pingvinszerű mozgással vonult tovább az utcán, szakadatlanul harsogva átkait. Endre tanácstalanul morszolhatta az üres nejlonszatyor fülét. Kenyér nélkül nem mehet haza... A válságos pillanatban egy cicanadrágos, bőrdzsekis fiatal lány fordult be a sarkon. Parányi csivavát vezetett pórázon.

– Ha át tetszik kelni a zebrán, a patakon túl, balra az első utcában van egy éjjel-nappali – mondta a lány, kérdés nélkül.

– Jaj, köszönöm... nagyon kedves! – Endre meghatódott a nem várt segítségtől. Még azt mondják, hogy „ezek a mai fiatalok!”... badarság!

Mindenekelőtt hazaszólt a feleségének. Ilyen fontos döntést egyedül nem hozhat:

– Figyelj csak, szívem, Lajcsiék nincsenek nyitva, de a patakon túl, tudod, a játszótér felé van egy éjjel-nappali... megnéznéd, kérlek, mi kell még otthon a kenyéren kívül?

– Tegnap szóltam neked, te vén szamár, hogy ma semmi sem lesz nyitva! Beszélhet neked az ember, soha nem figyelsz semmire! – süvöltötte az asszony az éteren keresztül. – Gyere azonnal haza, ne csavarogjál! Különben is, a patak környéke tele van narokosokkal, Erzsitől tudom!

Hát persze, gondolta keserűen Endre, amit a szomszéd Erzsi mond, az mindig szent. A férfi megtörten konstataulta, hogy megint kivették a kezéből az irányítást. Pedig az elmúlt tizenöt évben, amióta itt laknak, hányszor szeretett volna átkelni a keskeny hídon, bekukkantani a kertvárosi negyedbe. Ám Joli, Endre felesége számára a patakon túli környék maga volt Erebusz, a sötétség birodalma. Endre egyre inkább kötött pályás járműnek érezte magát, hiszen az asszony minden elenyésző kitérőt roszszulléttel vagy apró balesettel torolt meg.

– 1939-es járat, indulás vissza a remízbe! – adta ki az utasítást magának az öreg, és komótosan hazaindult.

Az idős pár a bolthoz közeli zöldövezet szélén, egy kétemeletes, szocreál kockaház földszintjén éledélt. Amikor az asszony is nyugdíjba ment, túladtak négyszobás budai lakásukon, amit már egyre nehezebben bírtak fenntartani, és Zuglóba költöztek. Endre ifjúkora óta vonzódott a kerülethez, talán a Liget, talán az Állatkert miatt is. Jolinak pedig az volt a vágya, hogy csendes környéken lakjanak, ahol még lépcsőzni sem kell. Endre, mielőtt belépett volna a lakásba, pedánsan lábat törölt, a szokásosnál kissé hosszabbra nyújtva a műveletet.

– Gyere már, ne toporogj ott, mint egy idióta! – szólt rá Joli az ajtóból. – Inkább segíts megfőzni a krumplit, majd azt eszünk a csirkéhez! Utána hagylak szórakozni a hülye játékaiddal!

Endre a halálraítéltek megadásával tett eleget az asszony kérésének. Rég tudomásul vette: nem lesz jobb a helyzet, különösen, mióta Joli csípőprotézist kapott...

A héjában főtt krumplival egy időben elkészült a tea. Joli gyorsan kitöltött egy csészével, és egy zacskó keksz társaságában visszaindult a nappaliba. Nemsokára kezdődnek kedvenc műsorai, amiket fejhallgatóval néz. Endre azután vette neki a „fülest”, hogy a fenti lakók is feljelentéssel fenyegetőztek a tévé üvöltetése miatt.

Joli a napirendjét a sorozatokhoz igazította, beleértve az ebédet és a gyógyszerek beszedését is. Amint az amerikai vagy brazil sztárok megjelennek a képernyőn, Joli mintha másik univerzumba utazna – az asszony számára ekkor nem létezik hétköznapi vagy ünnep. Endre már rég megbékélt a tudattal, hogy ezek a színésznők mondott, kifestett, plasztikázott hölgyemények és a zselézett hajú, kákabélú ifjoncok Joli új családja. Az öreglány olykor sopánkodik az unokák miatt, mert már karácsonykor sem látogatják a nagyszülőket. Minek is jönnének, hiszen a nagyi ilyenkor is intrabénásan a tévéhez köti magát, a gyerekekhez pedig alig van egy kedves szava.

Az ideköltözésük évében Endrének egyszer sikerült elcsalnia hitvesét a kerületi kultúrházba, ahol kiállítást és egy színdarabot nézhettek meg. Joli tetszését sem a hely, sem a produkció nem nyerte el, így a neves szobrászművésztől elnevezett intézmény nem vált életük részévé. Az első időkben lakott felettük egy idős házaspár, Koroknaiék, akik minden vasárnap misére jártak. Endre felvetette, talán nekik is csatlakozniuk kéne a közösséghez. Joli az ötlet ellen foglalt állást.

– Az itteni plébános nem jó. Folyton politizál, és kizárólag a gazdagokkal bratyizik. Erzsike mesélte nekem!

Na, igen, Erzsike egyházügyekben is tévedhetetlen.

– Erzsike ezt honnan tudja? Ő református, nemde?

– Erzsi jóban van Olga nénivel a katolikus felekezettől!

– Már ott is vannak kémei Erzsikének?

– Inkább törődne a vízcsappal! Már megint csöpög!

- Erzsike nem ismer véletlenül egy megbízható vízszelést?
- Mi bajod van vele? Örülhetnél, hogy legalább felém néz valaki, amíg te nem vagy itthon!
- Na, persze! Erzszi ellenőrzi, hogy jól bánok-e veled!
- Nézz utána a nyomorult vízcsapnak! – sivította az asszony.
- És a szekrényajtót is megolajozhatnád! Úgy nyikorog, hogy belesüketülök! Húsz éve nem vagy képes rá!

Joli mindig felülütötte a férje lapjait. Az asszony, ha végleg kifogyott az érvekből, talált valamilyen hibát a lakásban, amit felróhatott Endrének.

A férfi megkente zsírral az előző napról maradt két szelet kenyeret, megszórta paprikával, és csendben elmajszolta. Ezután egy almát rágcsált el. Lassan nyolcvan éve mindig ugyanez a reggelije, de egyáltalán nem bánta. Nem mintha gyerekkorában válogathatott volna. Endrének az évtizedek során meggyőződésévé vált, a túl nagy választék előbb-utóbb telhetetlenséget szül. Az öreg, miután gondosan eltakarította a reggeli nyomait, átvonult a kis szobába. Ez már az ő felségterülete. Kérges kezei egy dajka gyengédségével emelik le a polcról a lakkozott, pepita mahagóni dobozt. Ebben rejtőznek a Joli által emlegetett hülye játékaik, a gyerekkorában kapott sakk-készlet.

Endre már-már szertartásos mozdulattal nyitja szét a táblát és helyezi rá a bábukat. Áldotta az eszét, hogy annak idején bekötötte lakásukba az internetet. A fiától kapott laptopot is kincsként őrizte, mivel így pár kattintással elérhette a legújabb sakkfeladványokat. Ebédig rendszerint megoldott két-három feladványt, vagy a számítógép ellen játszott. Endre ilyenkor is akkurátusan tologatta a figurákat a táblán, így jobban követni tudta a lépéseket.

Fél egy körül rendszerint véget érnek Joli sorozatai, ekkor a házaspár kétfelől összefut a konyhában, és szó nélkül asztalhoz ül. Az ebéd utáni mosogatás azon kevés tevékenységek egyike, amit még közösen művelnek. Ezután ki-ki visszavonul a saját kuckójába, egy könnyed szundikálásra. Kizárólag egy órát engedélyeznek maguknak, hiszen jön a „délutáni műszak”. Joli újabb sorozat-epizódok

néz, Endre pedig – ha éppen nem kell takarítani vagy mosni – a könyveibe temetkeznek. Késő délután, de még alkonyat előtt a két öreg kiballag a ház elé, levegőzni. Nem mennek messzire, mivel Jolinak már minden méter maratoni táv, csupán a közeli padra telepsznek le. Kitartóan bámulják az évszakonként változó madarakat és fákat, mintha várnának valamit vagy valakit...

Sötétedéskor a pár visszavonul a négy fal nyújtotta biztonságba. A szerény vacsorát követően együtt nézik meg a híradót és az időjárás-jelentést. Lefekvés előtt Endre verset olvas, Joli filmet néz.

Napfelkelteig nem háborgatják egymást.

Az ünnepnap délutánján azonban egy hirtelen jött vihar felborítja a napirendet. Az esőcseppek géppuskazaja az ablaküvegen estig sem csendesül. Endre régi beidegződéssel utána akar nézni, az orkán nem fújta-e el a zászlót a ház homlokzatáról, aztán eszébe jut, nem is volt kitűzve. Amióta meghalt a ház gondnoka, senki sem törődött a padláson penészedő piros-fehér-zöld lobogóval.

Joli a képernyő tarkabarka világába menekül a korai szürkület komorsága elől. Endre a könyveivel vigasztalódik. Az orosz, német és francia klasszikusokkal már végzett, most a XX. századi japán elbeszélők kerülnek sorra. Olvasás közben Endre szorgalmasan jegyzetel, hosszabb-rövidebb elemzésekkel tarkított naplót ír az elolvasott művekről.

Vacsoránál az elkövetkező hét teendőit beszélnek meg, de Joli alig várja, hogy visszasíthessen szögletes házi kedvencéhez. Már jó előre kinézte magának az esti filmet az újságban.

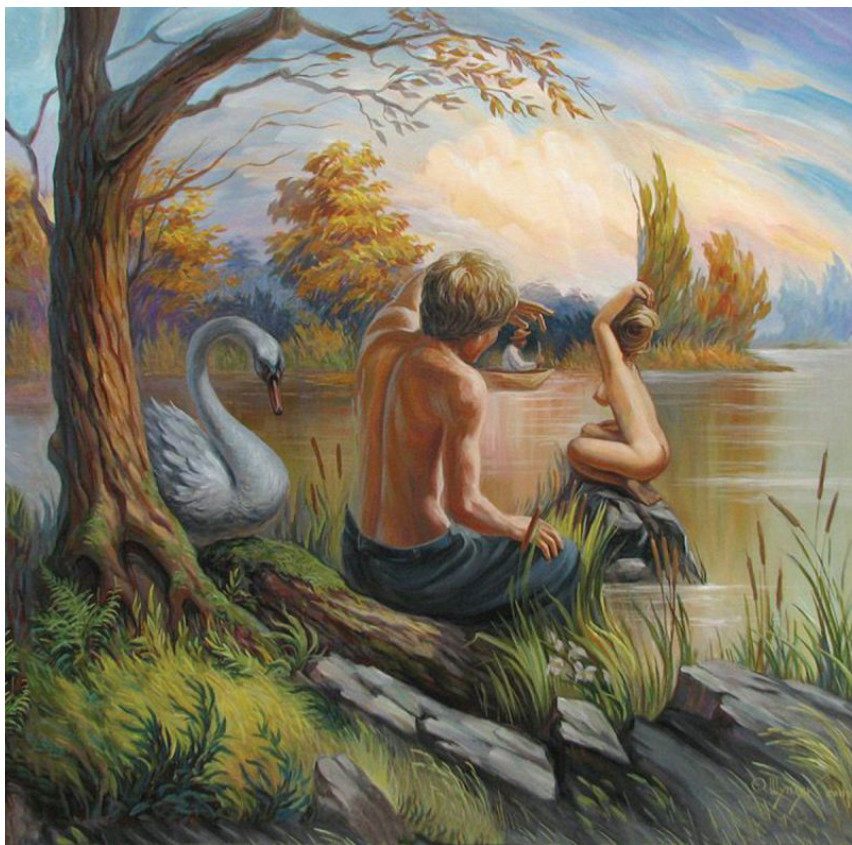
A híradónál Endre most is csatlakozik az asszonyhoz, ám annak végével jó éjszakát kíván, majd nyugovóra tér. Másnap bevásárlás és nagymosás vár rá.

Endre álma nyugtalan, éjfél után motoszkálásra riad fel. Újában az asszony késő éjszaka császkál ki a fürdőszobába. Valahányszor Endre segíteni akar, Joli sértődötten visszautasítja.

Megint az ismerős zajok következnek: Joli tologatja az útjából a székeket. Majd hirtelen egy zuhanó test robaja, csörömpölés hallatszik, majd sokatmondó, baljós csend...

Endre döbbenet bámul a sötétségbe. Énjének egyik fele már is ugrana, szaladna a bajbajutott hitves felé. Talán mentőt kéne hívnia. Az öreg kivár egy-két percet, de a szomszéd szobából továbbra sem hallatszik életjel.

Endre a másik oldalára fordul. Minek zargatni szegény mentősöket, pláne ünnepnap? Holnap a laptopot összeköti a tévével. A sakkfigurákat úgyis nehezen látja már a kis képernyőn...

Oleg Shuplyak festménye

Oláh András versei

aznap

*madárcsicsergéssé
szakadozott a reggel
a fák hintajátékára ébredtünk
szélcsend vigyázta hallgatásunk
egy vonat vérünk
ritmusát kottázta le
s egy bolond kakukkal
aznap
huszonkilencszer üzentél*

talán

*nézek magam elé
két álom között
a kormozó időben
ügyetlenül morzsolgatom
a bizonytalant
hiába a megrendülés
a vágy hogy
belemarkoljak a csöndbe
– hiába
mert újra és újra
fölsikolt bennem a hiány:
magad vagy
és magam én is*

színtévesztők illúziója

*a pusztában hiszünk
a kerítések nélküli szabadságban
az anyagcserezavarainkra
kapott gyógyszerben
a tévedhetetlen kinyilatkoztatásban
és gyanús aki vissza akar tartani
nemcsak színtévesztők vagyunk
vakok is
leszámolhatunk az illúziókkal végleg
szemünkben tébolyult tegnapiak ólma*

Shrek Tímea

Zina néni

Akkoriban váltam el az első férjemtől, és nem lakhattam többé abban a házban, ahol korábban éltünk. Hiába tettem ki őt, naponta jött rám a milícia. Éjszaka vagy nappal, mindegy volt nekik. Ha a faluban nem volt áram, én voltam a hibás, azt mondták, nálam van zárlat, ha nem volt víz, hogy nálam van csőtörés. Muszáj volt elköltöznöm onnan.

Abban az időben gyerekkel albérletet nem lehetett találni, úgy hogy az egyetlen lányomat le kellett tagadnom. Egy vénasszony magához vett kvártélyba, egyik házába, ahol épp nem lakott senki. Zina néni. Pénzt nem vett el, csak azt kérte, hogy naponta háromszor látogassam meg. Egyszer reggel, amikor kenyeret kellett vinnem, aztán délben, ebéddel, majd este, amikor a házi munkában segítettem neki. Eleinte csak tollat fosztottunk, kukoricát törtünk. Nem esett nehezemre. Úgy négy hónap után aztán egyre furcsábban kezdett viselkedni. Megpróbálta lefoglalni az egész napomat, hogy ne tudjak dolgozni. Ha kihagytam egy-egy látogatást, rögtön azzal fenyegetett, hogy utcára tesz. Én pedig kiszöktem vagy elkérezkedtem a munkából, csak hogy a kedvére tegyek.

Egyszer megkért, hogy menjek be, segítsék neki. Azelőtt soha nem engedett be a házba, csak az előtte elterülő teraszon ülhettem.

– Erzsike, meg kéne fejni a kecskéket – mondta, és intett, hogy kövessem.

A fatákolmány belseje újságpapírral volt kiplakátozva, a padló pedig sárral tapasztva, amire szénát szórtak. Beljebb, a fal mellett négy kecske állt. A vénasszony leült egy székre, nagy csuprot vett elő, és elkezdte fejni őket. Csak álltam mellette, amíg mutatta, milyen mozdulatokkal kell húzni az állat tőgyét. Amikor befejezte, az ajtó felé indultam.

– Ne siess – szóló utánam, majd a lábával arrébb kotorta a szénát, és egy csapóajtóra mutatott. – Emeld fel!

Felemeltem az ajtót, nejlonzacskó takarta el a lejáratot.

– Vedd fel! – parancsolt rám, és én szót fogadtam.

Megcsapott a bűz. Dögszag terjedt szét a házban. Az öregasszony zseblámpával világított a gödörbe. Lenn három kecske állt. Amikor meglátták a fényt, reszketve ugyan, de megpróbáltak kimászni. Erejük nem volt, szinte haldokoltak.

– Ezek még levegőt sem kapnak! Etecsük meg őket, mert tejük biztosan nincs – próbáltam finom hangot megütni, bár dühös voltam. Félttem, hogy ha megsértem az asszonyt, az utcára kerülök. Kenyérdarabokat és vizet hozott, én pedig lemásztam és megettettem a kecskéket.

Hogy megszabaduljak a bűztől, megpróbáltam elterelni a figyelmét – az udvarra hívtam, a csapóajtót szándékosan nyitva hagyva, hogy friss levegő jusson a gödörbe.

– Az udvaron is vannak, nézzük meg azokat – mormogta.

A hátsó udvar nagy volt és tágas. Ötméterenként kutyaólak és láncra vert kutyák álltak a magas deszkakerítés mellett. Akadt, ahol a megkötött állat már nem élt. De kecskét sehol nem láttam.

– Hol van itt kecskeól? – kérdeztem tőle, mire az udvar közepére mutatott.

A kutyák habzó szájjal ugattak. A földön újabb csapóajtó állt, az alatt pedig másik nejlön. Az udvaron három gödörben éheztek a kecskék.

Hazaérve átkutattam a lakást. Egy szekrényfiókban dokumentumokat leltem: születési anyakönyvi kivonatot, halotti bizonyítványt és házassági leveleket. Kiszámoltam: az asszony nyolcvanhat éves, és hét férfival kötött házasságot. Leültem a díványra, és töprengeni kezdtem. Zina néni görbe hátú és alacsony. Fején mindig rózsás fejkötőt visel. Ám a szeme olyan kék, mint a tenger, és olyan csillogása, mint a gyermekszemeké...

Másnap megint mennem kellett hozzá.

– Zina néni, hadd fizessenek inkább a lakásért, mert nem tudok szétszakadni – kértem az öreget.

– Nem kell nekem a pénzed! Olyan nehezedre esik segíteni egy vénasszonyon? – kiabált rám.

– Nem, de így nem tudok munkába járni. A fizetségből pedig felfogadhatna valakit, aki ráér és segít.

– Azt hiszed, bárkit beengedek? A kutyákat is azért tartom, mert már nem egyszer kiraboltak.

– Nincs magának senkije? Nincsenek gyerekei?

– Nincs. Gyere velem – szólta, és elindult a ház mögé, keresztül a kutyákkal teli udvaron. Hallottam a kecskéket nyöszörögni a csapóajtók alatt. Az udvar legvégén kiskapu nyílt egy akácósba. Kicsi tisztás közepén egy széles, de alacsony tölgyfa állt. Ágai kétfelé nyúltak, közepén pont annyi hely volt, hogy egy ember kényelmesen leülhetett. Ott telepedett le az asszony.

– Ki kell szedni a szedret. Gyökerestől – mondta.

A kerítés mentén végig szederindák futottak.

– Mit zavar az magának?

– Be fog nőni az udvarra. Ma este szedd ki őket – és ezzel elnyúlt a tölgyfa egyik ágán.

Amíg az indákkal bajlódtam, ő engem figyelt. Szinte élvezte, hogy mennyit kínlódom. Késő este lett, mire befejeztem. Kezemet véresre marták a tüskék. Égett és viszketett. Hazamenet pedig elkapott az eső, bőrig áztam.

Reggel lázasan ébredtem. Úgy éreztem, hogy a kezeim elégnek. Nem bírtam elmenni Zina nénihez. Délben taxit hívtam, és a kórházba vittem magam. Az orvos azt mondta, ha nem vigyázok magamra, akár tüdőgyulladásom is lehet. A kezemet bekente kenőccsel, és bekötözte.

Este kopogtak az ajtón. Egy magas, kék szemű férfi állt ott, mellette Zina néni.

– Szedd össze a holmid, és tűnj el – mondta egyenletes hangnemben.

– Beteg vagyok, Zina néni, különben mentem volna.

– Most már ne gyere. Egy órán belül add oda a kulcsot a fiamnak.

– Azt mondta, nincs senkije...

– Egy óra múlva visszajön. Add oda neki a kulcsot.

– Ezt csak azért, mert ma nem mentem? Nem érti meg, hogy beteg vagyok?

– Egy óra múlva – hátat fordított és elment.

Összeszedtem a holminkat, felöltöztettem a lányom. A kék szemű férfi pontos volt. Leadtam a kulcsot, taxit hívtam, és egy barátnőmhöz mentünk. Azt hiszem, öt hónap után akkor aludtam jól először.

Gömöri György

Egy tudós arcképéhez

Stephen Hawking emlékére

*Egyre kiszámíthatóbb korunkban
még mindig történnek csodák*

*például valaki akit
sorvasztó betegség vert le
aki tolószékben él egy ember
aki nem tud beszélni
(és csövön át lélegzik)
aki csupán kezének két
ujját tudja mozgatni*

*démoni erejű agy és két vékony ujj
BESZÉL egy gépi fémcsengésű hangon*

*Egy emberi roncs zseni
kiszámítja az elképzelhetetlent
visszalát az őszrobbanásig
és tagadja Isten létezését*

*de Isten
(aki maga is szingularitás)
nem tagadja meg tőle
a tagadás jogát*

Cambridge, 1992

Száva Csanád versei

csendélet hétköznapokra

*gomblyukába tűzné
a szombat délutánt,
belopná a hétfő reggelekbe
az ebéd illatával, a csókkal,
amikor összehajolt arcuk
a bevásárlókosár fölött, és
éjszaka ablakukat
megkopogtatták a csillagok.*

téli obszesszió

*várd meg, amíg lehull a hó,
vagy jégkristály-törmelék
pattog a szürke aszfaltra,
figyeld, ahogy árnyékokat
rajzol ki a tél a tájban,
keresd magad a hóban
és az átmenetben, amikor
cseppfolyós, színtelen
semmi lesz a fehér végtelenből,
a csendből bomlik
ki a zaj,
és a hangok
csenddé ülepednek.*

(csend)

*alkonyatkor ha
árnyékba nyúlsz a csendet
megérintheted*

(tavasz)

*hajad kék éghez
simul füveket iszik
égszínű szemed*

Oleg Shuplyak festménye

Pataki Előd regényrészlete

Feltámadás@Y-generáció

Első fejezet

A tömeg idegesen mozgolódott. A szokásos pizsmogás mellett az okostelefonok pityegése hallatszott. A színpadra belépett Yézus. V alakban kivágott nyakú, narancssárga pólót viselt. Mellén csak úgy burjánzott a szőr. Később, mikor már sztájlisztja is lett, megtudta, hogy ezen a téren javítania kell. Akkor vette meg első Rolex óráját is.

Hosszú, göndör haja fürtökben lógott a vállára. Egy tincs rikító vörösre volt festve. Komoly tekintete és karba tett keze fegyelemre intett. Fekete farmernadrágot viselt. Cipője megfelelt a legfrissebb párizsi divatnak.

Baritonhangján énekelni kezdte az *AC/DC Back in Black* című számát. Mindig ez volt a belépője. A tömeg eksztázisba esett. Mintha mindenkit szempillantás alatt bedrogoztak volna. Őrületen hullámozni kezdtek, de voltak olyanok is, akik héberül kezdtek el jajveszékélni. A levegő lüktetően izzott a hallgatóság őrjöngése közepette. Később Yézus egy interjúban azt nyilatkozta, hogy ő a sebzett lelkek egyszerű sebhintőpora, és többet nem szeretne erről beszélni. Azon a bizonyos abszintos éjszakán, amikor nekem mindezeket elmesélte, ezzel kapcsolatban is bevallotta az igazat.

Miután Yézus háromszor elénekelte a refrént, elhallgatott. A tömegben síri csend lett úrrá. Eufórikus hangulatuk egyszerűen elmúlt. Nyugodtság ült az arcokon. Senki sem matatott.

Történt Yézus első megtestesülése alkalmával, hogy egy drogos nem maradt csendben: hirtelen felkiáltott: „Say hi!”. Yézus egyet csettintett az ujjával, mire a srác a Sínai-pusztán találta magát. Azóta sem látták.

Ha a ceremónia normálisan zajlott tovább, akkor a tömegeből néhányan kezüket emelték. Ezután Yézus, egyszerűen elméjének

erejével, kiemelt egy embert a tömegből. De néha kutyát is. Macskát sosem, azokat nem szerette. A kiemelt ember körülbelül két méter magasra emelkedett a levegőben. Így a gyülekezet minden tagja láthatta őt. Történt egyszer, hogy egy szkinhed, kihasználva gyors felemelkedését, belerúgott bakancsával az előtte álló tárkójába. Yézus az ujjával egyet csettintett, mire a kopasz fazon a Mount Everest csúcsán találta magát. Egyből halálra fagyott. Ezúttal egy alacsony, köpcös diplomata emelkedett fel. Szót kapott.

Yézus azon a bizonyos abszintós estén bevallotta nekem, hogy miután abbahagyja az éneklést, minden egyes jelenlévőt őszintévé tesz. Mindenki van egy szabályozó, ami az illető őszinteségi szintjét állítja. Yézus nem tesz mást, csak feltekeri ezt a szintet a legőszintébbre. Ezt persze mindenki megtehetné saját magának. Vannak, akik nem akarják, és olyanok, akik nem merik. Aztán mégis rászánják magukat, hogy részt vegyenek a ceremóniában. Sokan teljesen hazug életet élnek. Ezek csak nagyon ritkán jönnek el Yézushoz.

Miután az emberek megkapják az őszinteséget, megrökönyödnek. Hirtelen elkábulnak, mivel az agyuk teljesen másként kezd működni. Agyvelejük erős lüktetésbe kezd, mintha fel akarna robbanni. Egy ilyen alkalommal egy hetvennyolc éves férfi agyvérzést kapott. Yézus csettintett egyet a nyelvével, mire a férfi meggyógyult. Még a szifilisz is elmúlt, amit egy indonéz örömlánytól szedett fel. A férfi még kilencszáz évet fog élni.

A felemelkedett diplomata elkezdett össze-vissza hadarni. Nyolcezer eurót keres havonta, így modellfeleséget engedhet meg magának, aki viszont nem szereti. Az apja is diplomata volt, ő kényszerítette erre a pályára. Szokásos történet.

Yézus az elbeszéléseket mindig lenyűgöző mosollyal hallgatja. Kifehértett fogsora világít a színpadon.

A diplomatától csak ennyit kérdezett:

– Mit szeretnél most csinálni?

– Szeretném, ha holnap bármit megtehetnék. Amit csak szeretnék. Senki sem kötelezne semmire. Szívesen elmennék horgászni – válaszolt a diplomata.

– Akkor tedd azt. A magad ura vagy. Ne légy már ilyen szerencsétlen tutyimutyi – mondta Yézus.

A diplomata a földre zuhant, mintha pofon csapták volna. Persze semmi baja sem volt. Ő már megvilágosult.

Újra kezek emelkedtek a magasba. Yézus választani akart, de épp megsörrent a telefonja. Beleszólt: Apa, most nem érek rá.

Második fejezet

A szifiliszből kigyógyuló férfit Roynak hívták. Mivel más elfoglaltsága amúgy sem akadt, rendszeresen eljárt az előadásokra. Nyugdíjas íróként nem engedhetett meg mást magának, mint egy egyszerű garzonlakást. Gyerekei nem segítettek semmiben. A szokásos karácsonyi képeslapon kívül nem volt semmilyen kapcsolatuk.

Miközben lassan bandukolt hazafelé, a diplomatán járt az esze. És persze Yézuson. Jól megmondta neki. Nem beszélt sokat, talán épp ez volt a lényeg. Sokszor egy erőteljes mondat, ami esetleg trágár is, jobban megérint, mint egy hosszú pszichológiai szövegelés, agyalás vagy tanácsadás. Úgy hitte, hogy igazán megéri elmennie ezekre az előadásokra. Roy azon gondolkozott, hogy ki lehet ez a Yézus? Miért nem templomban prédikál? Hogy lehet, hogy a Moulin Rouge-ban tartja az előadásait? Nem fél, hogy egyszer valaki majd megöli? Esetleg egy banda? Akár a tömeg is meglincselhetné...

Yézus azon a bizonyos abszintos éjszakán az összes kérdésre válaszolt.

Roy egész életében abban bízott, hogy sikeres karriert fog befutni. Csak éppen még nem jött el az ideje. Újságíróként dolgozott. Valamiből meg kellett élnie. A könyveit és írásait egymás után utasították el a párizsi kiadók. Lelkesedése nem lankadt, mindig abban reménykedett, hogy majd egyszer úgyis meglesz. A törés akkor következett be, amikor nyugdíjazták. Egyetlen novellafüzetért sikerült addig kiadnia. Ez is jelentős összegbe került, aminek a fele sem jött vissza. Nemcsak anyagilag, hanem lelkileg is ráfizetett. Mély depresszióba esett, és képtelen volt bármit is

írni. Tudta, hogy nincsenek olvasói. Úgy érezte, hogy senkit sem érdekelnek a gondolatai. Elvesztette az önbizalmát. Már nem hitt önmagában. Ekkor már egyedül élt, mivel a felesége elhagyta egy argentin tangótáncos miatt. Úgy érezte, hogy az ivás nem elég, így elkezdett kurvázni is. Ekkor szakadt meg a kapcsolata a fiával. Bizonyára vannak olyan emberek, akik nem neheztelnek, ha az apjukat kutyapózban találják egy örömlánnyal. Roy fia nem tartozott ezek közzé.

Roy nem tudta, hogy Yézus nem csupán az agyvérzésből, hanem a szifiliszből is kigyógyította. A betegséget az előadás előtt hét nappal, három órával és tizenöt perccel szedte fel, de a tünetei még nem jelentkeztek. Ahogy azt sem tudta, hogy még kilencszáz évet fog élni. Yézus fontos szerepet szánt neki: a saját szerepét. Így majd nyugodtan visszavonulhat az ecuadori villájába.

Harmadik fejezet

Yézus arra gondolt, hogy itt az ideje segítenie az embereken. Évszázadok óta várta, hogy az emberek egyedül, önmaguk kárán tanulva találják meg a helyes utat. Figyelemmel követte az első és a második világháborút, Hitler és Sztálin pszichológiáját, az amerikai globalizációt, a terrormerényleteket és az ipari fejlődést is. Tudta, hogy ki a hiszter, és ki a punk. Ki a rocker, és ki a rapper. Ki a nekrofil, és ki a pedofil. Láttá, hogy a technológiai fejlődés ellenére a legtöbb ember egy lejtőn száguldozik lefele. Generációról generációra mélyebb a szakadék a lejtő végén. Yézus azt akarta hinni, hogy az emberek egy bizonyos idő elteltével elkezdnek kimászni ebből a szakadékból. Ez a bizalom viszont lassan elmúlt.

Behunyta szemét, és arra gondolt: szeretne azon a helyen lenni, ahol a legtöbb lelki sérült és felszínes ember van a világon. Így került Párizsba.

A Rue de Rivoli tömege kis híján felborította. Az utcák tele voltak turistákkal. Az izgó-mozgó utca közepén Yézus tanácsta-

lan volt. Nem tudta, merre menjen, kit szólítson meg. Az emberek verték le a lábáról. Az az ötlete támadt, hogy felemelkedik a levegőbe, és elkezdi szónokolni.

Bokáig érő fehér köpenyt és szandált viselt. Dús szakálla és hosszú haja is felkelthette volna a járókelők figyelmét. Yézust mégis csak páran vették észre, ők is csupán szemfényvesztőnek nézték. Pár koreai turistán kívül senki sem szánt rá pár másodpercnél többet. Ők is csupán annyira méltatták, hogy rohanás közben néhány fotót készítettek róla, és már szaladtak is tovább.

Yézus széttárta karját, és a Bibliát idézte. Az utca zűrzavarában senki sem hallotta, hogy mit is mond. A teátrális jelenet nem hatotta meg sem a Louvre felé siető kínaiakat, sem a kávézóban üldögélő franciákat. A tetőpont akkor következett be, mikor egy turista egy ötcentest dobott Yézus felé. Gondolkozni kezdett. Nagyon csalódott volt, de arra gondolt, hogy talán ő is hibázott. Az utca nem túl jó hely egy efféle megnyilvánuláshoz. Lehet, hogy ezelőtt több mint kétezer évvel megfelelő volt, most viszont nem az. Az az ötlete támadt, hogy megjelenik egy templomban.

Este tíz volt, és Yézus bánatosan ült egy utcai lócán a Gare de Lyon mellett. Lába feldagadt a sok gyaloglástól. Tőle alig tíz méterre romániai koldusok acsarkodtak. A zaj meglehetősen sértő volt fülének. A fárasztó nap után inkább egy kis csendre vágyott volna. A kéregetők egy félreeső zugban két sátort húztak fel. A szürkés koszfoltok miatt csak sejthető volt, hogy valaha fehérek lehettek. Az előtérben összecsukható székek voltak, azon ültek a bevándorlók. Valószínűleg egy család lehettek, legalábbis a külső szemlélőnek úgy tűnt. A bal oldali sátor mellett két szék volt, az egyikken egy középkorú férfi, a másodikon pedig egy nő ült. Szemben velük egy öregasszony kiabált, mintha szidta volna őket. Tokája idegesen ugrált, sűrű ráncai is hevesen mozogtak. A földön pucér kisgyerek feküdt a csupasz aszfalton. Annyira mocskos volt, hogy nem lehetett eldönteni bőre színét. Valószínűleg nem volt cigány, mivel a szülei sem tűntek annak. A srác mellett egy kutya lógatta nyelvét. Yézus ámulva bámulta őket. Nem értette, hogy a rendőrök hogyan engedhetik meg, hogy valaki csak úgy sátort verjen egy párizsi utcán.

A heves vita közepén Yézus odalépett hozzájuk. Szerette volna megkérni őket, hogy csak egy pillanatra legyenek csendben. Mondatába viszont belevágott az öregasszony, és anyanyelvén kezdett ordítani: „Ez itt Isten! Csoda történt! Megjelent nekünk maga a Jóisten! Nem, ez maga az Ördög! Sátánfajzat!” Erre már a családfő is felfigyelt. Yézus felé fordult, aki mérges tekintettel figyelte a sipítózó vénasszonyt. Yézus beszélt a világ összes élő és holt nyelvét, így nyugodtan szót tudott volna velük érteni. Erre viszont nem került sor, mivel a férfi ráuszította kutyáját. Ez már sok volt Yézusnak. Egyet csettintett ujjával, mire a férfi az öregasszonnyal és a kutyával együtt eltűnt. A nő nem tudta, hogy férje és anyósa épp a Jordán folyóban fuldokol.

Yézus megértette, hogy nincs szükség rá. A templomokban színésznek vagy koldusnak hitték. A Notre Dame-ban maga a sekrestyés dobta ki, miközben istenkáromlónak nevezte. Egyszerűen nem tudott beilleszkedni. Nem akart visszaélni képességeivel. Egyszerűen elég lett volna, ha a sekrestyést is kigyógyítja a szifiliszből. Akkor már hittek volna neki.

Taktikát váltott. Elment a Moulin Rouge-ba.

Negyedik fejezet

Ültem az íróasztal előtt, és valami sós izét rágcsáltam. Bambán meredtem magam elé. Pontosabban egy fehér lap közepét néztem, jobb kezemben a tollal. Lábam mellett szanaszét dobált és összegyűrt papírok heverték. Gúnyosan kacsintgattak rám, mi több, néha azt is hallottam, ahogy rajtam nevettek. Bár lehet, hogy csak a két deci abszint hatása volt?

Elkezdtem makacsul dacolni a papírcsomókkal, és írni kezdtem. Az első áthúzás után összepusmogtak, és kuncogni kezdtek. Kezdetét vette a könyörtelen csata. Minél gyorsabban írtam, annál nagyobb lett a csend. Aztán hirtelen visszaolvastam az egészet, és újra összegyűrttem a papirost. A padlón egyből üdv rivalgás tört ki, néhányan köptek is felém. Vajon csak homályos látásom csal meg, vagy így ünneplik új barátjukat? Lehet, már

meg is alakították a gyűrt papírok szakszervezetét, szövetségét, cégét, ligáját, független egyesületét, pártját, érdekvédelmi szolgálatát, avagy demokratikus tömörülését. Most pedig alkotójuk és teremtőjük, vagyis ellenem forralnak szenvedélyes bosszút. A publikálatlanság teszi őket eggyé, már-már vértestvérekké válnak. Lelkesen lázadtak ellenem, engem okolva életpályájuk veszte miatt. Az ő pályájuk az enyém is, de ők önző módon nem gondoltak erre. Szakadatlanul ócsároltak, és különböző szitkokat szórtak felém. Lassan az a szándékom támadt, hogy tűzre vágom ezt a sok kis seggdugacsot. De akkor belépett a szobámba Yézus.

Máskor is ittam már kilenc shot abszintot, de még egyszer sem jelentek meg tőle idegenek a szobámban. Rászóltam, hogy következő alkalommal majd kopogjon, ha bejön. Ő viszont rám sem hederített. Leült az ágyamra. Ekkor kicsit kijózanodtam. Valóságos volt az egész. Az első gondolatom az volt, hogy mit keres egy szakállas csöves a szobámban? Ezt a gondolatomat viszont saját meglepetésemre másodpercek alatt elvesztettem, és hirtelen kicserélődött a bizonyosság tudatával, mi szerint maga az Y-generációs Megváltó tisztelt meg. Nem voltam hozzászokva, hogy agyszüleményeim más kontrollja alatt legyenek. Kicsit meg is szédültem.

Yézus nem kockáztatott. Elég volt a sok csalódás a párizsi utcákon sétálva. Kolozsváron muszáj volt érvényesülnie, ezért manipulálta gondolataimat.

Az első meghökölés után kicsit összezavarodtam. Poharamban még volt egy shot abszint, amit gyorsan lehajtottam. Nem értettem, hogy mi a fene ez az egész, és abban reménykedtem, hogy ha ez a zöld istennő embereket varázsol a szobámba, akkor rögvest el is tünteti őket. Legyen, mondjuk, a következő a szabály: nyolc abszint egy csövest varázsol a szobámba, további nyolc pedig eltünteti. Újabb nyolc után pedig egy vörös bögyös kopogtat majd, orális szexre vágyva. Na, ez lenne a nagy éjszaka!

Esztelen és értelmetlen filozofálásomból ő maga rángatott ki. Biztosan megelégette szerencsétlen mozdulataimat, és valószínűleg mást várt tőlem. Így szólt:

– Tölts már nekem is, a jó édesanyádat!

Gépiesen engedelmeskedtem.

Böszörményi Zoltán

RAKJ SZÍVEMBŐL MÁGLYÁT

Bogdán Laci 70. születésnapjára

*Az ég alján hamis, huncut Hold szalad,
a fürge szó hiába igyekszik, utol nem éri,
s mint ki érti, de mégsem érti,
tátott szájjal nézi az éj,
mit művel vele a fény.*

*Moszkvában,
az Arbat utcában,
az élelmiszerbolt előtt,
Tatjana álldogál,
néha keresztbe teszi lábát,
meg-megigazítja vállán szél simogatta sálját.
Szomorú szerda van, a kirakat tündököl,
dalt dúdol a lány,
mélyből feltörő hangokat bújtat:*

*Ne tagadj meg, Ruskin,
ne tagadj meg engem.
Viszik majd a senkik,
összezúzzák lelkem.
Ha mégis megtagadnál,
rakj szíveimből máglyát.*

*Rakj szíveimből máglyát,
odakint is lássák – visszhangozzák
a sepsiszentgyörgyi méla lombok.*

*A transzszilván érzelem-erdő
fái között cselleng,
békés lelkesedéssel
tekint körül a költő,
világra, múltra az idő
kapuját szélesre tárja,
de az álmokat mégsem látja,
lenyomatát sem az elmúlásnak.*

Varga Melinda

TAVAK PARTJÁN

Vaszilij Bogdanovnak hetvenedik születésnapjára

*Hallgatag porhó ül a márciusi tájon,
itt félévesek a telek,
nyarak szeméből kénes eső pereg.
Fenyvesek szikár susogása,
éhes farkasok orgonálása a völgyben,
Ladoga-tó partjáig viszi a szél.
Vaszilij Bogdanov arcára
jégcsipkét ver a reggel.
Körbesétálja a tavat,
s az örök nyárra gondol,
verőfényes tengerekre.
Ezen a tájon, ahol él,
dér ül a locsi-fecsi beszédre,
hallgatagok, cammogósak a nappalok,
fölsleges gondolatra áttetsző hálót fon
a csönd százlábú pókja.*

*A Tatjánák szemében ibolyakék derű,
katartikus és tömör képsoroktól
fénylik a székely nők tekintete,
olyan, akár a költészet,
megbájol, beléd öleli magát a kép,
s el nem ereszt.*

*A Dante téri kocsmák kinyitottak,
várják a költőt dús asztalokkal,
térjen be egy italra,
fűzze lanténekké e tájat,
állítsa szigorú betűrendbe
az Üvegvilág mélakóros verseit,
az ihlet csontujjai skarlát betűket
rajzolnak a levegőbe,
valahol a Ladoga-tó partja
és a Szent Anna-tó között
él egy poéta,
versén nem lesz úrrá az enyészet.*

A HÓNAP KÖLTŐJE

Jász Attila, a tájversfestő filozófus

Jász Attila új versei lírai koordináták, térképek, finom, plasztikus táj- és városleírások.

A költő úgy jelenít meg személyes élettapasztalatokat, utazáshoz kötődő élményeket, hogy versei nem válnak naplószerűvé, öncélú, terápiás jellegű versfolyammá. Ez a költészet egyetemes erővel hat olvasójára. A témák hétköznapiakból nőnek ki, a költői nyelv nem próbál emelkedett vagy elvont lenni, inkább egyszerű, már-már minimalista eszközökkel él.

A mindennapok miniatúráját látjuk megelevenedni, emlékmű, szobor, megkapó táj, ragyogó ég költészetté avanszálódik. Ha figyelünk az apró dolgok színesztéziájára, ha képes gyönyörködtetni a természeti táj, könnyebben megtaláljuk az utat a belső erdők, magas hegyek és napos lankák felé is, és többet megtudunk az olyan fogalmakról, mint az elmúlás vagy a szabadság.

A leíró jelleg, verses elbeszélés, a plasztikus költői képek révén a költemények „fogyasztója” a kezdősor után rögtön a tengerparti mólóra, hús erdők közé vagy ódon városok kávéházaiba képzelettel magát, imaginárius utazásra fizet be, és garantáltan nem bánja meg a kalandtúrát.

Jász líráját leginkább emlékezetes élményt megörökítő mozgóképhez vagy fotóhoz hasonlítanám, amelynek célja a pillanat megörökítése, felnagyítása.

A szerző nyári verses képeslapjain keresztül többek között Lisszabonba utazhattunk, ahol Fernando Pessoa-val találkoztunk, de némely corpusban a világvége is feltűnt tájkoordinátaként. A hónap alkotójában publikált Jász-művek ezeknek a lírai képeslapoknak folytatásai, ám ezúttal a költő nem a mediterrán vidékre, hanem bizonyos szempontból egzotikusabb helyekre, a szilágysági dombokhoz és a boszniai piramisok völgyébe kalauzol el minket.

Hagyjuk, hogy élménnyé mosódjon bennünk e verstáj!

Varga Melinda

Jász Attila

Hepehupa

Szőke Annának és a zilahiaknak

(szilágyan)

*Alakul a táj, kicsit meggyűrődik a síkság,
és rögtön szálldogálni kezd a lélek.
A dombok fölött, ahogy álmomban mindig,
repülök, egy méterrel a föld felett. 140-nel kanyarog
az aszfaltos, gödrös és-vagy foltozott út alattunk.
Körben már fák, erdőknek hívják itt is, kislányos
dombok.
Így szeretnék mindig megérkezni ismeretlen erdélyi
kisvárosokba,
amit pár nap alatt kell belakni. Felverni a tipit, elszívni
a békepipát, aztán szíviünkben emlékemberekkel
hazatérni.
Vinni őket tovább, az árnyak világába, mindaddig,
amíg vissza nem térnek velem együtt újra ide,
kezdjük előlről az egészet. Szilágyan és zilá(h)ltan.*

(maradék)

*Élménnyé mosódik bennem a táj.
Minél többet utazom, annál tisztábban látok.
Nézek. Néha fáradtan, de mindig kamerával
a szememben. Repceföldek, juhnyájak, kóbor kutyák
és gödrök az úton. Megráznak, kirázzák belőlem
a fölösleges emlékeket. Csak az marad, amit
érdemes lesz majd levetíteni. Abban a filmben.*

Átutazóban

*Meglepő, ha a fák egészen az ablakig érnek.
Egy tömbház padlásán laksz átutazóban.
A tetőablakból a várra látni, mellette minaret,
fölötte fehér oszlopsírokkal teli temető
a domboldalon. Fölötte megint csak fák.
Hatalmasak, ritkák, egészen az égig érnek.
Itt jó lenne élni, alattad és fölötted fák.
A többi fölösleges díszlet csupán.*

(Bosznia, Dobo, 2017. jún. 30.)

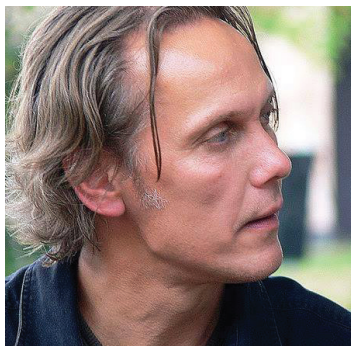
GPS nélkül

(valahol)

*A boszniai piramisok belsejében
található tócsák vizeinek fagyasztott
kristályszerkezete fenyőfákhoz hasonlít.
A szennyezett vizet kis mennyiség is megtisztítja.
Az emberben is rejtőznek ilyen tócsák, hol szívnek,
hol versnek hívják. Topográfiától függően.*

(éjszakai autópályán)

*A halál után valójában semmi nem lesz más,
mint az életben vagy az álomban. Ugyanaz történik,
csak nem lineáris időskiban éljük meg. Mindezt
csak nagyon hosszan tartó, monoton utazás közben
értheted meg. A fáradtságtól elengeded megszokott
tér- és időkorlátaidat. Szabaddá válsz. Ahogy akkor.*

JÁSZ ATTILÁval, a hónap költőjével VARGA MELINDA beszélgett az Irodalmi Jelenben publikált új verseiről, fontosabb köteteiről, Csendes Tollról, külső-belső utazásokról, költői pályája meghatározó állomásairól.

Az íráshoz vagy a hallgatáshoz idő kell

(Valaki kameráz bennem)

– *Vegyipari egyetemet végeztél, s ahogy te mondd, „sokáig futottál kényszerpályán”, holott az irodalom sokkal jobban érdekelt, mint az, amivel éppen foglalkoztál. Milyen többletet adhat a költőnek a matematikai gondolkodás, a természettudományos szemlélet, a racionális építkezés? Tudatos választás volt, hogy nem bölcsészkarra jelentkeztél?*

– Semmi nem volt tudatos, ellenben nagyon hasznos. Bölcsészkaron biztosan elszálltam volna az első félévben. Lila és hupikék színekben. És nem találhattam volna meg magamnak a saját fontos szerzőimet. Irányítottan kellett volna olvasnom, míg így egyik kedvencem adott a következőnek, lapról lapra, könyvről könyvre. A tudományos trenírozás főleg a fegyelem megtanulása miatt volt fontos. És igen, mint tudjuk, a líra logika. Is. Nyomás alatt rá voltam kényszerítve, hogy csak a valóban fontos dolgokkal foglalkozzak. Tanuljak meg a lopott időkből a lényegre koncentrálni. És egy vidéki műszaki egyetem remek talaj ahhoz is, hogy szívd magadba a kultúrát, ha akarod. Én akartam. Mindenkit láthattam, hallhattam élőben, aki akkor fontos volt.

Cseh Tamást, Dresch Misit, a Muzsikást, az Európa Kiadót, a Balatont stb. És végül diploma-közelben döntenem kellett. Döntöttem, és bár sok nehézség adódott közben ebből a döntésből, nem bántam meg. Azt csináltam mindig, amit szerettem.

– *Emlékszel még az első versedre, meghatározó olvasmányra, olyan fiatalkori élményre, amely megerősített abban, a költészet izgalmasabb terep, mint a természettudósi pálya?*

– Kísérleti zenélést folytattam az egyetemem barátaimmal. Én írtam a szöveget. Egy szövegértő barátom egyszer azt mondta: nem tűnt még fel neked, hogy te tulajdonképpen verseket írsz? És elkérte a szövegeket, majd megerősített. Valószínűleg én magam is tudtam, hogy elbújok egy zenekar elé, hogy elmondhasam, amit gondolok. A szürrealisták utáni francia költészet volt a kedvencem. Bulgakov és Dosztojevszkij. Kányádi avantgárd versei. De azért sokáig hallgattam a nyilvánosság előtt, mert azt tudtam, hogy máról holnapra csak úgy nem lesz költő az ember. Elvonultam néhány évre, hogy megtanuljam a mesterséget. Is. És egy korai újságpublikálást leszámítva, nagyon óvatos voltam.

– *A pályaindulásod nem szokványos, debütöteted megjelenése előtt egyetlen verset publikáltál folyóiratban. Miért alakult ez így, hisz a pályakezdő költőkben él a publikálási láz?*

– Okos szerzők nem így csinálják. Szó szerint megcsinálják magukat, először publikálnak fontos lapokban, nevet szereznek maguknak, majd jöhet a kötet. Nekem akkoriban, a nyolcvanas évek második felében, végén a *Vigilia* volt a kedvenc lapom. Nagy hezitálás után oda vittem be a verseimet. És az elfogadás meg is nyugtatott. De benne van az is, hogy a nemzedéktársaim már nevet szereztek maguknak, és ezerral dübörögtek. Különböző bölcsészkarokról dobbantva. Nekem semmilyen ilyen irányú tapasztalatom nem volt. Csináltam a magam dolgát, olvastam, és meglepődtem, hogy az első vers publikálása után kaptam egy ajánlatot egy kiadótól. De akkor még más világ volt. Az ajánlat után legalább két évvel jelent meg a kötet.

– *Első köteted, a Daidaloszi napló 1992-ben jelent meg. Daidalosz és Ikarosz viszonya, apa és fiú, mester és tanítvány, mítosz és*

valóság kapcsolata, a mítosz, mint életvezetési minta, a létezést átfűző jelkép- és metaforarendszer, a tenger, az út, az utazás már itt meghatározó, későbbi köteteidben egyre karakteresebbé válik. Tudatos költőre és építkezésre vall ez a motívumrendszer...

– Ahogy egy későn érő kamaszfiú kapaszkodik ezekbe az ideákba. Amik nagyon is fontosak számára, akkor is, és ma is. Elvált szülők gyerekeként az apa-motívum nagyon is központi kérdés volt, ugyanennek a szellemi vetülete a mesterkeresés. Az azonosulás a nagyra törő és elbukó főhőssel, Ikarossal, és a bennem rejlő Daidalosz felébresztése. Szerencsére a tényleges kamaszos verselést, a szerelmes-udvarlós-csalódásos fázist megúsztam valahogy, talán a természettudományok segítségével. A költészetben mindig valami téma körüljárását láttam, és a korábbi évezredek költészetét is tanulmányozva rájöttem, hogy a mítoszok használatában óriási lehetőség rejlik. Ezt ma is így látom, de azt is, jól használni ezeket a rendszereket nagyon nehéz.

– *A kilencvenes években több költői-írói csoportosulás körvonalazódott, az irodalmi élet, mondhatni, forrongott, ha csak Erdélyre gondolok, bombaként robbant az újító szándék az akkori műhelyekben. Meghatározó volt számodra a rendszerváltás utáni időszak? Azért is kérdezem, mert jellemző rád a szabadságvágy, az eltérés a fővonaltól.*

– A szabadság lehetőségével együtt eszméltem én is. De a belső szabadságot már megteremtettem, így csodálkozva szemléltem csak mindazt, ami hirtelen kibontakozóban volt. Nekem a rendszerváltozás előtt néhány évvel kinyílt a világ. Kezdtem komolyabban venni magam. Komolyabb szerzőket olvastam, mindent, nem csak irodalmat. A kultúrát sosem szűkítettem le irodalmi szövegre. Talán mert nagyon máshonnan jöttem. Magányos harcos voltam mindig.

– *1993-ban az Új Forrás folyóirat szerkesztője lettél, s ha jól tudom, az első számok között szerepelt az, amelyben Hamvas Bélával foglalkoztál. Hogyan kerültél kapcsolatba az ő alkotói világával?*

– A Hamvassal való találkozás valóban meghatározó volt az életemben. A Hamvas-reneszánszot az a barátom indította el,

aki annak idején leleplezte a dalszövegeimet. A legendás *Életünk*-számot Hamvasról ő szerkesztette, egy másik fantasztikus fiatal gondolkodóval együtt. Akik a nyolcvanas években Hamvasról beszéltek nekem, nem voltak hitelesek, így először nem érdekelt. Ám amikor elolvastam néhány szöveget, elgondolkodtam azon, hogy ez nem az ő bűne. Másolatokban rengeteg írását olvashattam. És összegyűjtöttem az összes háború előtt, alatt és után megjelent írását a periodikákból, fénymásolatban. Azokat olvastam, akiket ő is olvasott, és aztán az olvasottak újabb megismerni valókat kínáltak. Lassan és szisztematikusan haladtam, nem kapkodtam. És amint lehetett, összehoztam egy Hamvas-számot az új munkahelyemen, az *Új Forrás*ban. Amiben nagyon fontos, addig meg nem jelent szövegek is helyet kaptak, például az *Extázis* és Kemény Katalin Hamvast elhelyező tanulmánya.

– *Milyen volt első kötetesként lapot szerkeszteni, hogy fogadtak az idősebb kollégák?*

– A munkahelyeimmel mindig szerencsém volt, jól fogadtak előbb-utóbb. Nagy szabadságfokot élvezhettem mindig.

– *Néhány éve te vagy a lap főszerkesztője, ami nagy felelősség. Ha egy fogalommal kéne jellemezned, mi az Új Forrás védjegye?*

– Ugyanazt kéne mondanom, mint amivel Kemény Katalin jellemezte nálunk megjelent írásában a férje gondolkodását. Atipikus. Más, mint a többiek. Nem tudom, több vagy kevesebb-e, jobb vagy rosszabb-e, ez nyilván számonként változó, de mindenképpen más. Mindig megvoltak a saját támpontjaim, szerzőként és szerkesztőként is, a mainstream sosem érdekelt. De ez nem jelenti azt, ha valami jót, érdekeset találtam, nem figyeltem volna rá.

– *A műfaji átjárások, műnemek találkozatása, társművészetek foglalkoztatnak, ez a jelleg az új, az Irodalmi Jelenben publikált verseidre is jellemző. Kicsit olyan, mintha a verssel fényképeznéd Lisszabon utcáit vagy a szilágysági dombokat, mintha a pillanatot készülnél lencsevégre kapni. Tudatos a plasztikus, festmény-, fotószerű költői képek, leírások használata?*

– Nem tudatos, de nem pusztán ösztönös ez az érdeklődés, közelítés. Mindig nagyon érdekelt a képzőművészet. Is. Ami szá-

momra fontos, azt szeretném elmondani. Átizzítani a pillanatot, teljes egészében beleállni. Hogy ez prózában vagy versben történik, az számomra majdnem mindegy. A pillanat által felidézett vagy elindított gondolatokat szeretném képekben megmutatni. Igazából ez úgy van, hogy valaki kameráz bennem. Áltaam. Megmutatja a képeket, amiket le kell írnom. Ha nem csinálom, újra mutatja, és újra. Igen, persze, egy angyal.

– *Úgy érzem, nem törekszel tiszta műfajokra, inkább az átjárás, egy-egy műfaj peremvidéke érdekel. A Miért Szicília című kötetedben három műfaj: esszé, vers és napló találkozik. Miért érdekel a határon lebegés, az átjárhatóság?*

– Általában műegészben gondolkozom. Témában, kötetben. Ennek csupán eszközei a megfelelő műfajok. Ezeket szeretem, ezekben vagyok otthon, esszében, versben, naplóban. Ezek által tudtam az akkor fontos valóság legtöbb részletét megmutatni. A fontos, egymásra rakódó rétegeket, vállalva ezzel a műfajtalanságot, a besorolhatatlanságot. Mostanában megint valami hasonlóban gondolkozom, mert még sok lehetőséget látok ebben a játékosságban.

– *A kötet eredeti kézírata lakástűz martaléka lett, ezért is a könyv alcíme: Részletek egy elveszett naplóból. Mit ad hozzá az újraírás-átírás gesztusa, hogy lehet visszahozni egy naplót az emlékezés segítségével, hisz nagyon személyes, pillanatnyi impressziókat tartalmazhat, amit aligha lehet ugyanúgy átélni?*

– A Szicília-könyv megírásához külső segítséget kaptam, nem földit. Elpusztult az eredeti kézirat, ami kissé konvencionális volt. És viszonylag unalmas szerkezetben épülgetett. Meg kellett szenvednem az újrakezdést, az újraépítkezést, de a konkrétumok eltűntek az útból. Egy lendületből kellett újraírni az egészet. És ez nagyon jót tett a szövegnek, ebben biztos vagyok. Szinte senki sem hitte el a lakástüzet, mindenki borgeszi játékot látott benne. Aminek meg külön örültem. A fontos, erős élményeket vissza lehetett írni. A szöveg bennem volt, nem égett el. Ilyesmiről beszélt Hamvas is, ezt akkor éltem meg. Bár előtte is értettem.

– *Szereted átírni a régebbi verseidet, Az ellenállás formái című kötetedbe beépül a Szicília, s egyfajta összegzést, új utak felé nyi-*

tást jelöl, de említhetném A fékezés című kötetedet is, amelyben A szökés gyakorlása köszön vissza. A mű mindig befejezetlen, tökéletesíthető, ezért szükséges átírni, továbbgondolni, vagy pedig akkor fontos mindez, amikor lezársz egy alkotói periódust, és aktualizárod a visszatérő témákat és motívumokat?

– Egészen máshonnan fontos ez. Egyrészt a tökéletlen lény felől, aki meg akarja ismételni a tökéletest, ami ő maga. Is. De ez nem ilyen egyszerű. Sokat gyötrődtem ezen, mert idővel bizonyos témákat máshogy, máshonnan láttam már. A felszabadító erőt a zenéből kaptam, főként a jazzből. Ahol teljesen megszokott, hogy adott számokat, témákat, standardecket időnként kicsit másként előadva újrajátszanak. Hogy ilyen lehet, szabad. Időnként előjönnek bennem régi szövegek, mintha nem is én írtam volna őket. Amikor nagyon nem hagynak nyugton, mert másképp esik rájuk a fény, mint egykor, megpróbálom, és rontok vagy javítok rajtuk, átírom. Mintha valami klasszikust vagy ismert mítoszt dolgoznék föl.

– A szökés gyakorlása kézikönyv, legalábbis a poétikai szándék az, hogy az olvasó olyan fogalmak magyarázatával találkozzon, mint az öröm, a bánat, a mulandóság, az út, a belső nyugalom, harmónia. Miért érdekelt a kézikönyv verses változata, e fogalmak magyarázata?

– Akkoriban nagyon vonzottak az életfilozófiák. Régen a gondolkodók elképzeléseiket minderről kézikönyv formátumban tették közzé. Valójában mindig kötetben, tehát kézikönyvben gondolkodom. A keresés időszaka volt ez, egy fiatal lélek útkeresésének lenyomatai. Ezek voltak a fő problémák, pontosabban kérdések az életemben. A versírást mindig is így használtam. Terapikusan, de nem tudatosan. A végeredményt azonban felismertem, így lett belőle kézikönyv. Számomra az irodalom mindig több volt, mint szövegek és történetek, érzések együttese. És mindig többet akartam, mint irodalmat csinálni. Ezért néha kicsit didaktikusra sikeredik a keret. Kézikönyv, verses napló, szótárregény, ilyenek.

– Ókori, barokk és középkori filozófusok hatása is érezhető rajta. Munkásságod s újabb verseid esszenciáját is egyfajta szemlé-

lődés, filozofikus gondolkodásmód határozza meg. Miért fontos a mai költészet tekintetében a metafizikai fogalomrendszer? Egyre gyorsuló világunk egyre kevesebb időt hagy elmélyülésre, a kulturális ingerek agresszívak, befogadni, érzékelni alig tudjuk a dolgot, a lét gyorsított filmen szalad...

– Én csak a saját életemről tudok beszélni vagy dönteni. Akkor érzem jól magam, ha nyugi van, ha van idő bambulni, amit szemlélődésnek is lehet nevezni, ha nem kell kapkodni. A dolgokhoz, az íráshoz vagy a hallgatáshoz idő kell. Különben nem vagyok. Nem tudok 100%-ig benne állni abban, amit csinálok. Nem kell ezt ijesztő szavakkal jellemezni, metafizikai síkra vinni. Nekem az élethez idő kell. A versíráshoz meg még több. Nem a konkrét megíráshoz, hanem az állapothoz, amiből megszületik. Hogy időnként ki tudjam magamból pakolni azt a rengeteg dolgot, ami belém rakódott munka vagy élet címszóval. Hogy újra írni tudjak, tisztán. Az utazás például remek alkalom ilyesmire, átmossa és kizökkenti az embert. De utazni se szeretek gyorsan.

– A Naptemplom villanyfényben Csontváryhoz kötődik, amely 2011-ben Quasimodo-díjnyertes alkotás lett, s a Miért Szicília is kötődik a festőhöz. Miért érdekelt Csontváry?

– Csontváry számomra igazi költői példakép. Kellően örült és megszállott. Ez azért szükséges a jó költészethez is. Az elrugaszkodás, elszakadás a konvencióktól, a tisztán látás és a kitartás. Ez mind megvolt Csontváryban. Volt víziója, és ment is utána. Nem befolyásolta semmi. Se sikertelenség, se kudarc, tudta, hogy mit csinál. Hogy amit csinál, az fontos. Hitt abban.

– 2009-ben jelent meg Fürdőkádból a tenger című esszékötetted, amelyért az Irodalmi Jelen esszédíjával tüntettek ki. Azt mondd, vannak, akik a fürdőkádból is képesek megpillantani a tengert – vagyis az utazás igazából ürügy, az igazi út bennünk történik?

– A konkrét utazás fontos, mert kizökkenünk a megszokottból. És elkezdhetünk befelé figyelni. Mert a külső látvány kimossa belőlünk a szennyest. El tudjuk magunkat és a napi parákat engedni. Ha néhány ilyen utazás megtörtént velünk, akár könyvek lapjain vagy festményeken keresztül, akkor akár a fürdőkádból is

láthatjuk a tengert. Vannak ilyen alkotók. Többek között éppen Csontváry. És természetesen minden belül dől el.

– *És mintha nem is telt volna el olyan sok idő 2009 óta, A hónap alkotója rovatunkban olvashatták az irodalom kedvelői:*

„Élményé mosódik bennem a táj.

Minél többet utazom, annál tisztábban látok.

Nézek. Néha fáradtan, de mindig kamerával a szememben.”

Hogyan láttad az utazást mint szimbólumot 2009-ben, és milyen a viszonyod hozzá most?

– Ebből a szempontból idő nem létezik. Pontosan úgy látom most is. Annyi változott, hogy sok minden történt a külső életemben, ami azért kihatással volt a belső életemre is. Viszont az utazás mindig időtlen számomra. Mint szimbólum, egyszerre konkrét és egyszerre jelenti az életet. Az utazás, a máshol levés mindig azt jelenti, hogy így, itt is lehetne élni. És az, mondjuk, milyen lenne.

– *A szemben rejlő kamera lehet az idő?*

– Sokkal inkább az időtlen, a leírásra érdemes dolgok. Olyanok, mint a víziók. Én csak eszköz vagyok, a kamera. Valaki más figyeli és veszi fel a filmet. És kényszerít, hogy írjam le. De nem kell mindig utazni hozzá, a Gerecsében lévő kertemben is működik a kamera.

– *Az esszéköteted egyik izgalmas szemelvénye Márai Sándor utolsó naplója, amelyben az öngyilkosságról is vall. Miért foglalkoztatott ez a meglehetősen tragikus téma?*

– Elsősorban azért, mert nagyon erős kötete ez Márainak. Szikár, versszerű, sztoikus mondatok az életről. Pontosan megfogalmazva kilátástalan helyzetét. A folyamatot, amíg eljut az öngyilkosságig 89 éves korában. A magány, a magára hagyatottság dokumentuma. És a méltóságé. Gyönyörű könyv. Az összes naplóját olvastam, szerettem, de ez mindent visz. Meg akartam érteni, és valamennyire meg is értettem. Megértettem belőle valamit, valami nagyon fontosat az életről. Nyilván benne van, hogy akkoriban lett öngyilkos mesterem-barátom, aki Pilinszkyt angolra fordította. És a nagybátyám is. Éppen volt tétje a témának.

– *Esszéid a harmincas évek magyar esszéirodalmára emlékeztetnek, Szerb Antal, Halász Gábor valószínűleg meghatározóak számodra.*

– Fontosak voltak íróként, de a szemléletük is, mivel jó tág, szellős volt. Nem szárazan írtak. És európai nyelvet használtak. Ami nálunk nem nagyon létezett korábban. Ők viszont olvasták a klasszikus nyugati esszéírókat. Tudták a mércét. Pontosan és szépen fogalmaztak.

– *Az esszé nagyon személyes műfaj, alanyibb, mint a poézis. Elképzelhető, hogy Csendes Toll, az alteregóid elkezdi esszéket írni? S mi foglalkoztatná, ha igen?*

– Ír esszéket. Főként képzőművészetről. És olykor zenéről. Akkor szólal meg, ha a személyességen keresztül tudja elmondani, amit a téma kapcsán lehet. Egy ideje szerzőpárosként is működünk. Az objektivitást és szubjektivitást váltogatva. Most épp ilyen közös esszékötet a következő munkánk.

– *Beszéljünk Csendes Tollról is. Kötődik Cseh Tamáshoz meg Xántus Jánoshoz, akiről a verses regényed szól, s aki a magyarokat Európa indiánjainak nevezi. Miért volt szükség az alteregóra; a másik személyiséggel merészebb dolgokra voltál képes?*

– Tisztelem és szeretetem jeléül választottam ezt a monogramot. CsT. A XANTUSIANA alapozás volt indián ügyben. Úgy tudom, Tamás szerette ezt a könyvemet, egy bakonyi indián főnőktől kapta ajándékba. Nemrég került elő egy fotó Tamás temetéséről, ahol a síron jól látható a Xantus-DVD-m narancssárga indián szőttes tokja, az utolsó példány. Csendes Toll más típusú szövegeket ír, mint JA. Van egy műfaj, amit csak ő tud. A naplózós, breviáriumos. Néha csak általa szól hitelesen a szöveg. Játék is ez, meg nem is.

– *Kutyád is indián nevet visel, Kicsi Árnyéknak hívják. Miért kapott indián nevet, s várható-e a közeljövőben állatvers-ciklus, esetleg kötet?*

– Kicsi Árnyék megnőtt. Nagylány lett, mára csak Árnyék. Mindig a lábam alatt volt kiskorában, mert terelőkutya, félig. És koromfekete. És gyönyörű, mint egy indián nő. És felnőtt vers-

ben már szerepelt. Illetve egy csomó Csendes Toll-naplószöveg főhőse.

– *Hogyan motivál természetversek írására, belső szemlélődésre a kutya, mire tanít az állat?*

– A kutya természetesen viszonyul a természethez, nem úgy, mint mi. Ezt a természetességet tanulom tőle. Szerencsére menni kell vele sétálni naponta, ami egyfajta meditáció is. Legfőképpen arra tanít, hogy mindennek megvan a maga ideje. Hatkor neki vacsoraidő van, nem illik tovább dolgoznom, megvárakoztatnom. Éjszaka, amikor a kerítés mellett vonulnak a szarvasok, vagy a kocsifeljárót túrják a vaddisznók, hívja a vadon szava. Engedni kell az ösztönösségnek. Kimegy, megugatja őket, és visszajön. Ő a harmadik kutyám a felnőtt életben, és ezzel jelzi, szoktat a saját végességemhez is. Legjobban azt irigylem, ahogy a kerítés tövében naphosszat, míg én a teraszon dolgozom. Ha teheti, mindig mellettem van, és minden hülyeséget megbocsát, mert feltétel nélkül szeret.

– *Említetted, hogy nem versekben, hanem kész kötetkompozíciókban gondolkodsz. A verses útinaplók mikor érnek kötetté, milyen koncepció vezérel ebben?*

– Kész van egy ideje ez a verses útinapló-kötet. De sokat kellett, kell szöszölni rajta. Már írás közben láttam, hogyan épül, mégis nagyon lassú folyamat, amíg összeáll rendesen. Közben más típusú munkákon is dolgoztam, ami jót tesz, tudom kívülről is látni. Sokféle koncepcióval kísérleteztem, de aztán elvettem őket, mert erőltetettnek éreztem. A mostani verzió leginkább zenei. Lüktetések, ritmusokból áll, ciklusonként. Évek óta alakul, de most úgy érzem, hogy lassan végére érek, le tudtam szedni róla minden fölösleges sallangot.

A Nibelungok órája

Bogdan Suceavă novellája
Szonda Szabolcs fordításában

Hans Joachim Mayer azon a reggelen is, szokása szerint, pontban hat órakor ébred. Felhajt egy pohár savanyútejet, kétszer-sültet fal melléje, két darabot. Minden holmiját összeszedte korábban, és becsomagolta két nagy bőröndbe. Ezek tetején kis vászontarisznya hever, benne a személyi igazolványa, a felesége és a kisebbik fia halotti bizonyítványa (a nagyobbik tíz éve emigrált Brémába), illetve egy halom összekeveredett okirat, hozzávetőleges tulajdonjogokat igazolnak csalóka ingatlanok tekintetében.

Kilép a tornácre, nézi az udvart. Középkori vár háziasított másolatának tűnik. A ház bejárati ajtaja fölött, ovális keretben, építése évszáma: 1675. Mellette négy kezdőbetű: H. M. M. M. Két testvér, Hans Mayer és Michael Mayer vásárolta meg annak idején a weissdorfi telkeket, majd közös erővel húzták fel a házat. Akkoriban Erdély egyik fejedelem kezéből a másikéba került, az emberek pedig sokat építkeztek, nem tartva attól, hogy az alapkövek valaha is fölöslegessé válhatnak.

Lemegy a tornácról az udvarra vezető három lépcsőfokon, aztán a kapu felé tart, megfáradt-forma léptekkel. Odaérve szélesre tárja azt. A kapu borzalmasan nyikorog. „Meg kéne kenni”, gondolja, aztán hozzáteszi magában: „ha még van értelme”.

Kilép a kapun, hosszan szemléli a kihalt utcát. Egy ideje úgy tűnik, a levegő megfagyott a házak fölött, a felhők pedig mintha rá lennének szegezve az ólomszürke égbolt hasára.

„Egy utolsó jó nap”, mondja magában, aztán ránéz az úttestet erősítő kövekre, a kerítésfalánkokra, amelyek a pusztító szélről védtek egykori kerteket, a hámló, sárga falakra, amelyek körbezárják a száz lakatlan ház udvarát Weissdorf faluban, azon a településen, amelynek már harmadik éve egyetlen lakosa van.

Hans Joachim Mayer a fejét ingatja: ezek a falak gépfegyverek golyóit nyelik el hamarosan. Lehet, hogy épp ide, ebbe a több száz éves kilincstokba, könnyen lehet, hogy holnap pontosan ide csapódik be egy lövedék. Ezen tűnődik, amíg lehajol, és megköti bakancsa hosszú fűzőjét.

Visszamegy a házba, leveszi kabátját a fogasról. Felölti, begombolja mind a hat gombját, aztán megszemléli magát az ágya fölé akasztott, csorba tükörben. Komótosan megfésülködik, háromszor, mint minden reggel. A tükördarabból morcos, hatvan felé közeledő öregember néz vissza, nem ismer rá.

Kimegy ismét a tornácra, előveszi a nagyobbik bőröndből a szerszámosládáját. Átveti vállán a bőrszíjat, s mielőtt kilép az udvarra, felteszi a kalapját.

Az utcára érve megfordul, kimért mozdulatokkal kétszer elfordítja a kulcsot a nyikorgó kapu zárjában.

Aztán elindul a templom felé.

Útja vak ablakszemek, zárt redőnyök között halad, néhol sarkukból kifordult redőnyök, az '50-es évek során a Bărăganba¹ deportáltak házáinál, vagy már nincsenek is meg, azok esetében, akiknek kihalt a nemzetsége. Beleborzong a kietlen ablakok látványába. Szerette azokat a reggeleket, amikor szeme láttára elevenedtek meg az ablakok, miközben a jól átgondolt vesződés újabb napjának indult neki, és érezte, hogy mindegyik ablak mögött ott van egy-egy család, egy-egy név, amely nem hajlik az idő nyomása alatt. A családtagok összevesznek, kibékülnek, szeretik egymást, gyermekeiket dorgálják a titokzatos redőnyök mögött, amelyek egyszerre rejtik el és fedik fel életüket. Hans Joachim Mayer számára a hazát a kora reggeli órákban kinyíló ablakok jelentették, egy régi erdélyi faluban, ahol még semmi nem esett szét darabjaira.

De mindez egykoron történt.

A templom elé érve megszemléli a négy hosszúkás, kicsúcsosodó ablakot: elevennek tűnnek, bár a templom élete, az istentiszteletekkel, esküvőkkel és gyónásokkal teli lét, már régen kihuny.

A templomtorony kevélyen mered az égbolt felé, mint valami angyaloknak szánt kihívás.

Az épület bejáratánál, egy gerenda védelmében, száz szeg sorakozik. Minden vasárnap, istentiszteletre érkezve, a családfelek egy-egy szegre akasztották kalapjukat, mindenki mindig a sajátjára, amit aztán, amikor elérkezett az ideje, örökölni hagyott a legnagyobb fiának.

Hans Joachim Mayer felakasztja a kalapját apja, Franz Valentin Mayer szegére, majd belép a templomba. Végigmegy a hosszú, üres padosorok között, és térdre ereszkedik egy pillanatra az oltár előtt. Meghajol, aztán felemelkedik, és visszatér a bejárat ajtóhoz. Ennek közelében, a jobb oldali fülkéből indul felfelé a toronyba vezető lépcsősor. Odafent, a toronyban, a falu két kincse: az ezüstbe borított harang és az Ausztriában nem tudni, hány évszázada gyártott óramű, amely tökéletesen működött mindaddig, amíg, két hónappal korábban, megállt, Hans Joachim Mayer számára sokáig ismeretlennek maradó okból.

A falu akkor tűnt csak igazán kihaltnak és elhagyatottnak, amikor többé nem hangzott fel egész órákor a kondulás a toronyból. Hans Joachim Mayer számára ez volt a legrosszabb előjel. S mivel az óra a weissdorfi közösség javát képezi, és lévén, hogy ő a közösség, azon nyomban eldöntötte, hogy megjavítja.

Sok mindent javított már élete során, órát azonban még soha. Kikérdezte a nagyszebeni órást, Friedrich Niemenberget is, de az nem ismerte ezt a gépezetet.

– Titkos dobozzal van dolgod – mondta. – Az órákat egy beavatottakból álló céh készítette, ennek a tagjai soha nem beszéltek és írásban sem rögzítettek semmit az általuk összeállított gépezetekről. Gondold el, másképp hogyan működött volna sok száz évig anélkül, hogy be kelljen állítani vagy javítani kelljen legalább egyszer? Rejtély ez a javából, és ha jól belegondolunk, csak akkor döbbenünk rá, milyen nagy is a régiek művészete. Egy ilyen mesterséget annyira őriztek, hogy a titka nem jutott el hozzánk, ezért nem tudjuk, milyen rendszer szerint működik a weissdorfi óra.

Ezt követően Friedrich Niemenberg félrevonta őt, mintha attól tartana, hogy egy láthatatlan jelenlévő meghallja szavait:

– A weissdorfi óra kikerüli a klasszikus mechanika törvényeit.

Ez abban az évben történt, amikor a Challenger űrrepülőgép felrobbant a Cape Canaveral-i bázison.

Hans Joachim Mayer egyike azoknak a gyakorlatias embereknek, akik csak a saját kezűleg elkészített dolgokban bíznak. Mert ez tűnik számukra alaposabbnak. Úgyhogy megkeresi a könyvtárban Sargetius 1692-es kiadású, *A városi toronyórák bensőjárásáról* című munkáját, Kepler mechanikai törvényeit, a Ribbers testvérek mágikus mechanikáról szóló dolgozatait, valamint *A fogaskerekekről és az ismétlésen alapuló mechanizmusokról* című, 1750-ben Erlangenben megjelent monográfiát, amelyet a maga korában a legkorszerűbb idevágó szakmunkának tartottak. Szorgalmas diák módjára jegyzetel, próbál megérteni mindent, amit elolvas, főképp a mechanika világának azokat a vetületeit, amelyeket nem lehet felfogni. Mindközben tudomást szerez a thébai mágus papok titkáról, illetve a hírneves Leonardo da Vinci által elképzelt, házi készítésű bomba mechanizmusáról. Ezekről is jegyzeteket készít, szenvedélyből és a leleményes műszaki elképzelések iránti csodálatból.

Aztán rendszeresen jár fel a toronyba, hogy alapos tervrajzot készítsen a gépezetről, mert tulajdonképpen végig ez foglalkoztatja.

Először az azt megelőző estén ment fel oda, hogy befutott a faluba az Erdélyi Hadsereg vezérkarának autója, amelyben Popescu ezredes és Buruiană százados érkezett. Elsőként az ezredes szólította meg:

– Mayer elvtárs, Weissdorf a múlté. Ez egy halott hely. Ezért felkeltette a hadsereg figyelmét, és a falurendezés során teljes egészében rekvirálás tárgya lett.

Átnyújtott egy papirost, amely mindezt igazolta. Aztán hozzá-tette, a jobbán állóra mutatva:

– Buruiană százados elvtárs foglalkozik a költöztetése minden részletkérdésével. Hová szeretne menni? Nagyszebenbe vagy Brassóba? Bármelyik is legyen, tömbházlakás várja ott. Mindenképpen kényelmesebb lesz magának, mint ami itt van, ahol elzártan él, villanyáram és csapvíz nélkül. Ugye?

Ő nem szólt semmit erre. Az ezredes folytatta:

– Elüldögél majd a teraszon, a hatodik emeleten, várja az újságot és a nyugdíjat. Sokkal jobb lesz, mint itt.

Hans Joachim Mayer hallgatott még egy pillanatig, aztán a legenyhébb akcentus nélküli román nyelven kérdezett vissza:

– De mi lesz a faluval? Mit akarnak csinálni itt?

Az ezredes elmosolyodott. Aztán válaszolt, bár a levegő hirtelen ezernyi titokkal lett terhes körülöttük:

– Sok mindenre használható. Például lőtér lehet utcai hadgyakorlatokhoz.

Pontosan a csukott kapum kilincsének nyelve mellé, mondhatja magában azóta gyakran Hans Joachim Mayer, pontosan oda fog befúródni, talán már holnap ilyenkor, egy golyó.

A kerteket megszóriák repeszekkel, aknavetőik kaszabolják majd a levegőt. Csaholni fognak a gépfegyverek, a sáncokban gránátvetők lapulnak. Weissdorfot törlik Románia térképéről, ahol még a másik nevét, a Plumbuitát² sem fogják jelölni többé. És tíz kilométeres körzetben villanykerítést tesznek, vastag szögesdróttal. A kerítésre szálló verebek azon nyomban lehullanak, elevenen megperzselődve. Csak az égbolt marad ugyanaz.

Lényegében a toronyban lévő óra teljes szerkezete a fődob mentén forog, amelyhez nyolc, különböző méretű fogaskerék csatlakozik, fogaik között egyenlőtlen hézagokkal. Ezek indítják az emelőket, amelyek egyrészt mozgásba hozzák az óramutatókat, másrészt energiát gyűjtenek tizenkét nehézkes rugóba, amelyek orgonasípokhoz hasonló, hosszúkás csövekbe vannak elhelyezve, és amelyek ezt az energiát arra használják, hogy biztosítsák az óra működését még négy-öt napig. Ily módon az órát havonta csupán egyszer kell felhúzni. A korabeli technika egyik csodájával van dolga, győződött meg Hans Joachim Mayer a toronyban töltött hosszú délutánjai során. Kénytelen volt csendben beismernie a gyengéjét: szerelmes lett az órába.

Azon az utolsó reggelen, amelyet gyermek- és ifjúkora színhegyén tölthetett, eltökélte, hogy újra működésbe helyezi a toronyban lévő órát, még egy hónapra. Megpucolta az összes alkatrészt, és a lehető leggondosabban a helyükre tette azokat. Megtalálta a hibát is: az öreg főtengely mentén enyhe görbület keletkezett, ami fél milliméteres eltérést okozott a hetedik fogaskeréknél. Ezt

könnyűszerrel helyre lehetett hozni, hogy aztán, miután felhúzza az órát, minden zökkenőmentesen működjön újabb egy hónapig.

Az előző estén elhelyezte a hetedik fogaskereket a tengely megfelelő vájlatába.

Most pedig, az utolsó reggelen, lezárja a gépezet biztonsági dobozát. Aztán beállítja a mutatókat a körgyűrűn át, amely hozzáférést enged ezekhez a torony belsejéből. Amikor meggyőződik, hogy a pontos időt jelzik, elkezdi egyenként felemelni a nehezekeket, ami a hatalmas óra felhúzását eredményezi. Ezek mindegyike harminckét kilót nyom. Amikor az utolsót is felemeli, a tizennegyediket, a toronyban megnyugtató ketyegés hangzik fel. Hans Joachim Mayer arcán szétárad az öröm ragyogása.

Lejön a toronyból, hazamegy. Megmosdik és magára ölti a városi ruházatát, az ajtóhoz viszi a bőröndöket. Letelepszik a fából készült kofferre, várakozik.

Egész órákban a kondulás fénylően suhan át a falu fölött, az ezüst szí hangjával, amilyenre csak a régimódi harangok képesek.

Tizenkét óra tíz perckor, tíz perc késéssel, katonai rendszámú, koszos ARO[3] terepjáró jelenik meg a sarok mögül. Hans Joachim Mayer ránéz a zsebórájára, megcsóválja a fejét.

– Kész van, Mayer elvtárs? – kérdi Buruiană százados, miközben kikászálódik a vezérkari autóból.

A férfi röviden biccent, aztán egyenként átadja a bőröndöket a tisztnek, aki beteszi az autóba.

– Borzalmas az út idáig. Mintha a világ végére kéne jönni, s csupa gödör lépten-nyomon, teszi hozzá a százados.

Beszállnak az ARO-ba³, az autó elindul. A második kanyar után egy másik, khaki színű ARO-val találkoznak. Moisa főhadnagyé, a tüzszerész alakulattól, aki azért jön, hogy előkészítse az új lőteret az aznap délutáni tábornoki inspekcióra. A főhadnagy még akkoriban tudomást szerzett a tábornok elvtárs enyhe neurózisáról, amikor a fegyver- és lőszerirodán teljesített szolgálatot. Ezért, amikor meghallja a déli egy órai kondulást a toronyból, odaszól a kíséretében lévő tizedesnek:

– Menj fel a toronyba, és állítsd meg az órát.

– Nem lehet megállítani – jelenti az verejtékezve, fél óra elteltével.

– Rendben – mondja a főhadnagy, aki éppen végzett egy istálló terepszemléjével. – Tedd rá ezt, aztán gyere le. Lentről robbantod. Vigyázz, ne csinálj semmi hülyeséget.

A tizedes felmegy a toronyba, és ráragasztja a formátlan anyagot a főtengelyre. Úgy értette, ezen nyugszik a furcsa szerkezet minden titka. Aztán beleszúrja a gyurmaszerűségbe a két rudacskát, amelyek a robbanást előidézik. Sietve ereszkedik alá a toronyból.

A főhadnagy már várja:

– Kész? – dünnyögi.

– Jelentem, főhadnagy elvtárs, szabályszerűen elhelyeztem.

Ebben a pillanatban szárnyzuhogás hallatszik, és a toronyból lezuhan valami a lábuk elé. Egy jókora, sarkantyús, vörös kakas.

– Hogy a francba' jutott fel oda?, kérdezi, mintha csak önmagától, a tizedes. – Hát olyan magas a torony! S nyomát se láttam, míg felmentem...

– A nyavalya törje ki az istenátka teremtményét – mondja a főhadnagy –, úgy megijesztett, hogy csak...! Azt hittem, valami angyal.

Ora Nibelungilor – a szerző *Imperiul generalilor târzi și alte istorii* című, digitális kiadásban megjelent kötetéből – Liternet Kiadó, 2003, editura.liternet.ro

¹ a nagy román alföld neve

² megközelítőleg: Ólmosfalva

³ Egykori román terepjáró

BOGDAN SUCEAVĂ (1969, Curtea de Argeș): író, publicista, matematikus. A Bukaresti Tudományegyetemen diplomázott matematika szakon, Michigan állam egyetemén doktorált ugyanabból a tudományágból 2002-ben, és 2007 óta a kaliforniai egyetemen, Fullertonban tanít matematikát.

Első könyve 1990-ben jelent meg, azóta jelentős kiadóknál tizenöt-nél több, számos esetben rangos díjakkal elismert kötetet publikált. Egyes munkái megjelentek angol, bolgár, francia, olasz és szlovén fordításban is. Magyarul eddig a legismertebb regénye, a *Venea din timpul diez* olvasható (*Félhanggal emelt időből érkezett*, Noran, 2009).

Böszörményi Zoltán

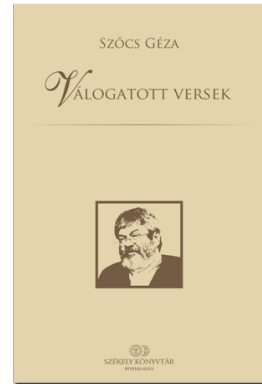
A tudat játéka

Miért van egyáltalán létező, és miért nincs inkább semmi? Ez a kérdés... Mindenkit megérint egyszer, talán többször is a kérdés rejtett ereje, anélkül, hogy igazán tudatosulna, mi megy végbe benne. Például a mélységes elkeseredés pillanatában, amikor súlya vész a dolgoknak és elhomályosulnak a jelentések. Talán csak egyszer kondul meg ez a kérdés tompán, mint egyszeri harangütés, beleszendül a létezésbe, hogy aztán lassanként újból elnémuljon. Jelen van e kérdés a szív kitörő örömeiben, amikor átszellemülten ragyognak a dolgok, mintha először vennének körül, úgyhogy könnyebbnek tűnik azt gondolni, hogy nincsenek, mint megérteni, hogy vannak, és úgy vannak, ahogyan vannak. Ez a kérdés lepi meg az embert unalmában, amikor egyaránt távol vagyunk a kétségbeeséstől és az örömtől, amikor azonban a létezők konok mindennapiságából oly sivárság árad, hogy azzal sem törődünk már, hogy egyáltalán van-e létező vagy nincs, amiben azonban rendkívül fontos formában ugyan, de újra csak az a kérdés csendül meg: „Miért van egyáltalán létező, és miért nincs inkább semmi?”

Martin Heidegger: *Lét és idő*

Nem az a misztikum, hogy milyen a világ, hanem az, hogy van.

Ludwig Wittgenstein

Szócs Géza költészetének egzegézise, metafizikai útjai több irányba vezetik el az olvasót. Egyrészt az intuíció árterületét kell bejárnia, majd a hermeneutika fellegrárára tanácsos feljutnia. A kettő között húzódozó távolságot a gondolat térfogata tölti ki. A költői üzenet megértéséhez az immanencia és a transzcendencia eszközei szükségesek, hiszen a versszövegbe kódolt jelzések csak így nyílnak meg a textusokat vizsgálók előtt.

Már az első, a *Te mentél át a vízen?*¹ – 1975-ben megjelent – kötetében Szöcs irányt szab a feltartóztathatatlan szellemi erőnek, mely létét és annak megismerésére való törekvését áthatja. A semmibe kapaszkodó lélek jelmagyarázata, a fegyveresek allegóriája lefekteti a gnózis, az állandó szorongásos állapot alapjait.

*„Ezek a fegyveresek, mit keresnek ezek a fegyveresek
Hollóvölgye csicsergő homoktáblái, homokgömbölyegek között,
a szelek fejük tetejéig emelte puhás
fehérvények között, amelyek szelíd, sokat ígérő
és odaadó simogatással fátyolozzák fáradt,
lehulló lépéseiket – egészen más simogatásokra
emlékeztetve őket –
ó, ez a homok, ez a fehér homok.”*

– írja a költő *A hollóvölgyi fegyveresek* című versében. Hollóvölgyben a homoknak táblái, gömbölyegek vannak, és csicseregnek. A költői tudat játékfigurái átlényegítik a valóságot, megszerkesztik azt az érzelmi regisztert, melyben az idő illata, árnya, tüllfoszlánya átlebeg. Az elmúlás, az észrevétlen előrehaladás tünékeny szimbólumába csomagolja, s továbbítja azt a képzelet kikötőjébe. A tapasztalat, az empiria nélküli lét megragadása a *néző-madár* szemében összpontosul, ami nem más, mint a verset olvasó, aki bennragad a desztillált illúzióban, a megszelídített *magasban*. A fegyveresek sorsa már a szöveg nyitó sorában meghatározott, a lebegésből a képzetek fényesre csiszolt csöndjébe lép, ahol a harcosok kése, *mint egy fáradt szem fehérje*, villog. Idézzük akkor a vers zárórészét:

„Mintha nehéz, megfeneklett gránitcirkálót vontatnának, vagy ledőlt lépcsősoron mennének végig, úgy hajladoznak erdő-módra a fegyveresek, míg fejükben egymáshoz ütődnek a homokszemcsék, és ez olyan, mint a csicsergés,

de ők úgy hallják, a szegény fegyveresek, mintha igen távol cipelne valami, és azt képzelik, fejük fölött

*a néző-madár
nyújtózik el mozdulatlan
szemöldökként a
magasban.*

*Ezek, ezek a fegyveresek itt, ahova bizonyosan nem boldogságukat
jönnek keresni, akik ide jönnek, s ahol
a szembejövő homokoszlopok hol ferdék, hol vízszintesek,
de mindenképp a hirtelen közelivé vált,
eredetileg örökösen távoli dolgok képzetét keltik,
mint amilyen két lépésről egy templomkereszt.*

Feltűzött késük, mint egy fáradt szem fehérje, villog.”

A Székely Könyvtár sorozatban 2016-ban megjelent *Válogatott versek* rendhagyó gyűjteménye a Szócs-életműnek. A kötet tavalyi megjelenése (2017-ben írjuk ezt a rövid esszét) teljesen visszhangtalan maradt a magyar recenziót és tanulmányt írók körében. (De az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy az említett műfajokban alkotók tábora is erősen megcsappant az elmúlt tíz-tizenöt évben.) Nem ez az első, nyomtatásban napvilágot látott válogatás Szócs Géza verseiből, 2010-ben Faludy György szerkesztésében *Nyestbeszéd*² címmel jelent meg egy összeállítás.

Fekete Vince biztos kézzel, ihletetten nyúl az életmű darabjaihoz. Könyvjelzőjére³ ezt írja a költőről: *„Ennyire készen, ennyire teljes fegyverzetben kevesen érkeztek az irodalomba, mint ő. Nála mintha már a kezdet kezdetétől készen lett volna minden: a világ, a nyelv, a szereplők; be volt népesítve a táj, megvoltak a díszletek, a hegyek, a völgyek, a folyók, a patakok, minden megvolt. És megvoltak a szerepek, a monológok, a helyzetek, a jelenetek. És mindennek már neve is volt; nem kellett nevet adni semminek, mert ő már mindent megnevezett. Nem sok ilyen jelentkezés volt az elmúlt fél évszázadban az irodalomban. Mintha ő találta volna fel ezt a versnyelvet is, a semmiből valami teljesen újat, valami teljesen mást. Hiába keresnők első versesköteteiben a nagy elődök*

hangját, mert sehol senkit nem találunk, senkire rá nem ismerünk. Szócs Géza, ő Szócs Géza volt.”

Fekete Vincével egyetértésben megjegyezhetjük, hogy szerintünk is a hang, a regiszter, a megoldások, a vendégszövegek technikája mind-mind egyedi. És az is, ahogyan az Isten áldotta művész, a beérett, világhírű karmester biztonságával vezényli a partitúrákat. A gondolat metaforákba, légiességbe öltözik. Mint egy varázslatban, megszűnik a dolgok determináltsága, a metafizika díszletei mindenütt. A tárgyiasság aggasztó erőitől eltávolodó költő a szó hatalmába menekül, onnan tekint vissza önmagára, arra, aki volt, aki megtörténhetett volna: *„látszunk-e nektek, látatok-e tisztán? vagy ezt a kort is / füstfüggöny-cafatok takarják majd el, dörgésrétegek / akna lába fölrufta homoktölcsér, ejtőernyősök / szakadt, égett rongyai, mint támolygó, nyomorék selyemsárkányok az égen, / bombavetők földbe süppedő csigaházai, mint mérhetetlen csizmaszárak, / és mindemögül ki-kihallatszík, ki-kilátszik az ének – / néhányan több szólamban, énekelünk.”* (Kérdések a XXVI. század költőihöz) A költemény folytatásában a kolozsvári táj mint szédületben táncoló történelmi vízió elevenedik meg a szemünk előtt: *„...a Sétatér mentén, / vagy egyszerűen a lámpavasakon himbálóznak majd, körte gyanánt / a város vezetői, meg a fegyveres ellenállók”* – mintegy előrevetítve az 1989-es romániai eseményeket. Hat évszázaddal később élő költőknek teszi fel Szócs a retorikai kérdést, de minduntalan a jelenről beszél:

*„Ezt a földet, ezt a megviselt országot
akárhány idegen talp tapossa is
akárhány idegen mancs tépázza is
dobálják akárhány halottal
ismét a kutakat tele
ha lehetetlen lesz is megint a források
fölé hajolnod, mert a vízből
nem a te arcod néz vissza rád – és az ekével elforgatott temetők
és a lovasszobrok melléig érő tűzvész – így is, úgy is
elkotródnak az országrontók*

*és akkor megint az országépítők
akkor megint ez a szívós emberfajta
ezek az emberek, akik itt, a Szamos mellett is
olyan hosszú ideje,
de milyen hosszú ideje,
ezek!”*

A szülőföld szeretetéről, jövőjéről, reményéről kevesen írtak ennyire meghatóan, egyszerűen, csillogóan.

Szócs Géza korábbi költészetében a homo politicus előrejelzi mintegy biztosítékként azt, hogy ha eljön az idő, és alkalom nyílik számára a politikai szereplésre, nem latolgat, vacillál, nem této-vázik, hanem cselekszik. Lexikális tudása, felkészültsége és nem utolsósorban tehetsége erre predesztinálta. Emberi és erkölcsi magatartásrendje nemcsak verssoraiban, hanem a mindennapi politikában is reverberál. Az emberiség történelme nem más, mint annak a sorozatos, célirányos értékszerzésnek a hajszája, melyben egyének vagy kisebb közösségek érdekakarata érvényesül. Szócs úgy áll be ebbe az *érdekhajszába*, hogy kultúrértéket teremt, „*pipacs-periszkópokon*” figyeli a fenti világot. Nem rácsodálkozik, hanem ráérez, megszagolja, megérinti. Nem akarja magáénak tudni, ami nem az övé, hanem mindazt, ami körülveszi, értelmezni, átszerkeszteni, látni, láttatni szeretné. Rásütni a szó bélyegét az abszurdá növekedett valóságra. Az idealizmus szűrőin keresztül vizsgál mindent, amihez hozzáér. Hiszen „*aki a jelent látja, az mindent látott, ami csak valaha volt, vagy valaha lesz*” – idézi Marcus Aureliust. Talán a mindenség megteremtőjének, Istennek is ilyen a látása. Ilyen a történelem, ilyenek az érdekharcok is, legyenek azok anyagiak vagy szellemiek. Ami ismétlődik, az nem a változás jele, hanem a kontinuum, az időtéranyag hullámmása. „*Ránk néz a jövő, fölteszi / szemüvegét, a tényeket. // Levelet ír a múlt nekünk / s mint jelbeszédet, fényeket: // kutatja múlt idők vizét / s a jövőt is a képzelet. // Elküld a múlt a víz alól / hitlevélként egy éneket*” (Istenkép). Az Istenkép, az Úr bennünk élő képmása a történelmi terek felett is felismerhető,

beleszól a nemzet sorsába. Az allegória itt is erőteljes, a magyarság léte összefonódik a Fennvalóéval. Elválaszthatatlan az ember az Istentől. *„Magsokszorozza arcát az Úr. / Képmásom, beszélj magyarul! // A felhők s az ég alól / Isten magyar népmása szól. // Tiéd az ország, mond az Úr / s azt gondolja szótlanul: // Mindez övék és mindez ök. / A polgárháborúk s a nők... / mindez övé, a nemzeté, / mindez övé, s mindez ő.../ egymást váltják az ezredek, / lyukas zászlókat fúj a szél; / mindez övék, és mindez ök, / a felhők és a felkelők // és a kopár szik sarja ök.”* A Toldi első sorából becserkészett „kopár szik sarja” átlendíti a gondolatot egy másik dimenzióba, a nem oly messzi nyelvemlék intencionális élménye a képzeletbeli tér új meglátására késztet. A döbbenet erejével hat. Sajátos kromatikája, íze, illata van. Szöcs tudatosan alkalmazza ezt a technikát. Például az *Annabella és a betyár* zárómondatai József Attila *Altatójának* sorait fogalmazzák át: *„sok szemét a kökényfa lehunyja. // Alszik a szélben a kabát.”* Ez a tudatos rokonítás, a narratíva emléktraktusokba foglalása, az érzelmek immanens hangulata megerősíti a verset, s az olvasóban erővel rezonál. A tudat játékaik ezek, a felfedezése, az újramegismerése. A tudatszobjektum fölé emelkedés esztétikai s a rátalálás érzelmi örömet szólatatja meg. *„A megismerés tehát emberi megismerés csupán, s az emberi intellektuális formákhoz kötve képtelen arra, hogy a dolgok természetét, magukat a dolgokat magánvalóságukban »eltalálja«”* – írja Husserl. Ezzel ellentétben Szöcs azt bizonyítja, hogy a költő igenis képes a formában a belelátás eszközével megmutatkozni, feltárni, felfedezésre késztetni a befogadót. A verssorok szemantikai, logikai kapcsolódása teszi ezt lehetővé. Izgalmas eleváció az irreálisban gyökerező, a metanyelv határát súroló megfogalmazása:

*„Mi több már látom magamat mint zúzmarás
embergörcsöt amelyet a lehetetlen
ütései hajtogatnak a dombokon
vállamban hiúz
harapásának szirma pirospettyes bársonyos*

*hiúzé reális állat aki most
a fehéredő erdő szélén álldogál
a jeges sárga avarban és*

*hallgatózik magába néz
Lehull rólam az oltalom.”*

A folytatás majdnem tükörmása a fenti szövegnek:

*„És ezalatt fönt a földön
a földön gyöngypohos gerezden
őszméh hasonlat-bajsza rezzen
kislányokra szemfedőt
terítenek szenvedők
és szaggató fogat keresne
sok gőgpiros ajakcseresznye”*

Míg az első versszak látomásszerű leírás, metafizikai képzet-társítás helyzetjelentése, az egyik szereplő felvonultatása és jellemzése, addig a másik szakaszban a női szereplő lép színpadra, felhangosítja a teret, a „sok gőgpiros ajakcseresznye” lángra gyújtja a képzeletet. A kognitív és az érzéki elemek szimbiózisa különleges hangulatteret, élményt teremt.

A *szakállas farkas* népmondát Tompa Mihály is feldolgozta; 1847-ben közzétett verse a ballada hangján mondja el a történetet. Szöcs a *Ballada és környékében* megőrzi ugyan a történet fonalát, meseszövése azonban újszerű. A kaszálni induló arra kéri asszonyát, délre a határba ebédet hozzon neki. Óhaját ki is fejt: „– Asszony, készíts ebédet, s délire hozd ki nekem / báránnyal, fűrjfiókkal hadd csillapítom éhem, / hat korsó gyömbérsörrel hadd verjem el a szomjam”. Míg Tompa szövegében a pásztorasszony nem főzéssel törődik, hanem a faluban sétál, pletykálni is megáll, s nagy későre készül el az ebéddel, addig Szöcs szövegében a férjétől búcsúzó asszony azonnal „bárányt ránt ki, / kis fűrjfiókokat süt”, ténykedését *Mályvaherceg* ábrándszerű álmokképe díszíti:

„A Mályva torkát sóval
 Gyógyítja, méhviisszal,
 hamuval, kakastejjel,
 veresbegyfütty-vigasszal.
 És lám, hogy mélyvörösse
 a későnyárban serceg,
 azt mondja asszonyának
 a gyógyult Mályva herceg.”

A főzés közbeni ábránd-kitérő, a rímbe kapcsolódó verssorok és a gondolati vezérfonal megtörése nemcsak hangulatalem, de érzelmi képzettársítás is, a vágyakozás és a valóság ötvözete. A belső dialógus színes metaforákat fest a képzelet egére:

„– Ne menj el most, ha itt hagysz, többé nem is térsz vissza –
 megfognám szoknyád, kendőd – ó, volna karmom, tüském!
 állnék utadba forró, felágaskodó füstként!
 – Ha nem kap ételt, baglyok, sündisznók vérét issza
 viszek hát néki mindent, amit kívánt a reggel,
 hadd verje el a szomját, éhét hadd csillapítsa.”

Arany János *Toldijának* egyik sorára emlékeztet az idézet utolsó mondata, „Mikor aztán Miklós éhét elverte...”, ugyanakkor az éhét elveri, szomját oltja idiómák másként használata felkelti az olvasó figyelmét, kizökkenti az ábrándkép ritmusából. Végül is ezzel a képzeletbeli Mályva herceggel telik el az idő, s a férfi türelmetlenül várja asszonyát: „Kaszáját földbe ütve, indul / morog: „az ember megbolondul” – újabb szinkópa a szövegtestben. A sűrített cselekménybe további balladás díszítőelemeket sző a költő. A *befon*, a *becsüng*, a *besző*, a *fojt*, a *homály* csak növelik a feszültséget, előkészítik a történést, az asszonyra „*piros-szakállas, szürke farkas vicsorgat, torkának repül*”. Hiába veti a keresztet az asszony, mikor „*zöld szempár süt reá*”. A démon képében megjelenő farkas „*kék kendőjét, mint papirost / letépi, szétszedi, morog, / sikít az asszony, fut, forog, / a korsókat elejti, / a fűrjeket*

elejti”. Az ördög allegóriája, az asszony és a férfi találkozása a katarzis pillanatában világosodik meg előttünk: *„a férj a száját csókra nyitja / az asszony borzadva nézi / férjének fehér fogait / férjének fogai között / kendője kék foszlányait*”. Drámaiság, a fokozott feszültség ébren tartása jellemzi a balladát. A szereplők lelkiállapota, a szavak zeneisége maradandó élményt nyújt. A monda szürreális világa, az álombéli Mályvaherceg és az Ördög dichotómiája, polaritása biztosítja a ballada egyensúlyát, a történet vezérfonala pedig tömör, színes szavakkal teremti meg a vers érzelmi hangulatát. Egy másik balladaszerű szöveg – szerintünk több is van ebben a válogatásban – a *Történet kislánnyal és medvével*. Egyedi villanásokban ismerjük meg a *„kicsike kislányt*”, aki az erdő szélénél táncol a mesebeli miliőben, *„hol vadrózsabokrok tövén / puha földgáz szuszog-sziszeg, / sündisznószem villog, várkít... / lovagjának angolt tanít*”. A lovag az erdőbe csalja, a lány incselkedik vele: *„adj nekem egy mackót pénteken / s én örökön szeretni foglak*”, majd később: *„ismét hátraszól a lány: adj nekem mackót pénteken / és tiéd egész életem – / megfordul, s lovagja helyén / torzonborz medvelegény! / Így szól a lányhoz: jösszte / jösszte velem. / döngjön az éjben a medveszerelem! // Elindulnak, olykor / hallszik is az éjben a dal: give me a teddy bear today, / and love you I will everyday*”.

A kortárs irodalom egyik legszebb szerelmi allegóriája ez a rövid, a balladák hangján megszólaló vers. A lélek mélységeit járja be, a soha el nem múló nosztalgia szomorúságával emlékeztet legmagasztosabb érzésünkre.

A szamizdatíró Szócs Géza kollégájának, Tamás Gáspár Miklósnak ajánlott költeménye, *A forradalmárok vacsorája* a történelmi szerepvállalást hozza előtérbe. Eliot⁴ szerint *„a „történelmi érzék” teljes értelme az, hogy a költő nem csak saját nemzedékének legközvetlenebb vérrokona, hanem érzi és tudja, hogy az egész irodalom (Homérosztól kezdve) és ezen belül saját hazájának minden irodalmi alkotása: egyidejű az ő alkotásával – múlt és jelen ugyanabban az egységes rendszerbe tartozik*”. A történelmi érzék költőnk esetében nem más, mint a változás akarása, vala-

minek a lerombolása, hogy helyébe új, morális alapokon építsen a lélek és értelem számára lakhatóbb világot. Az ellenállásról szól a szimbólum és képi struktúrákba épített, röplapszerű ki nyilatkozás. Kassák Lajos és Juhász Ferenc avantgárd stílusában megfogalmazott helyzetjelentés: *„Az asztalon sólyompástétom vízirózsa-főzelék kalács / zuzmó-torta gyopár spárga articsóka /...Az asztalon lángot vet a tudós kenyér a padláson szélludak / széllibák gágognak sivalkognak. A kiszáradt / vezetőkekben kakukk mormog s ha a vízcsapot / elfordítod hősárga füvek és kakukksontok folynak belőle. /...és a városban emberek guggolnak a vasaló körül. Tűz fele / fordított szemgödrükből szurok szivárog / s az egész városban hallani hogy a folyó / letépett szoborfejeket görget magával”*. A társadalom apokaliptikus láttelepe az elkerülhetetlen változás után epekedik. A szuggesztív, lehangoló kép világ szükségszerű végkifejlete, amikor *„A FORRADALMÁROK HAZAMENNEK KIVESZIK AZ / OLAJFÜRDŐBŐL A KARABÉLYOKAT MEGTÖRÖLGE- / TIK KIFÉNYEZIK ÉS ÖSSZESZERELIK ŐKET FÚVEL / MOSDANAK ÁTÖLTÖZNEK ÉS MEGVACSORÁZNAK KI- / BIZTOSÍJTJÁK A KÉZIGRÁNÁ-TOKAT ÉS ELINDULNAK”*. Az elszántság fémes kattogása a romániai diktatórikus állapotok felszámolását jelzi, a férfi (költő) erejének láttatását, hiszen csak ő képes felszabadítani testet és elmét az elnyomás alól.

A román titkosszolgálat zaklatásai több Szócs-vers témája. A tárgyalt kötetben *Mi villog ott? egy bőrkabát*, majd *Egy januári délelőttön*, *Underground* címmel olvashatunk ezek közül. Az utóbbi szövegtére, derűs-gunyoros, groteszkbe hajló kezdő sora megremegetti azt, akinek valaha is volt dolga a szekusokkal, de talán azt is, aki csak hallomásból tudott róluk:

*„Íme ezredes elvtárs másikk verset írok a tőlem elkobzottak helyett.
Életem nem vidám.
Életem nem vidám!
Sok-sok éjszakám tanú rá;
S szállodám szállodaszobám:*

*Éjszaka jönnek általában,
rám törnek, mint a tüdővérzés,
mely olykor-olykor fölragyog
a hűtőszekrény ajtajában.*

.....

*(Anyám szalonnát csomagolt a
házkutatási engedélybe;
Így élek, élek, éldegélek.)
Számban a tüdővérzés fésűjével.”*

Mintha a halálra ítélt Szókratész monológjának modern kori változatát olvasnánk. A mindenkori diktatúra valahogy így működött: fenyegetéssel, megtorlással, elkobzással, szabadságvesztéssel, halállal. Aki mindezt megéli – mint e sorok írója is –, nem tud szelíd mondatokban fogalmazni, nem tud a félelemről mint univerzális sokkoló érzésről úgy szólni, hogy közben ne remegjen meg a hangja.

*„Sisakvirág a csontokon,
virág az elveszett sisakban.
Az emlékezés lent lakik,
a szénbe ásott virradatban.*

Szájában vörös fésűvel.”

A vörös fésű jelképe is lehet a vörösterrornak, mert megkérdőjelezhető a költő további sorsa, hiszen mit várhat az egyén egy olyan hatalomtól, mely önnön létjogosultságát azzal védi, hogy társadalmának tagjait önkényes uralma alá veti, gondolati és testi szabadságát gúzsba köti. Ez rettegést, félelemérzetet, ontikus bizonytalanságot teremt. A bizonytalanság pedig nem szűnő szorongást okoz, elszívja az egyén energiáit.

„Szabadnak mondjuk azt a dolgot, amely kizárólag saját természetének szükségszerűsége folytán létezik, s amelyet csupán önmaga készlet cselekvésre, vagy inkább kényszerű olyan dolog,

*amelynek bizonyos és meghatározott módon való létezését és működését más valami határozza meg*⁵ – állapítja meg Nyíri Tamás, míg Wittgenstein a *Teológiai-politikai tanulmány* című művében azt írja, hogy a gondolat- és szólásszabadság csak az állam kárára számolható fel. Az ember, annak érdekében, hogy az állam mint az emberi biztonság alapvető feltétele létrejöjjön, lemond természeti jogainak egy részéről, ám ez nem jelenti a minket megillető jogok teljes feladását. A lehetséges legjobb államforma a demokrácia, mert ez közelíti meg leginkább a természeti állapotban élvezett szabadságot.

Természetesen a diktatúrákra a fenti premisszák érvénytelenek. A költő megköveti az őt megfigyelő és írásait elkobzó ezredes, s felcsillantja a reményt, hogy egyszer a tiltott rádió (az egykori Szabad Európa Rádió) sugározza majd az elorzott verseket.

*„Fényképeimet magukhoz vette a verseimmel együtt:
Ezredes, Ön országos híró gyűjtő, tegye ezt is,
nem bánom, a többihez, ezredes.*

*Máshol úgysem lesz olvasható,
hacsak – ki tudja – nem közvetíti majd
egy távoli és elég sokat zavart,
nemritkán alig fogható
rádió
rádióadó”*

Szőcs Géza egykori szamizdatírói munkássága az ember szabadságvágyát tűzte lobogójára. Amikor ezt tette felelősségének teljes tudatában, vállalta az ezzel járó veszélyt is. Az erdélyi magyar költők közül talán egyedül ő. S azzal, hogy vállalta ezt a szerepet, megpecsételte sorsát is.

Ebben a rövid esszében nem térhetünk ki a kötet számtalan izgalmas versszövegére, csak ízelítőt szeretünk volna nyújtani az olvasónak Szőcs lírájából, fontosabbnak vélt jelenségeiről. A huszadik századi magyar líra egyik legmarkánsabb képviselőjé-

nek alkotásai egyedi hangon szólnak, senkiéhez sem hasonlító versélménye magával ragadja képzeletünket, imaginárius világba repít, ahol a félelem, a fájdalom, a remény főszereplői az allegorikus játéknak, s ahol néha:

„Cselekmény csak ennyi.
És a díszlet:
külváros és rozszant lámpagyár,
hol az éjben elvtárs suhan átal,
s féllábakon sok-sok lámpa áll.”⁶

Szőcs Géza: *Válogatott versek*. Hargita Kiadóhivatal, 2016. Székely Könyvtár sorozat

¹ Szőcs Géza: *Te mentél át a vízen?* Forrás-sorozat, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975

² *Nyestbeszéd, Szőcs Géza 33 verse* (Faludy György válogatásában), Ulpius-ház, Budapest, 2010

³ Szőcs Géza: *Válogatott versek*. Székely Könyvtár sorozat, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2016

⁴ Thomas Stearns Eliot: *Hagyomány és egyéniség*. Esszé, 1919

⁵ Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Szent István Társulat, Budapest, 2001. 216–223.

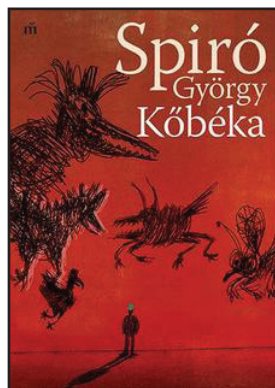
⁶ *Ha én lennék a lámpagyári munkás (Megvilágító ének)*

Laik Eszter

Nincs mese, az ostobaság halhatatlan

Spiró György regényének főhőse megpillant egy kőből faragott, vízköpő békaszobrot egy kicsiny medence partján, amely a regény egyik „kulcs”-helyszínén áll. A mesei szimbólum számos asszociációra nyújt lehetőséget, elsősorban arra, hogy ebből a békából bizonyosan nem lesz már királyfi. Az időtlenségbe belekövülve üldögél a medenceparton, és mint egy elátkozott szemtanú figyeli maga körül a bolondok – merthogy egy patinás elmegyógyintézet kertjében járunk – jövés-menését a történelemben. A regény alcíme szerint *mesély*, és a mese jelentőségéről épp a fenti tér-idő váltás előtt olvashatunk alaposabb eszme-futtatást a kötetben. „A mese a mi egyetlen csápunk a valóság felé. A mese bevallja, hogy hazudik; ez az egyetlen becsületes álláspont. Az összes többi nézet (...) a legaljasabb módon hazudik.” Spiró egyfelől a hazugságok erdejének tart görbe tükröt szürreális prózai eposza által, másfelől a játékoság, a kifordítottság, a „komolytalanság” eszközével közelít a történelem soha meg nem válaszolható kérdéseihez.

A regény műfaji-hangulati elődjének tekinthető a *Feleségverseny*, az író közel tíz évvel ezelőtti kisregénye, amely szintén egy utópiába oltott maró satíra, politikai pamflet, társadalmi karikatúra. A *Feleségverseny* egyik emblemikus mondata, miszerint „az ilyen regényt a hülye is megérti, és ez kurva nagy dolog”. Az emberi hülyeség a *Kőbékában* előlép regényszervező elvvé, és Spiró az oktondiságot, a tanulatlanságot, a szűk látókört, illetve a teljes vakságot teszi meg gúnyirata tárgyául. Az előzménnyel ellentétben itt már nemcsak a magyar politikai és közéletre vonatkoztatva – az író a hülyeség globális mivoltáról rántja le a leplet,

amelyben főhőse magyarságát is lépten-nyomon kifacsarják, átértelmezik, „felturbózzák”, mert kevésnek tartják a világban való boldoguláshoz. A *Kőbéka* ugyanis egy országokon és kontinenseken átívelő utazóregény, ahol se vége, se hossza a helyszínek, szereplők, rezsimek váltakozásának.

Melák Kálmán, a történet főhőse egy Záp nevű községben születik (a számos beszélő név közül a Záp *A rátóti csikótojás* ismert bolondmeséjének világát is megidézi az olvasóban), ahol „megválasztották ispánnak a leghülyébbet”, vagyis Kálmánkát. Az ispánság után az első utalás a történesek idejére csak jó néhány oldalal később következik: „Történt mindez a Margit hídnál, és nem a Lágymányosinál, amelyet Rákócziról, majd Orbánról, majd Horthyról, majd Kádárról neveztek el, mielőtt ismét a Lágymányosi nevet kapta.” Egy a múlt elemeiből konstruált jövőben kezdődnek tehát az önálló gondolkodásra képtelen főhős hányattatásai.

A balekság a satírák legjobb alapanyaga, különösen, ha az író azon a kötélen egyensúlyozva tartja meg hőseit, ahol egyszerre szánjuk és nevetjük a kisembert, mint például az orosz irodalom klasszikus szerencsétlenjeit, vagy a Bacsó-kisregény, *A tanú* hőseit, Pelikán Józsefet. Ezekről azonban élesen megkülönbözteti valami a *Kőbéka* Kálmánkáját, mégpedig a figura teljes passzivitása. Hányattatásai semmilyen tragikus színezetet nem kapnak, mivel Melák Kálmánt sem szándék, sem törekvés, sem félelmek nem jellemzik. Nem egy fennálló társadalmi rend igazságtalan gépezetében küzd a megmaradásáért és jogos jussáért – Kálmánka abszurd módon nem szorong semmitől és nem harcol semmiért; fabábu módjára hagyja magát dobáltatni a képtelenebbnél képtelenebb események által. Mintha mindig elfogadná, hogy „a lehetséges világok legjobbjában” él – ha börtönbe zárják, ott is boldog, ha amerikai elnökjelölt, azzal is boldog, amiképp elégedett a koldulással, a fahordással, a hadifogsággal, a szökevényiséggel is. A *Candide*-ot több kritikában is emlegetik formai mintaként, ahogy Spiró maga is felhozta az Írók Boltja-beli bemutatón klasszikus előképként, de Kálmánka sokkal végletesebb példája annak, amikor a hős csupán egy utaztatható eszközként szolgál a világ globálisan groteszk működésének bemutatásához.

Magyarországon, az Egyesült Államokban, Oroszországban, Németországban, Afrikában és még számtalan helyszínen zajlik a karneváli felvonulás, ahol Kálmánka az épp fennálló rend kulcsfigurájaként mindig a figyelem középpontjába kerül: beszervezik, kinevezik, felkérlik, hogy a következő pillanatban dutyiba zárják, számúzzák, éheztessek. A fent és lent folyamatos váltakoztatásában csak úgy áradnak Spiró fricskái a politika abszurditásait kifigurázva: a gardrőbszobából felöltött jelszavaktól kezdve a neandervölgyieket röplapokon elátkozó szólásokig, az Európát gyarmatosítani kívánó amerikai szektáig, vagy a piros celofánba csomagolt húsvéti tojásokig, amelyek így egész évben használható „mikulástojásokká” avanszálnak.

A pillanatra sem lenyugvó elbeszélésförgeteg alaposan próbára teszi az olvasót, az abszurd kalandok sora ilyen töménységben befogadhatatlan. A *meséllyel* ellentétben a hagyományos mesének ugyanis nagyon is logikus a cselekményvezetése, a látszólag *deus ex machina* történésekből is leszűrhetők a világos erkölcsi következtetések: soha nem véletlenül bukkan fel a jó tündér vagy a gonosz ördög valakinek az életében. A *Kőbékában* azonban nincsenek következmények és oksági kapcsolatok, csak láncszerű eseménysor, amely gátját átszakított folyamként zúdul a lapokon. Egyes mikrojelenetek olykor kimagasodnak ebből a sodrásból, például amikor Kálmánka azon kapja magát, hogy tud angolul, és ékes választékossággal elcseveg az amerikai boltossal szalámikról és uborkáról – ez beillene egy jól kidolgozott Monthy Python-jelenetnek. A magyar viszonyok bemutatása sokban emlékeztet Mikszáth *Két választás Magyarországon* című kiváló satírájára: Spiró mondatai dallamában élvezet felfedezni a mikszáthi örökséget, a „csínyt”, az olvasóval összekacsintó, ítéletet csak rejtve, számos utalásrétegbe „csomagolva” megfogalmazó írásmódot. Spiró azonban kissé túlhajtja a *Feleségverseny*ből már ismerős nyelvi játékokat, ötletpetárdákat, amelyek olykor szórakoztatóan durranak (például a lepattogzott budapesti állomásfelirat maradványa, a SHALOM, aminek hangzása ismerős Kálmánkának Amerikából), de bizonyos mértéken túl már – pestiesen szólva – „fárasztóak”.

Érdeemes viszont kiemelni egy részt, ami egyfajta „regény a regényben” benyomását kelti, és ez az említett kőbékának helyet adó Lipótmező, vagyis a bolondok háza fejezete (bár Spiró nem tagolja fejezetekre a szöveget). Kálmánka egy kürtőn át visszacsöppen a múltba, 1946-ba, az ekkori „sárga ház” életébe, amely az elmebeteg mellett a hazakerült moszkoviták, a szovjetek, zsidók, kommunisták, antiszemita és volt kápók gyülekezőhelye. Az író itt egy ponton már-már közvetlenül szól az olvasóhoz, noha mondandóját a jövőbe látó Történész szájába adja. 2017-be ugrunk, amikor is átmenetileg „bedobozolják” az Országos Levéltárat, amelynek az anyaga ezáltal senkinek nem kutatható. A történészek, írók stb. nem férnek hozzá például a Lipótmező anyagaihoz sem. A felháborodás elemi erővel üt át a lapokon, mint ahogy az is, micsoda művészeti és történelmi kincsek mentek veszendőbe ebben a magára hagyott, romlásnak indult, nagy múltú orvosi intézményben. *„Az erre szánt összeget kihúzták, átcsoportosították vagy meg sem ítélték azok, akiknek ez lett volna a dolguk, akiket ezért fizettek az adófizetők pénzéből, a névtelen senkik, az arctalan, pimasz, pofátlan felelőtlenek; eltörölték a múltat! Nem lehet kutatni többé! Ezzel vége a magyar államnak, mit az államnak, az államiságnak, az eszmének magának! És ezt a magyarok tették! Nem a török, nem a tatár, nem a német, nem az orosz, hanem a magyarok!”*

Annak ellenére, hogy „kilóg” az olykor farce-jellegű szatirikus regényből, e kétségbeesett monológ mégiscsak a csúcspontja a spirói társadalomkritikának. Nem lenne azonban ennyire elütő kiszólás, ha az író ellen tudott volna állni annak a barokkos burjánzásnak, amelynek hátterében megkérdőjelezhetetlenül hatalmas lexikális tudás, rengeteg kutatómunka, múltba vezető és jelenben megvalósított utazás áll. Spirót vélhetően mégiscsak *Az Ikszek*, *A jégmadár*, *a Fogság* vagy a *Diabolina* szerzőjeként fogjuk továbbra is lelkesen olvasni, sőt falni (ez legutóbb a *Diabolina* esetében hatványozottan igaz), és a meséyek helyett hasonló, realista prózák megszületéséhez drukkolunk.

Papp Angéla

Az Üvegvároson innen

Paul Austert akár *magyar* bestsellerírónak is nevezhetnénk: a magyarországi könyvkiadás az elmúlt három évtizedben folyamatosan elérhetővé teszi az életművet, minden újabb regényt azonnal lefordítanak, és óriási példányszámban adnak ki. Hazai irodalmi jelenlétére jellemző, hogy komoly olvasói táborral rendelkezik, akik afféle rajongói klubba tömörülve saját honlapot indítottak, poétikájának hatása pedig egyértelműen kimutatható a kortárs magyar prózairodalomban. Ugyanakkor magyar (és magyarországi) kritikai feldolgozása szinte teljesen hiányzik. Hegyi Pál a nemzetközi Auster-kutatás egyetlen magyar képviselője, számos komoly visszhangot kiváltó irodalomtörténeti tanulmány szerzője. Korábbi munkáiban előkészíti az Auster-monográfia legfontosabb tételeit: „A Form that Accommodates the Mess” a *Láthatatlan*, az „Extended Mise-en-Abyme in Paul Auster’s Moon Palace” a *Holdpalota*, a „The Continuity of Interpretation: the Semiotic and Poetic Functions of the Mise-en-Abyme in Paul Auster’s *The Music of Chance*” A véletlen zenéje szerkezetét írja le narratív mise en abyme-ként; „GPS-drawing – test, rács/háló” című esszéjében Auster intertextuális-interszjektív *flâneur*-jét helyezi Thomas Berezinski rácshálójába; a „Paul Auster’s Anti-detection” című írás pedig Austert anti-detektívregény-íróként mutatja be. A *Fehér terek – Paul Auster-szintézis* – mely eddig hiányzott a magyar irodalomkritika palettájáról – végre kritikailag is elhelyezi a Magyarországon is nagy népszerűségnek örvendő kortárs amerikai regényírót, munkásságának kritikai összegzését adva.

A *Fehér terek* maga is reflektál a *New York trilógia* első kötetével 1982-ben betörő író hazai befogadástörténetének hiányosságaira, amikor azt a nemzetközi kritikai fogadtatás ellentmondásaival

FEHÉR
TEREK

PAUL AUSTER

HEGYI PÁL

kapcsolja össze. A kötet vizsgálatának kiindulópontja az a kérdés, hogy vajon a nemzetközi kritika milyen sajátosságai vezettek oda, hogy az itthon is sikeres és népszerű szerző hazai recepciója szinte teljesen elmaradt. Mivel magyarázható, hogy bár Auster korai művein kívül a trilógiát követően szinte minden regénye, prózai szövege megjelent magyar fordításban, a műveiről írt magyar nyelvű tanulmányok mégis sporadikusnak tekinthetők?

A kötet alapállítása, hogy az áttörést hozó *New York trilógia* posztmodern értelmezései olyan elváráshorizontot teremtettek, aminek a trauma-író Auster nagymodernista hagyományokat meghívó poétikája teljességében nem feleltethető meg. Hegyi éppen ezért az életmű vizsgálatakor az 1982-es *Üvegváros* megjelenését megelőző időszak kutatására helyezi a hangsúlyt. A költő-ponyvaíró-drámaszerző-esszéista Auster korai írásait értelmezve a posztmodern felülírás és jelentésszóródás játéka helyett egzisztencialista, hiányfilozófiai kérdések kerülnek a szoros szövegolvasatok középpontjába. A kritikai figyelem elmozdítása az életmű azon vonásaira hívja fel a figyelmet, melyek a dekonstrukciós interpretációkban nem kaphattak teret. Olyan jelzők hangzanak el, melyek leírása legalább akkora zavart keltené az Austert a posztmodern első hullámához soroló kritika számára, mint kihagyásuk okozott az életmű esztétikai elhelyezésében. Megismerjük a *realista* Austert, akinél a véletlen fordulatok szerepeltetése nem megbocsátandó írói ügyetlenség, hanem esély a kaotikus valóságról való beszédre. Találkozhatunk a *humanista* íróval, akinek történetei morális kérdéseket vetnek fel, s vigaszt nyújtanak az emberi állapot traumáihoz visszavezető úton. A trilógia esetében pedig virtuóz, dekonstrukciós anti-detektívregény helyett a karkai, beckett-i hagyományt folytató, az önazonosság kérdései körül forgó *nagymodernista* bűnregényt kapunk.

Ugyanakkor a monográfia a nyelvfilozófiai aspektus bevonásával maga is figyelmeztet arra, hogy bármilyen címkézés pusztán átmeneti bizonyosságot jelenthet abban a szövegvilágban, amelyet a hiány fehér terei szerveznek. Mint a kiadó ajánlójában olvassuk: „A trauma-író Auster szövegeinek középpontjában örvénylő hiány fehér tereit feltérképezve a szerző egészen az áttörést jelentő *Üveg-*

városig, a posztmodern anti-detektívtörténetként kanonizált *New York trilógia* első kötetéig kalauzolja el olvasóit. Csakhogy az út során, akár egy Auster-regényben, lassan lefoszlanak az azonosság biztonsággal ámító címkéi, hogy annál nyugtalanítóbb kérdéseknek adják át helyüket. A kötet szerzője így hát vitára invitálja Paul Auster hazai közönségét, mivel a tét nem kicsiny, az amerikai szerző szavaival élve mindez »élet-halál kérdése«. Mert ugyan mi is lehetne zavarba ejtőbb vagy fenyegetőbb az önazonosság kérdéseinél?”

A *Fehér terek* egy harmincoldalas, elsősorban Maurice Blanchot hiányfilozófiájára építő elméleti-filozófiai megalapozással indítja a poétikai jellemzők felvázolását. Itt meg kell jegyezni, hogy amilyen szerencsésnek és átgondoltnak tűnik az egyes elméleti fogalmak bevezetése és alkalmazása, szerves beágyazása az adott szövegelemzések során, ez a fejezet terjedelmét és irányát tekintve is mereven elkülönül az interpretációs egységektől. Nyilvánvaló a szerzői szándék, hogy a folyamatosan ismételt dekonstrukciós megállapításokkal szemben eltérő lét- és ismeretelméleti pozíciót jelöljön ki szövege későbbi, konfrontatív megállapításai számára. Ugyanakkor mennyivel izgalmasabb helyzetet teremt, amikor például Alison Russell alapvető, a későbbi dekonstrukciós olvasatok mintájául és forrásául szolgáló tanulmányának elírásából kiindulva teszi ugyanezt. Russell „Deconstructing *The New York Trilogy*: Paul Auster’s Anti-Detective Fiction” című tanulmánya valószínűleg a legtöbbet hivatkozott írás, amely döntő mértékben járult hozzá Auster kanonikus pozíciójának megteremtéséhez azzal, hogy dekonstrukciós „anti-detektívregényként” azonosította be a trilógiát. A dolgozatban tisztán posztmodernnek tételezett poétika szempontjából döntő mozzanat az író papírmásának szerepeltetése az identitáskonstrukciók felépítésében. Russell a híres Stillman-találkozások kapcsán a következőt írja: „Quinn elhátározza, hogy személyesen is találkozik a logocentrikus apával. Előbb Paul Austerként, majd Henry Darkként, végezetül Peter Stillmanként mutatkozik be.” Természetesen elírásról van szó, első alkalommal Quinn saját nevének mutatkozik be, s ezzel a szövegrész mint a (papír-Austertől a beleértett szerzőn az életrajzi Austerig hátráló) jelentésselhalasztódás posztmodern illusztrációja érvényét veszti. Hogy az elírás

véletlen vagy a szerzői szándék megjelenési formája, ennek eldöntését a szerző már az olvasóra bízta. (Hegyi más írásában is foglalkozik a megkettőzött, illetve megháromszorozódott szubjektumnak és a történet elmondhatóságának a problémájával, így például Lovecraft kapcsán, „The Weird – Kísérteties mémek és háborzongató mesék az elmondhatatlan történetről” című tanulmányában (*Literatura*, 2017/4), melyben megállapítja: „a kettősség [a] megnyugtató szimmetriája”, miközben a hármasságnak „fenyegető [az] atmoszférája”).

Az elméleti keret felállítását követő fejezet Auster részben magyarul is elérhető költészetébe nyújt bepillantást. A műfordítóként is dolgozó Hegyi saját, színvonalas magyarításában adja közre azokat az itthon eddig kiadatlan verseket, melyek elemzése egészen az utolsó, címadó „Fehér terek” prózaversig kíséri a költő Auster munkásságát. A harmadik nagy egységben a drámák elemzésével folytatódik a revizionista kísérlet, hogy a változó műfajiságú irodalmi művek szövegközeli olvasatai kijelöljék azt a poétikai közös nevezőt, ami elkülöníthetővé teszi a trilógia posztmodern olvasatait annak inherens esztétikai jellemzőitől. Ahogyan a drámák magyar nyelven történő közreadása, úgy a *The Invention of Solitude* önéletrajzának, illetve a *Squeeze Play* ponyvakrimijének fordítása is régi adóssága a magyar könyvkiadásnak. Ezekről a fontos, az egész későbbi életműre hatással lévő munkákról először olvashat anyanyelvén a hazai olvasóközönség. A versektől a drámai műveken és az önéletrajzi íráson át a ponyvaregényig vezető kronologikus út végállomása a trilógia kanonikus pozíciójának újrarajzolása. A vállalkozás az állomások során következetesen szem előtt tartja eredeti célját, hogy leválassa az első hullámos posztmodern szerzőkkel szemben támasztott poétikai elvárásokat a saját útját járó amerikai szerzőről. Hegyi munkája Jeffrey T. Nealon alig hallható hangjára kíván ráerősíteni, aki már a kilencvenes években a következő megállapítást teszi: „Ha egyetértünk Spanossal abban, hogy a detektív-mint-olvasó kitüntetett területet jelent a posztmodern első hulláma számára, akkor részemről hozzá kell tennem, hogy Austernél a detektív-mint-író koncepciója az amerikai posztmodern próza eltérő felfogásának kitüntetett terepeként szolgál.” Ennek az „eltérő felfogásnak” a kontúrját

rajzolják ki az elméleti eszköztárak gazdag repertoárját bevonó interpretációs közelítések, melyek a fókusz folyamatos szűkítésével a trilógia műfajiségának kérdésére futnak ki. Csattanós válaszként a Russell-féle olvasatra a három Stillman-találkozás új szempontú értelmezésével Hegyi munkája törlésjel alá helyezi a *New York trilógiát* szerzőjével együtt évtizedekre beskatulyázó dekonstrukciós „anti-detektívregény” címkét.

E recenzió tulajdonképpen aprojója Paul Auster évtizede készülő hatalmas munkájának, a 4 3 2 1-nek idej, magyarországi megjelenése két évvel a monográfia elkészülte után (Európa, 2018). A majd' ezer oldalas regényfolyam kiadása ismét ellentmondásos fogadtatásban részesült, nem utolsósorban azért, mert a kritika sokadszorra is a fentiekben megfogalmazott elvárásokkal látott hozzá az olvasatok létrehozásához. Az ellentmondás a rendezőként és forgatókönyvíróként is jelentőset alkotó Auster töretlenül növekvő hatása és sikere, valamint az életművet övező kritikai értetlenség között továbbra is szükségessé teszi a *Fehér terek – Paul Auster* című kötet vállalásához hasonló revizionista poétikai vizsgálatokat itthon és külföldön egyaránt.

Az ábrákkal illusztrált kötet (Hegyi a vizuális elméletek szakértője is; lásd „Homeward Bound: Luminism and Transcendentalism in László Paál's Fontainebleau Forest scapes” című tanulmányát [*Hungarian Review*, 2017/8]), amely az American eBooks kiadói sorozatában jelent meg, számos formátumban ingyen letölthető a szegedi műhely honlapjáról, de könyvalakban is elérhető (<http://ebooks.americanaejournal.hu/hu/books/paul-auster-feher-terek/>). A kiadó tevékenységének rendkívül magas színvonalát dicséri a gondos szerkesztői és tipográfiai munka, és nem utolsósorban a bátor, minimalista borítóterv, Szemmelveisz Janka formabontó munkája.

Hegyi Pál az ELTE Amerikanisztika Tanszékének adjunktusa. Tavaszra várható következő, H. P. Lovecrafttal foglalkozó kötetének megjelenése.

Hegy Pál

A tisztánlátás módozatai

Nilván mindenki másként reagál arra, amikor a járat gyakori utazójaként észreveszi: a repülő eltér az útiránytól, és a kapitány bemondja, hogy egy, az úti céltól messzi szigeten megkísérli a kényszerleszállást. Böszörményi Zoltán kötetéből megtudjuk, hogy ő miként viselkedett: elfogadva ezt a fenyegető katasztrófa kiváltotta, felfokozott tudatállapotot, elkezdett (másként) figyelni, (másként) gondolkodni és (másként) emlékezni. Megnyitotta elméjét a tisztánlátás előtt, majd később – de a jelen idejű narráció és a lírai jelen idő teljes eszköztárát felhasználva – papírra vetette e különleges tudatállapot poétikai gyümölcsét.

A *Kényszerleszállás Shannonban* című kötet különböző beszédmódokból összeáll – a Whitmanig visszavezethető amerikai hagyományba illeszkedő – ún. „hosszúvers”, mely heterogén anyagokból épül, és a beszédmódok ellenpontozott egységeit más és más formai (strófaszerkezeti, ritmikai) megoldások is láthatóvá teszik. Az események megélésének legalsó szintjén ott a narráció, a történet elmesélése, mely a kronológia rendjét követve lineárisan halad előre, beszámolva az egymást követő belső és külső eseményekről:

Hirtelen balra fordul a gép.

*Szárnya mély árkot és a riadtan gomolygó légben,
tekintetemmel követem:*

légikísérők futnak az utastér keskeny folyosóján. (10)

...

*Most jobbra fordul gépünk.
Háttal a menetiránynak, szürkeség.
A szárny alumíniumteste vágja, szeli, szabdalja,
mint mütös kezében a villanó szike,
átmetszi a levegőt. (32)*

...

*A gép két szárnyából ömlik, gomolyog,
a magába roskadt ég bőrére a kerozin
fehér ködsávot karcol. (36)*

...

*Gépünk szárnyain megszakad a kerozin gőzölgő csíkja.
Mielőtt jobbra billennénk, a kapitány szelíd hangja
szólal meg a hangszórókban: Megkezdtük a leszállást.
Eddig minden rendben. Kapcsolják be a biztonsági övet. (43)*

A narráció jelen idejűsége különös jelentéssel bír: a helyzet múlt- és jövőnélküli, s a megállított idő feloldódik a tér mindent eldöntő, sorsszerű dimenzióiban. Ám a krónikának ezt az alapszintjét több más beszédmód fonja körbe: a lírai-imagista, a történeti és a bölcseleti.

Az imagista vignetták már az értelmezés első lépéseinek tekinthetők, amennyiben az események kiváltotta életerzést, gondolkodást, nagy belső tisztázást rögzítik. Ezek az apró remekek kapcsolják össze az észlelést és a megértést, pontosabban azokat a pillanatok mutatják be, amelyekben a megértés áthatol az észlelés pórúsein.

*Langyos feszültség a meztelen égen.
A rejtély szigete felé utazunk a szellemi elidegenedésben.
Titkokat takargat az elme, hosszabb hallgatásra
rendezkedik be az elmúlásba kapaszkodó lélek. (9)*

...

*Kapkod a figyelem,
a hajtóművek monoton zaja ölel át.
A rejtett mélyben készül a kiszámíthatatlan,
suhanunk tovább. (24)*

Böszörményi valódi imagista stílusban kapcsol össze konkrétat és elvontat, előkészítve a történelmi és bölcséleti részekben megjelenő eloldozást a jelen idejű tértől. A felfokozott képiség elemei ezért az első oldalakon vannak többségben: „felszisszen a várakozás”, „tetteti magát az unalom”, „éj rezzen”, „révedező tekintete / átszúrja a galaxisok jéghideg, képlékeny ködét”, „Sirályok áttetsző árnya a szél” (9); „A sors meggondolatlanságra készül”, „a pillanat ajkán” (10). Ugyanakkor imagista kezelés jellemzi a hosszúvers két visszatérő refrénjét is: a „Pörögnek a véletlen motollái” kezdetű hatsoros szakaszt és az „A _____ síkos felületén csúszom lefelé” szerkezetet, melynek határozói szócsoportját különböző elvont főnevek töltik ki, precízen követve a költő érzelmi állapotának változásait. Ekként a narrációt, valamint a történelmi és a bölcséleti beszédmódokat egyrészt a változatlan formában visszatérő, „Pörögnek a véletlen motollái” kezdetű hatsoros tördeli, másrészt az azonos szintaktikai szerkezetet követő, de határozói egységét tekintve – vagyis hogy minek a síkos felületén csúszik le – rendre változó szerkezet. Ez utóbbi teszi lehetővé, hogy Böszörményi oly precízen követhesse a lezuhanható gép utasa tudatállapotának változásait:

A félelem síkos felületén csúszom lefelé.

...

A dolgok síkos felületén csúszom lefelé.

...

Az emlékezet síkos felületén csúszom lefelé.

...

A gondolat síkos felületén csúszom lefelé.

...

Az emlék síkos felületén csúszom lefelé.

...

A történetek síkos felületén csúszom lefelé.

...

A bizonytalanság síkos felületén csúszom lefelé.

...

Az aggodalom síkos felületén csúszom lefelé.

...

Ezek a refrénszerűen megjelenő katakrézisek – vagyis referens nélküli metaforák – teszik lehetővé az élmény újszerűségének megragadását; vagyis, mint Bollobás Enikő Emily Dickinson kapcsán megfogalmazza („Troping the Unthought” [*Emily Dickinson Journal*]), a katakrézis itt is a korábban nem létező alakzata, mégpedig egy sajátos tudatállapot, a térből és időből kilépés költői megfogalmazása.

A konkrét és absztrakt összekapcsolásával galaktikus tágasságot nyer a gondolat, s a felhők végtelenségét szelő és talán a megsemmisülés felé tartó utas megtapasztalja a végtelenség konkrét és elvont élményét egyaránt. A párhuzamos galaxisok konkrét, fizikai élménnyé válnak (18), miközben a „gondolat mindenségének” megtapasztalása, hogy „része vagyok a gondolatnak” (38), a *mise-en-abyme* metafizikai *Unheimlich*-ját teszi megélhetővé. Rádöbben, hogy a szeretet és a szerelem képezi azt a köldökzsinórt, mely nem enged az élethez való ragaszkodásából.

*Csak az a vakmerő, kiben a szeretet és a szerelem
gyökeret nem eresztett, ragaszkodás sem
rakott fészket benne, nincs, mi tartsa, nincs, ki eleressze,
[...] csak lebeg ... (38)*

Az imagista látásmód az emlékező beszédmódot is áthatja; így például a nagypapa simándi házát leíró, viszonylag hosszú lírai műremekében, mely – lecsupaszított dikciójával és érzelemmentességével – a kötet egyik csúcspontja (24–26.). Az efféle csiszolt imagista gyémántok – akár a kapitány „múltból felsejlő” szavai – ugyanazt a funkciót töltik be, mint Böszörményi szerint Beethoven *Sorsszimfóniájában* „egy lírai dallam” (22): ha a Sorsot nem is tudják befolyásolni, az élet megélése intenzitásának felidézésével megszelídítik a pillanat tragikumát.

A beszédmódok e harmadik szintjén a költő emlékezik: „Az emlék síkos felületén csúszom lefelé” (24). A különleges tudatállapotnak köszönhetően megnyílik a személyes és a történelmi emlékek előtt, magához engedve a megélt élet tengelyét képező

emlékfoszlányokat – mindazt, „*ami tiszta és egyszerű, / vissza nem hozható*” (12). A párhuzamos történetekkel érkezik Szilágyi Domokos (aki szintén megírta saját kényszerleszállásának történetét), Bartók (aki szintén tele bőrönddel utazott el), Dózsa György (a „székely nemes”, akivel megkezdődött „*a legyengült ország immár örökké tartó hanyatlása*” [20]), Ady, amint nemcsak a Sorssal és a Végzettel játszott, de „*a monte-carlói / rulettasztal mellett*” is (30).

A Sors motívuma egyébként markánsan jelenik meg az egész kötetben, vagyis az erdélyi „sorsirodalom” része Böszörményi Zoltán műve is. Sorsirodalom, mint Bollobás Enikő az erdélyi irodalmat nevezi („Silenced Voices” című tanulmányában [*Hungarian Review*]), de itt a személyes sors kérdései kerülnek előtérbe, s a nemzeti túlélés kérdése feloldódik a személyes túlélés nagy kérdőjében.

A bölcelet síkján – ahol „*A gondolat síkos felületén csúszunk lefele*” (34) – csak néhány markáns személy és gondolat lép a versbe. Mindenekelőtt Pascal, akit idézett két sora okán akár az imagista doktrína egyik első megfogalmazójának is tekinthetnénk: „*Mi történjék azokkal, akik lenézik a csekély dolgokat, / az igazán nagyoknak pedig nem hisznek?*” (16), s akinek diszjunkatív dilemmájához hasonlítja a költő saját élethelyzetét: „*vagy örökre megsemmisülünk, / vagy örökké boldogtalanok leszünk*” (17). Megjelenik Hamvas elioti gondolata: „*Az idők végén, mondják, a kezdet visszatér*” (26), valamint néhány tétel a hermetikus hagyomány alapművének számító *Tabula Smaragdinából*. Ezek a „gondolat katapultját” követik, felidézve a „fent” és a „lent” egységét, az Egy alkotja egységet, a gondolat mindenségét, a tudást lehetővé tévő őszanyagot, a gondolat elől kiterő sötétséget, végül a gondolat által elért szabadság érzését, mely a nemlét közelébe születik, elkergetve a reménytelenséget. E meditációs gondolatgyakorlat eredményeképp a szabadság átjárja a szavakat, s az immár magasabb szinten – a reménytelenségtől megszabadulva a szabadság birtokában – felidézett múlt a világot teremtő erővel történő egyesülés bizonyosságát és varázsát hozza: „*Az erők a vi-*

lágot így teremtették. / Biztosan tudom, ez az áttétel varázslatos, / ez a jellege” (45).

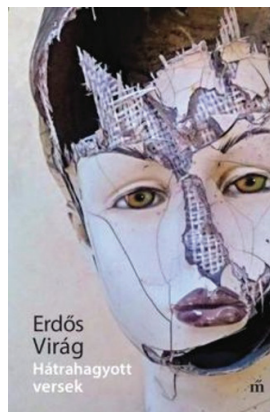
Olyanfélé tisztánlátás módozatait tapasztalhatja meg az olvasó, amilyen leginkább csak a halál előtti pillanatokat jellemzi. Flannery O’Connor elbeszélése juthat eszünkbe, az *„Alig akad ma jó ember”* (A Good Man Is Hard to Find), amelyben Bitang, miután egy család minden tagját lelőtte, a nagymama halál előtti megvilágosodását dicsérve kijelenti, „Jó asszony lehetett volna, ha akad valaki, aki percenként lepuffantja.” Nem kívánjuk Böszörményi Zoltánnak, hogy „percenként” élje át a kényszerleszállásnak ezt a tisztánlátást hozó élményét, de azért hálásak lehetünk a Sorsnak, hogy egyszer átélte, s annak krónikáját is megírta.

Böszörményi Zoltán: *Kényszerleszállás Shannonban*. Kalligram–IJK, 2017

Simon Adri

Másvirág, irgalomb

„*Na most akkor mondjátok meg nagyokosok mi legyen / ki ne legyen miközülünk maholnap és ki legyen*” – játszanak ma is a fülemmel azon vers kezdő- és visszatérő sorai, amely annak idején meghatározó volt számomra az erdősvirág-kép formálásában. Négy vagy öt éve került a látóterembe, már akkor azt gondoltam: ez igen! – s a véleményem azóta sem változott. A *na most akkor* szerencsére szerepel az itt terítékre kerülő, *Hátrahagyott versek* című gyűjteményes kötetben is. A szerző valahol a könyv vége felé tárja elénk azt a rendkívül széles és sokszínű társadalmi tablót, mely a megalázottak és megszomorítottak, a szerencsétlenül jártak és kisemmizettek mindennapi életét, a létért, az életben maradásért vívott küzdelmét állítja éles kontrasztba a „gazdagok”, a Magyarországon még a 21. században is feudális gyökerekkel rendelkező és azokra hivatkozó társadalmi csoportok fényűző életével, reflektorfénybe állítva a társadalmi megosztottságot, igazságtalanságot: „*kinek legyen friss levegőn tartózkodni ideje / kinek teljen karcinogén cuccokkal a tüdeje / ki rágja a Cafe Picard mascarponés pitét / ki mossa a Szentiványi nagyságosék bidéjét*”. Áradó, ritmikusan lüktető, hosszú, rímes – sok helyütt bravúrrímes – sorokban fokozza a fokozhatatlant oldalakon át, bár a szöveg már a lelegején, egy szempillantás alatt beszippan, enyém egész Budapest, alulnézetből, a *húgyos-sáros aszfaltról*. Közben el-elbaktat mellettem egy részvétlen polgártárs: „*ki fekdjön hol itt hol ott mint a kilőtt állat / ki rándítson haladtában szemlesütve vállat*”. Én vagyok a lecsúszott szenvedélybeteg is, aki küzd, amíg van ereje: „*ki tegye le egyik percről másikra a piát / ki próbálja kivenni a lelenből a fiát*”; „*ki próbálja nem feladni végül mégis adja fel*”,

vagy aki a gyerekének próbál nyomorúságos körülmények közé is gyermekkort varázsolni: „*ki lomizzon kisbiciklit dínókat meg törpöket*”, akinek, ha jön a – többnyire megkönnyebbülést hozó – halál, nem marad más, mint *a vácrátóti köztemető árka*.

A kíméletlen és tűpontos társadalomábrázolás az alaptematikája Erdős Virág költészetének, akkor is, ha látszólag nincs benne közéletiség – valahol mindig megbújik a sorok közt, még a gyerekversekben is, ha másként nem, allegóriába csomagolva. Mégsem tűnik erőltetettnek a szenvedélyes rendszerkritika, mert profihoz méltón e többnyire pontosan tematizált líra nem didaktikus, pláne nem demagóg, egy pillanatra sem. E rokon-szenves attitűd abból is adódik, hogy a formai virtuozitás, az a sodró, rímekben áramló, a rímelést mégis disszonáns enjambe-ment-okkal megtörő erdősvirágos hang nem hagyja, hogy mind-
ezt megunjam, ne akarjam tovább olvasni, ha már elkezdtem – akár azonosulni tudok politikai nézeteivel, akár nem. Kortárs miliőbe helyez mesefigurákat, például a középgeneráció által jól ismert kislányfigurát: *Anni Panni kalandjai a Felismerhetetlenségig Elvarázsolt kertben* – beszédes alcíme pedig: kis magyar bozót, játszva a bohózzattal. Anni Panniról kiderül, hogy Erdős ideteleportálta őt a 21. századba: a krízisintervenciós Lipp László atyával akar beszélni telefonon a munkahelyén, a telefonos diszpécser a kettős gombot ajánlja megnyomni a cél érdekében, de ha magával Jézussal akarna beszélni, akkor a hármast. Közben betoppan a Texasi Kopó, Anni Panni főnöke, „*egy nagydarab, vad ember, / egy meggyőződéses, technokrata Rómeó, / akibe még a Coca Cola-automata is szerelmes volt*”. Anni Panni további, meglehetősen viszontagságos kalandjaiba is betekintést nyerhetünk, de minden jó, ha a vége jó, hiszen „*Anni Panni boldog volt, / mert megvolt végre mindene, / és télen-nyáron flangálhatott tangában a gangon, / úgyse látott oda senki lógó nyálú idegen, / csak a Vénusz, meg a Merkúr, meg a NASA, / meg a Hold, // azoknak meg pont az ilyen lottyadt nő / az isten*.” További idő-utazós, aktuálpolitizáló verseket találunk a *Fejezetek a Mátyás-legendából* ciklusban: *Mátyás király, az igazságos munkavállaló;*

Mátyás király, az igazságos villamosszék; Mátyás király, az igazságos tőzsdecápa – és ami nem maradhat el: *Mátyás király, az igazságos közteherviselés*. Utóbbiból kiderül, hogy Mátyás király, azonkívül, hogy éktelen haragra gerjed egy igazságtalanság hírére, nem tesz végül semmit, csak sütkérezik tovább a rezidenciáján, issza a kávéját, és szívja tovább a cigijét.

Nagy kedvencem még a szintén korábban íródott *A Trabantfejű Nő*: ez a vers a jó módú, mégis szorongó és magányos, közepkorú, önmagát nem találó nőről készült pillanatsfelvételek sora, mottója: egy Szilágyi Lenke-fotóhoz. Rákerestem a neten, ki ez a Szilágyi Lenke, és valóban trabantfeje van-e: fotográfus és érdemes művész, és engem nem emlékeztet Trabantra sem fejileg, sem sehogyan, de nem is kell szó szerint érteni a hasonlatot. A versben a Trabant metafora: a kicsit avított, de még viszonylag megbízhatóan működő, végül mégis a roncsstelepen végző embergépe. „*A Trabantfejű Nő kevésbé formatervezett, / de azt mondják, az út a cél, / akárhová vezet, // az a fő, hogy korrekt, / bátor, / nem fut el a problémáktól, / rögtön szól, ha vétkezett / (a betélap pont elveszett, de / minden más, az rendezett)*”, továbbá megtudhatjuk: „*az tény, hogy sokat fogyaszt, ámde csakis / Pepsi Maxot, / s ha minden kötél szakad, néha bekap egy / Xanaxot*”. A balesetet szenvedő autó hasonlatával él a gellert kapott élet felidézésénél is: „*s ha időközben csődöt mond a / vértisztító / léböjt / kúra, / akkor itt már nem segít a / téli / gumi / garnitúra: // kipördül a padkára, és máris ott a bukfcenc, / inni kezd és / hármásával szedi a Seduxent*”. Férje is elhanyagolja, „*hiába minden áldozat, / a szexuális téren nyújtott / turbó / deluxe / változat*”, pedig megtesz mindent házassága fellendítése érdekében, amit csak bír: „*inkább fut, / meg szervizbe jár, mutatja a szelepeket, / bowden-cserét reklamál, / meg légkondit, / meg szeretetet*”. De hiába minden, meg kell vonnunk a végső mérleget szegény nőről, s Erdős Virág könyörtelenül meg is teszi: „*és ahelyett, hogy beszélünk a lehetséges ártalomról, / megpróbáljuk villámgyorsan / kivonni a / forgalomból, // társadalmunk egészséges klímája a tét: / a Trabantfejű Nő szennyezi környezetét!*”

A költő verstechnikája egészen eredeti, legalábbis én még más-tól ilyen nem láttam: mint említettem, áradó, többnyire rímelő versbeszéddel találkozunk könyve olvastán, de gyakorta és látszólag minden cél nélkül akár szavanként sorokra tördeli a rímtechnikailag egybetartozó szakaszokat is: „küzdve küzdj és / bízva bízzál / vigyázz nehogy / vissza- / hízzál” (*Imperatívusz*); „mise után le-szavaztak / bezabáltak be is / basztak / pöri volt tán isler is / jólakott az / isten is” (*van egy ország*). Mégis érezzük, hogy szerepe van ennek a fragmentálásnak, fényesebbé teszi a szavakból világló értelmet, súlyosabban koppanóvá ama történetcserepeket, melyek a fejünkre hullanak a budapesti háztetőkről. Másként pereg a budai vakolat is, mint a pesti, de világosan, élesen látjuk: pereg mind a kettő, utóbbi látványosabban, a másikat még tapasztgatják, kozmetikázzák – amíg el nem fogy a fedőfesték.

A másik „erdősvirágizmus” a rímelés formai megtörése azáltal, hogy a kötő- és egyéb, rövidebb szavakat a sor végén hagyja, vagy épp átbiggyeszti a következő sorba, mintha nem rímelne, de annyira zenél a versbeszéd, hogy ez nemhogy megakasztaná a megértést, a rímélvezetet, de plusz tartalommal tölti meg: „Tél van, nyár van, hányat írunk, / lány vagyok, vagy tudja ég, most / felhő ez vagy / bányalég, nézd, / esni fog, már lóg a lába” (*Eurüdiké a renoválás alatt álló Rác fürdőben*); „igaz, hogy már kicsi rám, de / az a pötty / a pizsamám” (*Elmondanám ezt néked, ha nem unnád*); „Amúgy is egy kedves fészek, bár / akadnak fura részek” (*A félbevágott konyha esete, avagy a konyhatündér dala*). A harmadik pedig talán az az ismétléssel operáló, litániázósnak ható, önmagát eszkaláló versbeszéd, ami például az ezben érhető tetten, s ami Lackfi Jánost is megihlette nemrég az Irodalmi Jelen hasábjain: „[ez] nem az a vers amire / ezer éve gyúrunk // ez nem az a vers ami már / általunk szól – rólunk // ez nem az a vers ami úgy / punk hogy közben időtálló // ez nem az a vers amitől / felrobban a világháló (...) ez nem az a vers amitől / felpörög a pulzus // ez nem az a vers amitől / berosál a kurzus” (ez).

A kötet hat ciklusra bomlik: Zsengék (nem kíván magyarázatot), Próza-versek (ez sem), Verses mese (szintén nem, de ugyan-

csak ne hagyományos mesét várjunk), Régi versek (itt vannak a nekem legkedvesebbek), Alkalmi versek és Új versek. Valójában nincs címük e ciklusoknak, hanem egy-egy ráutaló beszédaktus történik címzésükkor, eligazítás a keletkezés idejét vagy a versek jellegét illetően. Kontextuális bőség jellemzi a kötetet: Erdős Virág megidézi Örkényt, Kosztolányit, Petrit, továbbá Parti Nagy Lajost a *parti kis* című, tényleg egészen „partinagyas”, remek parafrázisban: „*van rumbatej van vodkalács / van tyúkketrec járókarács / kabátmeleg van rózsagomb / van másvirág van irgalomb / van élesztő van inhalál / van zsilettzsúr ampullabál / van éberáalom vénamély / ágytálaló van véredény*”. S ami mindenképpen említésre méltó: Virág költészetét nemcsak a szókimondó, kemény rendszerkritika, hanem az elementáris, éjfélsúlyos, szarkasztikus és blaszfémikus humor is átszövi. Egyszerre játékos és komoly, sőt komor; egyszerre desszert és a tányér szélére diszkrétén kitolt mócsing; egyszerre gyermeki és véglegesen, visszavonhatatlanul felnőtt. Akit már nem lehet átverni, megvezetni, megalázni és megszorítani többé.

A vers gyógyír a sebekre, a vers vigasztalás, a vers ígéret – és én hadd higgyek Erdős Virágnak, ha épp fürtökben lóg rólam a reményvesztettség:

ez nem az a vers ami majd / átrepít a síron – // azt még csak most / írom

Erdős Virág: *Hátrahagyott versek*. Magvető, 2017

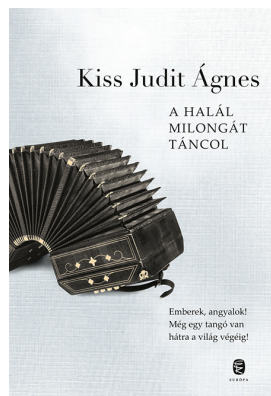
Rimóczi László

A tangó legyőzi a halált

Világunk már többször megérett a pusztulásra, és mivel túl régóta mondogatjuk ezt, lehet benne némi ráció. Érdekes tendencia, hogy egyre több hazai szerzőt foglalkoztat a világvége gondolata. Számos önjelölt jövőbelátó megjósolta már a világvégét, ami eddig szerencsére mindvégig elmaradt, vagy ha be is következett, nem vettük észre. És most ez az ürülékgyártó, mohó vágyaktól hajtott emberiség megítéltetik. Ami eddig csak hatásvadász bulvárlapok leghátsó oldalán manifesztálódott, betáncol az életünkbe, legalábbis egy regény erejéig.

Vajon egy kiadós, masszív világvége teljes megsemmisüléssel jár, vagy azért marad utána valami? Ezt a kérdést feszegeti Kiss Judit Ágnes *A Halál milongát táncol* című regényében. A finoman kidolgozott, hiteles, mégis álomszerű világban sok szálon fut a történet, és egyre fokozódik a feszültség. Ütközések, találkozások, szerelmek, csalódások és egy apró remény, hogy Isten mégis meggondolja magát. Mindenki nagy várakozással készülődik a Buenos Aires-i Tangófesztiválra. Az idei minden eddiginél monumentálisabb lesz. Jön a világhíres mesternő, aki repülni is tud; a százharminckét éves Lucía, aki úgy dönt, hogy nem hajlandó meghalni; a selyemfiúként is foglalkoztatott taxitáncos; Grace, a gazdag tangóturista, aki egy igazi macsót akar magának; idegenvezetője, az Európából menekült, körözés alatt álló, többrendbeli csalással vádolt, megszállott fotós, Gregorio és a többiek.

Amikor valaki egy vidám társaságban a halálról kezd beszélni, azt modortalannak tartják. De hiába tituláljuk ünneprontó, ízléstelen témának, a halál attól még ugyanúgy kényelmetlen való-

ság. A halál, jobb híján, elkerülhetetlen, mindenki érintett benne, ugyanúgy vonatkozik a politikusra, mint az utcalányra. Ebből még a legügyesebb tangótáncosok sem táncolhatnak ki. Vagy mégis?

A pszichiáterek egybehangzó véleménye szerint mindannyiunkban ott rejtőzik egyfajta kollektív világvégevárás és elmúlásigény, amivel nincs mit tenni, legfeljebb annyit, hogy nem forgatjuk állandóan a fejünkben. De ha már nyakunkon a vég, miért ne töltsük ki az addig hátralévő időt némi élvezettel?

Annak, akinek a pusztá belenyugvás nem az erőssége, tudja, hogy egy utolsó tangóra mindig van idő. A tangó kimossa belőlünk a halálfélelmet. A tangó nemcsak bonyolult lépések sorozata, a tangónak szelleme van, jelentése van, szimbológiája van. A tangó maga az élet. A férfi vezeti a nőt, tisztelettel bánik vele, cserébe bizalmat kap. Ha a férfi teret ad, a nő lép. A tangó a nő részéről az odaadásról szól, egyben párkapcsolati modell is, hiszen mindkét félnek megvan a saját tengelye, egyik partner sem nehezedik a másikra.

A világvége a bizonytalanon túl megkönnyebbülést is hordoz, hogy nem lesz több aggodalom, de még mindig nehéz elfogadni a nemlétet, a semmit annak, aki már túlságosan megszokta, hogy valami. De kell nekünk örök élet? Egyáltalán, megérdemljük, hogy egy örökké tartó jelen poklában éljünk? Egy túlnépesedett bolygó csak radikális módszerrel pucolható ki, egyszerre takarítható le minden kártevő. És erre egy szépen kivitelezett világvége tökéletes módszer.

A rossz ómenek egyre szaporodnak, végítéletidő köszönt be, a viharok erősödnek, állandósul a mentő- és tűzoltóautók szirénázása, és egyre gyakoribbak az áramkimaradások. Angyalok és démonok érkeznek, hogy segítsék vagy akadályozzák a Végzet munkáját. Egyesek látni is vélték a Halált, személyesen, munka közben, így értesülünk arról, hogy ő egy tökéletes testű, fiatal, afroamerikai nő, a bal arcán hosszú sebhellyel, és akit megérint, az élettelenül rogy össze.

A történet él, pulzál és táncol. A szerző a hiábavalóság közepén is megtalálja a szépséget, persze, kicsit ásnia kell érte. Nem

keni el a mondanivaló hiányát éles képekkel, a regény pezsgő világa, fülledt mediterrán hangulata nagyvonalú terekbe invitálja az olvasót.

De ha beleharapunk az életbe, az élet is visszaharap: *„Az emberek a bűnbeesésük óta szerettek ünnepelni. Vagy inkább ünnepnek nevezni azokat az alkalmakat, amikor lehetőségük nyílt kiélni szegény, megrontott természetük korbácsolta vágyaikat. Egymásba gyömöszölni a testrészeit a néhány másodpercig tartó hiú reménnyel, hogy bármi közülük is lehet a másikhöz. Teletömni étellel a testüket, amíg zsír-és hústömeggé válnak, melyet teljesen leköt a komótos rothasztás, az emésztés. Alkoholba vagy más hasonló szerbe meríteni a tudatukat, hogy szájalomra méltó gátlásaik tengerén a kábulat szele nagyra duzzassza kisszerű tetteik vitorláit. Egyszóval az emberek szerettek, nem, nem ünnepelni – mulatni.”*

Filmszerűen pergő sorok, lüktető színek, ízek, markáns illatok, latinos szenvedély, márquezi fülledt nyugtalanság. Fokozatosan tágul a kép, óvatosan bomlanak ki az újabb és újabb dimenziók. Az eseményeket a könyv elején egy csodatevő kisfiú – aki nem érti saját csodáit – Istenhez írt, gyermeki őszinteségű levelei szakitják meg, melyek hatására a Mindenható hamarosan be is jelentkezik. A koldus kisfiúból hamarosan egyfajta orákulum válik, és segít, akin tud, aki hagyja, vigaszt nyújt e nehéz időkben.

Még a százharminckét éves tánctanár is retteg a haláltól. Különböző trükköket vet be, hogy késleltesse a száguldó időt, persze a hervadás ellen nem sokat használ, ha átalussza a születésnapjait, vagy gyertyafénynél zuhanyzik, lelki placebónak mindenestre megteszi. Megállítani az időt nem lehet, legfeljebb lassítani áramlásán egy tüzes tangóval. Még ma is tartja magát az a nézet, hogy ha egy idősebb ember fiatalal fekszik le, annak friss életenergiái átáramlanak belé, és ezzel némileg retusál a valóságon. Akár igaz, akár nem, örömteli minden próbálkozás. Aki a halhatatlansággal kacérkodik, tudnia kell, hogy annak ára van.

A kötet egy készülő világvége krónikája. A gyarló ember minden mocska és kincse terítékre kerül. Ezen a bolygón minden és mindenki pusztul, és aki azt állítja, hogy ez a világ a létező

világok legjobbika, az vagy bolond, vagy perverz. Mindenesetre az élet elég hosszú haláltánc ahhoz, hogy beleférjen pár ballépés. Addig is engedtessek meg nekünk kiszínezni ezt a szürkéséget úgy, ahogy nekünk jólesik, a saját eszközeinkkel.

A regény kellemes hibája, hogy mindent meg akar mutatni, cserébe kíméletlen és tűpontos pszichológiai jellemrajzokkal, valamint használható életbölcseletekkel találkozhatunk. A könyv spirituális küldetése sem elhanyagolható, a testiség és az Isten utáni sóvárgás momentuma párhuzamosan fut a valóság és az illúzió közti különbségek elméleti boncolgatásával, valamint a ki-látástalan emberi sorsok precíz ábrázolásaival. A kötet mélységei és magasságai kiemelik a művet a „nőcis regények” közül. Ez egy olyan regény, amit érdemes elvinni egy körre.

Kiss Judit Ágnes: *A Halál milongát táncol*. Európa, 2017

Oleg Shuplyak festménye

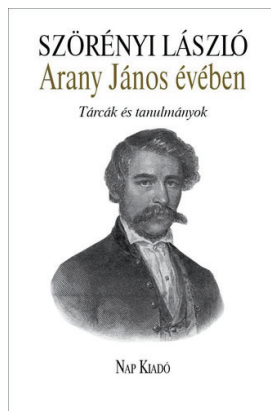

Juhász Kristóf

Akinek bármiről bármilyen eszébe jut

Hamvas Bélával az élen minden normális irodalomtörténeti szereplő megmondta: a csevegés, fecsegés, pletyka nemcsak fölösleges, de egyenesen kártékony. Mint minden valóságnak, ennek is igaz az ellenkezője is. Az esszé műfaja egyenesen kíván bizonyos koccintgatós, kocsmázgatós, pardon, eltartott kisujjal fagyalatozós, mokaáskanállal csészéaljat csattogtatós, csevegős, anekdotázós, sztorizgatós hangvételt. Miközben két pohárcsilinglelés között alkalmasint földrengető kinyilatkoztatások hangzanak el – mégsem borul sem asztal, sem pohár, elvégre kultúremlékek volnánk, vagy mifene. Szörényi László egyik legnagyobb élő mestere ennek a súlyos könnyedségnek, vagy könnyed súlyosságnak.

Emlékszünk még Umberto Eco zseniális esszégyűjteményére, a *Gyufalevelekre*? Volt ott minden: politika, szex, filozófia, tulajdonképpen bármilyen, ami Eco mesternek bármiről eszébe jutott. Élcelődött, provokált, elcsámcsogott ezen-azon, tette mindezt egyszerre megengedő, bölcs derűvel és gyermeki játékossággal. Szörényi László *Arany János évében – Tárcák és tanulmányok* című, apró, kényelmesen zsebre dugható és kényelmesen lapozható (ritka ma a könyvkötészetileg, vagyis a kéznek is kényelmes, ergonomikus és a szemnek is jóleső tipográfiájú kiadvány, becsüljük meg) gyűjteménye szigorúbban tematizált, mint Eco kötetei. Szörényi soha nem bújik ki a bőréből – miért is tennie –, ő irodalomtörténész, filológus, és sok szerencsés kollégának Tanár Úr. Számára – bár pontosan adatol, lábjegyzetel, betartja a tudományosság minden rigolyáját – az irodalomtörténet

nem adathalom, hanem kaland, amiben személyesen vesz részt, Arany, Jókai, vagy Juhász Gyula neki ugyanolyan kolléga és beszélgetőpartner, mint bármelyik kortársa.

Egy hosszan idézett, „klasszikus retorikán nevelkedett, körmondatos szerkesztésű” szövegről többek között így mesél:

„A közoktatás sikertelenségéről, a kamaszkorban onnan kikerülő gyerekek egyre inkább türt és kedvelt elkanászosodásáról szól. De aki írta, és aki hajdan maga is tanító volt, majd segédjegyző, nem volt újságíró, sőt eddig még nem is írt semmit, vagy ha igen, elégette, igaz, a tűzhalálra ítélt kéziratok között volt egy Aeneis-fordítás is. Ez a publicisztika az első írás, amely egyáltalán megjelent tőle, a Figyelmező című, mérsékelt reformpárti kiadvány 1841-es évfolyamában. Francia nevet kanyarított a cikk alá: Jeandor. (Ha lefordítjuk: Arany János.) Írhatta volna magyarul is, senki sem ismerte, később még az Elveszett alkotmány kedvező elbírálása után is a Kisfaludy Társaság óvatosan tapogatózó levelet intézett a szalontai tanácshoz, hogy létezik-e vajon egy Arany János nevű egyén a városban, vagy ez csak álneve valakinek... Nagyon sokáig be sem került Arany összegyűjtött művei közé, Lukácsy Sándor, 2001-ben elhunyt atyai barátom találta meg és azonosította 1956-ban. Sokszor égnék áll a hajam, amikor azt olvasom, hogy az igazi magyar modern irodalom csak a Nyugat nemzedékével kezdődik...”

Szörényinek csak jó tulajdonságai vannak: hatalmas tudás, szórakoztató olvasmányosság, ha kell, kellő indulat, düh, humor, egészséges cinizmus. Szerzőnk nyílt sisakkal áll sorompóba, határozott véleménye van történelmi, irodalmi, közművelődési helyállásokról, csakúgy, mint blöffokról. Az „ildom” szavunk kapcsán – *„a szó azt jelentette a középkor óta, majd a nyelvújítás során kissé leporolva, hogy ügyesség, okosság, sőt ravaszság”* – Széchenyi, Arany, Vörösmarty, Petőfi segítségével nemzetünket, sőt voltaképpen az egész emberiséget érintő történetfilozófiai paradigmákat fejteget. A nyelvtörténeti, nyelvészeti mikronézőpontból akkora ívet rajzol, amekkorához kevés akadémikusnak van bátorsága, vagy amekkorához kevésnek van kellőképpen tág látószöge – hány és hány tanulmány nem

válhat kellőképpen merésszé, de válik a „civil” olvasó számára élvezhetetlenné, mert fanatikusan tüchtig, kényszeresen pedáns szerzője elveszik a részletekben! Az említett, *Ildom* című tárcának már a bevezetőjében is elsüt egy olyan mondatot, amit lán-goló betűkkel kéne fölírni minden közintézményre, mint valami háziáldást: „...*mint annyiszor, megint csak segített a múlt. Pedig annyi alkalmat kínálna a jelen, ami szintén a múlt egyik elnevezése.*” Mélyen és vastagon a kronoszi-kairoszi időkérdés. Az már nem jó tulajdonság, hanem jó döntés, vagy jó életpálya-küldetés volt Szörényi mester részéről, hogy csupa olyan szerzőt választott témájául, akiket minden magyar ember ismer, hogy aztán olyan dolgokat meséljen róluk, amik a legelvetemültebb irodalomfanatikusok számára sem igen ismertek.

A kötet két részből áll: a *Magyar Nemzetben* 2016 és 2017 között megjelent tárcákból és tanulmányokból, illetve Arany Jánossal kapcsolatos mindenfélékből, ha úgy tetszik, sztorikból, apróságokból, kritikusok által elmarasztalt, vagy épp föl nem ismert jelentőségű szövegekről történő elmélkedésekből. Megtudjuk, hogy min vezett össze Arany Tompa Mihállyal, hogy a *Bolond Istók* melyik szakaszában található lélektanilag megalapozott szubjektívizmussal és newtoni-miltoni veretű fiziko-teológiával kevert fekete mágia, hogy milyen forrásokat használt nagy költőnk Szent Lászlóról írott verseihez, vagy hogy miért nem fejezte be Dózsa Dániel *Zandirhamj*áról írt kritikáját.

A kötet nem csak szakmabelieknek érdekes. Szörényi stílusa és gondolkodásmódja mindenkinek tanulságos – melyikünk ne vágya-na arra a különleges, már-már szuperhősi képességre, hogy bármiről eszébe jusson bármi? Ráadásul még értelme is legyen a dolognak. Érettségire, szakdolgozatírásra, diplomavédésre, bármilyen felvételi beszélgetésre, de akár udvarlásra, vagy épp mosógépvásárlásra való föl-készüléshez is érdemes Szörényi Lászlót olvasni.

Bakonyi István

Bökkenők és stációk

Egy sokszínű és gazdag alkotói pálya újabb eredménye Csontos János *Ezeregy nappal* című, utolsó verseskötete. Utolsóvá minősítette súlyos, hirtelen és fiatalon jött, kegyetlen halála. Gondolhatnánk arra is, hogy a kötet cím válasza a legismertebb arab mesegyűjteményre, csak itt nem az éjszaka uralkodik... A bevezető kétsoros azonban így hangzik: „*A napok és az éjek összefolynak – / elhálja nászát tegnappal a holnap.*” (*Ezeregy nappal*) Mindez nem igazolja a mesékkel való egybevetést.

Még néhány szót a sokszínűségről. A Magyar Írószövetségben e kötettel együtt mutatták be Csontos másik két könyvét a filmes forgatókönyvekkel, írókról és építészekről, a termékenység és a kultúra szolgálatának bizonyítékaiként. S ha már itt tartunk, akkor jegyezzük meg, hogy Vitéz Ferenc monográfiájának meg ez a címe: *Csontos János, az ezredváltó magyar Dante* (Coldwell ART BT, 2016). Ez a megjelölés azonban nem a költő, hanem az *Angyaldekameron* című nagyregényre vonatkozik, ám mindenképpen jelzi az életmű vállalkozó szellem(i)/űségét...

Az új verseskötet egyik vezérfonala a vers születésének kérdései mentén húzódik. Ezt igazolja az igencsak kiemelt helyen, a hátsó borítón olvasható *Kérdések Weöreshöz* című nyolcsoros: „*Ha vers tényleg születik, / s nem lebeg öröktől az űrben / abszolút nullfokra lehülten, / ki a doktor s a szüle itt? // Ki kíséri a küszöbig, / ha lesben áll a metsző törkés? / És ha az abortusz a döntés, / ki taszítja a küretig?*” Nyilvánvaló az utalás a jeles költőelődj hajdani doktori disszertációjának címére: *A vers születése*. Ugyanakkor Nagy László híres kérdései is eszünkbe juthatnak a *Ki viszi át a Szerelmet?* című örökzöldjéből. Az itteni kérdések

egyszerre játékosak és létértelmezők, mindenképpen a művészet és az ember szoros kapcsolódására figyelmeztetnek, kellő bölcsességgel párosulva.

Formailag is utalhatunk Weöres hatására, legalábbis ami a többnyire hagyományosnak mondható, kötött forma tiszteletét jelenti, adott esetben bravúros rímtechnikával; akár a privátszférra helyenként drámai kitérülésétől, akár a kedvenc utazások élményeinek rögzítéséről legyen szó. De hasonlóképpen élvezhető az, ahogy a társadalmi gondokról, a filmes tapasztalatok versbe emeléséről vagy éppen a végső tömörítésről kapunk élményt. Mögötte ott a kollektivitás igénye, ami látható abból is, hogy kiknek ajánlja verseit (Szokolczay Lajos, Péntek Imre, Oláh János, Ferdinandy György, Szondi György, Ágh István, Szócs Géza vagy Zsille Gábor). Mindezt igen aktívan teszi: a másfél száz oldalas kötet mintegy jó két esztendő termése.

Közben, mint oly sokan, ő is számol és küzd az idővel, ahogy ezt már a címadó kétsorosban is láthattuk. Munkál ebben némi rejtett keserűség, de a sors elfogadásának mozzanata is. Nem harcol a végzettel, hanem megkísérli a méltó létezést. Életben és irodalomban egyaránt. Lírája ötvözi az antik hagyományra épülő beszéd- és látásmódot a később századok sok vívmányával, értékével, s ebből születik meg a modern világot magába foglaló költészete. Közben játékosan idéz meg korábbi és jelenlegi költőtársakat egy-egy frappáns gondolattal (*Négy évszak, Túlélő-show*). Iróniában is gazdag a hangja (*Irodalmi élet*), mögötte bölcs élet-szemlélettel és jó ízléssel. Fontos szavak, fogalmak nála a *fény*, a *remény*, az *ősz*. Fontos intellektualitása, őszinte kitérülése.

S persze ott van lírájában napjaink világa, akár a világháló és a modern valóság is beszüremkedik a szövegekbe. Helyenként ilyen szép megoldással: „*Mint kósza lélek kiröppensz magadból / holt idegenné lesz a lenti táj / úgy leskelsz le a didergő magasból / mint dzsípieszt elvesztett madár...*” (*Jóslat*) Itt is, másutt is következetesen magyar fonetikával írja le az idegen szavakat, itt ráadásul új jelentéssel is párosul, hiszen tagolhatjuk így is a szót: dzsípi eszt... Mindez együtt van jelen a tűnődéssel, a lé-

tezés mély tartalmainak kutatásával. Ez nem zárja ki, hogy némi bizonytalanság is felszínre kerül, pl. a *Talán* soraiban: „*Talán a szív talán az öl / lesz ami kéjjel öldököl // Talán eljutsz a benti részig / mielőtt minden elenyészik // Talán az étellel pörögve / kívülről maradsz örökre // Talán a programozott talány / vagy egy esetleges talán.*” Persze több ez, mint bizonytalanság, inkább egy remek drámai monológ ugyancsak alapkérdésekről.

Ugyanakkor vannak biztos pontok, pl. a legfontosabb emberi kapcsolat ereje. Ahogy a *Bájos* mutatja: „...*el ne mozdulhass, ha nem akarom, / boldog-egy lehessünk véremmel morajlón, / szuszogásod legyen éji takaróm!*” Mennyire más, mennyivel szeledebb ez az egész, mint pl. a Szabó Lőrinc-i bírvágy a legintimebb kapcsolatban! (*Semmiért egészen*) Persze a háttérben ott a folyton visszatérő keserűség, a test és a lélek veszendőségének gondja. Ez a gond másutt nemzeti mértéket ölt, legfőképpen a Vörösmarty Mihály emlékének ajánlott remeklésben, a *Nostradamus apokrif jóslatában*. Nagy lélegzetű, nagy ívű versbeszéd ez a mű, összetett kórképpel és kórképpel. A nagy romantikus elődhöz méltó drámai áradással, szabad formában, az idő beteljesedéséről. Már jelzett monográfiájában Vitéz Ferenc is különös erőt lát ebben a műben, ami 2016 virágvasárnapján íródott. Azon a napon, amikor a keresztény világ ama bizonyos nagy bevonulásra emlékezett...

Csontos János rövid életében különös jelentősége volt az utazásnak; filmes tevékenysége okán például. A világ sok országában megfordult, telítődött élményekkel. Mindezek lenyomata számos vers is, melyek a *Bédekker* című ciklusban olvashatók. Vezérgondolata: „*Az utazás a halál tagadása.*” Az úton levés állapota egyébként sem mellőzendő a művészetben, az irodalomban. *On the Road...* Az út Csontosnál egyfajta életmetafora. Földrajzilag Kínától Sidney-ig terjed, illetve ahogyan magyarítja: Szidniig... Bizonyos szempontból bédekkereinek egynémelyike Babits Mihály híres, *Messze-messze* című miniatűrjének szellemi rokona, bár itt mozgalmasabbak a képek. Persze azt is tudjuk, hogy a költőutódnak azért több lehetősége volt utazni, mint le-

gendás elődjének. Az is fontos, hogy verseiben az élményrögzítés mellett egyfajta belső utazásnak is tanúi lehetünk, a szellem szabad szárnyalása által. Közben azért képzeletben beutazhatjuk a világ szép tájait, városait. Egy-egy jellemző részletet mutat be a költő, különös tekintettel a táj és kultúra viszonyaira. Az ajánlások is frappánsak, olyan íróársaknak szólnak, akiknek közülük van az adott utazáshoz. (Zsille Gábor lengyel, Szondi György bolgár, Ferdinandy György Puerto Ricó-i kapcsolatai jelennek meg így többek között.) És van közöttük miniatűr, és van nagy lélegzetű, áradó versbeszéd is, mint pl. a *Szanhuáni szép napok*. Ez utóbbi tabló méretű, képekben gazdag versvilág. Már-már az élet teljességét veszi birtokba itt. Így: „...poétesszák és büszke kormányzó-nők / megfélemeznek sok elvadult macsót / kik kapualjakban húzzák a lóbőrt / s az utcák szegletén megtúrt a csók / a kétkedőknek hedonista érv ez / az élet mégis fényesebb s nagyobb / hisz úgyis elmész nem szégyen hogy élvezz / ringatnak szanhuáni szép napok.”

A *Bökkenők* ciklusának világa más jellegű. Egyrészt jellemzi a formai gazdagság, az eredeti ötletek és játékok sora. Itt is van utazás, csak éppen itthoni változatban. A *Botor bordalok* darabjai a magyar borvidékekre kalauzolják el az olvasót. Eszünkbe juttatja Csontos itt, hogy számára a haza és a nagyvilág, a magyarság és az egyetemesség egyaránt fontos. Líráját is ez a szemléletmód determinálja. Itt könnyed, olvasmányos a hangnem, mondókákkal, rigmusokkal. Például ily módon: „...*Kedvünk oda-fent legyen: / dúskálunk is Lentihegyen / túllendülve pinteken, / csüggedve sápadt Pénteken...*” Tehát az irodalmi alakok is jelen vannak ezekben a részletekben. S a „bökkenőkben” mintha Weöres Sándor szólna hozzánk. Finom pajzánsággal, szellemi finto-rokkal. Aforizmaszerű bölcselkedéssel, néhol kancsal rímekkel. Egysorosokban és máskor haikuban. Ez utóbbi így szól: „*Alfred Nobel is / Bob Dylan-díjat kapott / de nem veszi át.*” Nyers utalás a sokakban vihart kavart elismerésre...

Aztán a *Stációk* ciklusának drámai, önismeretet és önvizsgálatot fölmutató versei tárulnak elénk. Pöre szembenézés a tények-

kel – annak tudatában, hogy „*Futnak az órák / roppan az égbolt / égnek a könyvek / némul a dal...*” (*Időzavar*). És valljuk be: valamennyien valamiféle időzavarban élünk! Az idő szorításában. Pedig nem az órák, a percek vagy az évek mennek gyorsabban, hanem a létezés elemei. Itt az őszi árnyak jelenléte fokozza a lírai szépséget. A betegség mint fő ellenfél és vele szemben a győzelem vágya, és ami talán a legfontosabb: a munka, a tevékeny élet. Ugyan aggodalmak és kétségek között, ám rendkívül egészséges életszemlélettel. Ez a ciklus tartalmazza a legérettebb verseket. A nagy felismerések egyike: „...*Nincsen ítész sem, aki büntet / s aki jutalmaz – csak te vagy. / Eredben régi verssor lüktet: / időd az örök pillanat...*”

Meghitt és intim ez a költői világ, középpontjában a szeretet oly sok megnyilvánulásával. Gyönyörű befejezése modern kori zsoltári hangulatban: „*Életem ötvenötödik évében / tud engem az Isten ingázó révében / áldom bölcsességét tücskösen kérészen / hállával mi jóban volt s lehet még részem.*” Egyben a magyar irodalmi nyelv folytonosságát is hirdeti a remek kötet végkifejlete.

Most, a költő halálának friss és borzongató, tragikus élményekor mennyire másképpen szólnak ezek a szavak! Egy korán lezárt alkotói pálya fájdalmas lírai dokumentumaként. A folytatás reménytelenségében...

Csontos János: *Ezeregy nappal*. Magyar Napló Kiadó, 2017

Papp Gréta debütversei

Testvér

*Itt hagy egy gyerekkel.
Sírást, fáradtságot és kérdéseket pakol
a túlélőcsomagba,
és néhány könnyjelzővel ellátott könyvet
ottfelejt a pelenkázó szekrényen.
A szavakból gondviselést tanulni
egérút a hitelesség elől.
A telefont kikapcsolja,
a gyerek még alszik.
A fal köztünk ráccsá alakul hirtelen;
talán hozzáérhetek.
Magamhoz nem ölelem,
még megérzi rettegésemet.
Karom összefonva kényelmetlen jászol.
Mellkasom csontos háló,
az étel hazug forrás,
a csend szaggatott,
a magány megtéveszt;
valami mindig zavar.
A test, a vér összeköt minket
néhány napig.*

Bizalom

*Fogd a gyereked és egy plédet!
A pléddel takard el az ablakot.
Villanyt ne gyűjts.
A gyerek sírását gombold magadhoz.*

*Ne melegítsd hazug biztonsággal.
Az igazság közös.*

Húsevő virágok

*Arcán repedések,
elmerül benne az idő.
Kenyérgond feketíti kezét.
Szempillái húsevő virágok –
levelük egybefonódik.
Szirmaik emlékeket reggeliznek.*

Szavak

*Mint akibe belefojtották a szót:
fuldoklik, szédül, arca álomfehér,
tele megsebzett vasárnapokkal,
a töréstesztnek ellenáll,
mintha megtörhetetlen,
keze remeg, karján erek harcolnak,
a düh tenyerébe gyűlik,
ujjai egymáshoz tapadnak,
szemeiben sugárutak,
a szájában emlékek maradéka,
mint akibe belefojtották a szót.*

PAPP GRÉTA 1997-ben született Nyíregyházán. Jelenleg a Debreceni Egyetem elsőéves tanár szakos hallgatója. Legfőképpen verseket ír, amelyek közül az amugy.hu közölt néhányat.

2018. április

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Melled szelíden ringó, örök tavasza (vers)
- 4 **Polgár Vera:** Kék batyu (próza)
- 8 **Simon Adri és Zsille Gábor** négykezese: A hétköznapok teológiája
- 13 **Sárfi N. Adrienn:** Puhányhitűek (próza)
- 18 **Kupihár Rebeka** versei: akkor ki, vasárnap, asszonycsend, szépszomj, kétlábú örömök, kétfelől imádkozók
- 20 **Pruzsinszky Sándor:** Kék szerető (próza)
- 25 **Ughy Szabina** versei: Hiányos szerkezet, Hatodik
- 27 **Nagy Zopán:** Latens, no. II. – XXIX. rész
- 30 **Losonczy Attila:** Napirend (próza)
- 36 **Oláh András** versei: aznap, talán, szintévesztők illúziója
- 38 **Shrek Tímea:** Zina néni (próza)
- 41 **Gömöri György:** Egy tudós arcképéhez (vers)
- 42 **Száva Csanád** versei: csendélet hétköznapokra, téli obszesszió, (csend), (tavasz)
- 44 **Pataki Előd** regényrészlete: Feltámadás@Y-generáció
- 51 **Bogdan László 70. születésnapjára**
Böszörményi Zoltán: Rakj szívemből máglyát
- 52 **Varga Melinda:** Tavak partján
- 54 A hónap költője: **Jász Attila, a tájversfestő filozófus**
- 55 **Jász Attila:** Hepehupa, Átutazóban, GPS nélkül
- 57 Az íráshoz vagy a hallgatáshoz idő kell (Valaki kameráz bennem) – **Varga Melinda** beszélgetése **Jász Attilával**
- 67 **Bogdan Suceavă:** A Nibelungok órája – **Szonda Szabolcs** fordításában (novella)
- 74 **Böszörményi Zoltán:** A tudat játéka (Szócs Géza: Válogatott versek)
- 87 **Laik Eszter:** Nincs mese, az ostobaság halhatatlan (Spiró György: Kőbéka)
- 91 **Papp Angéla:** Az Üvegvároson innen (Hegyi Pál: Fehér terek – Paul Auster)
- 96 **Hegyi Pál:** A tisztánlátás módozatai (Böszörményi Zoltán: Kényszerleszállás Shannonban)
- 102 **Simon Adri:** Másvirág, irgalomb (Erdős Virág: Hátrahagyott versek)
- 107 **Rimóczi László:** A tangó legyőzi a halált (Kiss Judit Ágnes: A Halál milongát táncol)
- 111 **Juhász Kristóf:** Akinek bármiről bármi eszébe jut (Szörényi László: Arany János évében – Tárcák és tanulmányok)
- 114 **Bakonyi István:** Bökkenők és stációk (Csontos János: Ezeregy nappal)
- 119 Debüt – **Papp Gréta** versei

LAPSZÁMUNKBÓL

- Böszörményi Zoltán
Melled szelíden ringó, örök tavasza
- Polgár Vera
Kék batyu
- Oláh András
aznap
- Ughy Szabina
Hiányos szerkezet
- Pruzsinszky Sándor
Kék szerető
- Sárfi N. Adrienn
Puhányhitűek
- Gömöri György
Egy tudós arcképehez
- Varga Melinda
Tavak partján
- Shrek Tímea
Zina néni
- Losonczy Attila
Napirend
- Kupihár Rebeka
szépszomj
- Száva Csanád
csendélet hétköznapokra

Simon Adri és Zsille Gábor négykezese

A hétköznapok teológiája

8. oldal

A hónap költője: **Jász Attila**

Hepehupa, Átutazóban, GPS nélkül

54. oldal

Az íráshoz vagy a hallgatáshoz idő kell (Valaki kameráz bennem) –

Varga Melinda beszélgetése Jász Attilával

57. oldal

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka

Nemzeti Kulturális Alap